

MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

SAJA VIIKÜMNE TEINE NUMBER : JUUNI 2025

EKA

tase.artun.ee

TASE 2025

Graduation show of the Estonian Academy of Arts

29.05.—19.06.

Eesti Kunstiakadeemia

Lõputööde festival

Rävala pst 8, Tallinn

EKA VASTUVÕTT AVATUD

artun.ee/sisseastumine

TÄHTAJAD:

9.06

Disain
Vabad kunstid

19.06

Arhitektuur
Kunstikultuur

"Wishing Foundation", Xingpei Shen
Animatsioon MA

HIND 4€

9 772346 662013

JUHTKIRI

VIKERKAARERAHVAS TAHAB LUGEDA

Tänavune Tallinn Pride'i rongkäik oli täis lusti. Rõõm oli näha inimesi koos, eriti lootusrikkaks tegid mind mõned pensionärid, kes paraadil kaasa löid. Oli turvaline tunne liikuda ühtse massina ja mööduda majadest, mis näitavad oma meelsust lippudega, kas või selle üürikesi kuu väitel. Õhtul viksamisi nähtud „Aktuaalne kaamera” pani aga kukalt kratsuma. Reportaaži alguses teatati, keel põses, kuidas „vikerkaarerahvas” pidas Tallinna vanalinnas pidu. Loo lõpus anti eetriaja sisulise-malt täitmise asemel sõna punkarile, kes irvitas, et tuli sinna jooma ja suitsetama. Kuigi raske oli lõpuni näppu peale panna, mis selle loo toonis täpsemalt häiris, jäi mulje, nagu eksotiseeriv pilk oleks loomaaias ringi vaadanud ja küsinud: „Ja misasi sina oled?”

Pride'i rongkäigult liikusin edasi superstaarist kirjaniku **Édouard Louis'** esinemisele, keda ootas lisaks täismajale ka pikk järjekord tänaval. Louis' kasvas üles Põhja-Prantsusmaa ääremaa kasinates oludes ja vägivalla keskel, mille kõrvalprodukt on paratamatult ka homofoobia. Eesti küla- või väikelinnaelu pitsitust kogunud kväärinimene leiab tema kahest eesti keelde tõlgitud teostest arvatavasti omajagu samastumist. Jäin Louis'd kuulates ja raamatuaasta valguses mõtlema, kui suur osakaal on mu riulis ja loetud teoste seas kväärikirjandusel? Ja muidugi takerdusin küsimusse, et mis see kväärikirjandus üldse on. Kväärikirjanduse – nagu ka kvääri kui mõiste – piirjooned on laialivalguvad ja vaieldavad. Kas luuletuse teeb kvääriks see, et selle on kirjutanud keegi, kes tajub end kväärina? Kas tingimata peab olema sisu kväär või piisab ka keele ja vormi kväärimisest?

Päriselulistest ja vaenulikes poliitilistes oludes on kväärikirjanduse võime reaalseid probleeme lahendada muidugi küsitav. Seadusi kirjandus ega luule ei muuda, õiguskaitset ega peavarju ei paku. Ent kirjanduse kaudu on võimalik endale metafoorseid kodusid ehitada, luua sobilikku keelt nähtustest ja koge-

mustest kirjutamiseks, tekitada teistele pin-nast samastumiseks. Eesti kirjanduse kvääri-segment on tilluke, õnneks on meil aga suu-repärast tõlkekirjandust – kohe meenuvad sellised autorid nagu **Jeanette Winterson**, **James Baldwin**, **Bernardine Evaristo** –, kuid sedagi on pigem vähe. See on tõuganud mind viimastel aastatel aina enam inglise keeles lu-gema, kuid igatsen kväärikogemuste peegel-dusi ka eesti keeles, eesti autoritelt – olgu siis otseselt või kaude.

Ann Cvetkovich toob oma teoses „An Archive of Feelings” välja, et aktivism, *performance* ja kirjandus loovad avalikke ruume, mis aitavad eri teemadega, ka valusatega, kol-lektiivselt tegeleda. Kväärikultuur on pida-nud tema sõnul pidevalt võitlema, et säiliks id ebatraditsioonilised arhiivid, mis ei ole olnud enamasti institutsionaalse kaitse all. Lesbi- ja geikogemused (ja muidugi ka transsooliste, biseksuaalsete ja mittebinaarsete inimeste kogetu) on ajaloos olemas efemeersete ja delikaatsete jälgedena, mis on sageli hooletusse ja unustusse jäetud.¹ Nendes arhiivides on olulisel kohal suuline ajalugu ja etnograafilised materjalid: kirjad, lood, kuulujutudki. Ent trükimeedias ilmunud sõna on aja kolle-tusele vastupidavam.

Loodan, et lähiaastad toovad kirjandusväl-jale ja kaante vahele rohkem kväärikogemu-si, ehk ilmub kunagi ka mõni antoloogia? Kui mitte kohe, siis siin ja praegu on õnneks ole-mas ka ziinid, mille loomiseks ei tule oodata kirjastajate rohelist tuld ega pea küsima raha. Ziinide võlust kirjutab meie isetegemist vaat-levas numbris lähemalt **Hildegard Reimann** (lk 16–17). Muu hulgas saab siit lehest lugeda isetegemise supermanuaali ja eneseõigust, räägitakse identiteedi DIY-võimalus-test, naiskäsitööst ja remondist ning lõpetat-akse energiajoojaga. Rõõmsat Pride'i ja ise-tegemist!

Helena Aadli, kultuuritoimetaja

Foto: Kerin Vasser

¹ Cvetkovich, A. 2003. *An Archive of Feelings*, lk 7–8. Duke University Press.

SISUKORD

ISETEGEMINE

ZEN

Isetegija eneseõigustus – *Virgo Siil* [6–7]

Palgitõus kõigile – *Maria Muuk* [10–11]

Naiskäsitööst ja remonditamisest – *Mudlum* [14]

STUUDIOS

Meelis Kihulane – *Henri Kõiv* [8–9]

ESSEE

Loomingulistest kahtlustest – *Helena Aadli* [12]

POST-FAKT

Isetegija supermanuaal – *Aleksander Tšapov* [13]

KULTUUR

Hetkeolukorrast ziinimaailmas – *Hildegard Reimann* [16–17]

SOTSIAALIA

Identiteedi sildi isetegemine – *Christiana Sammal* [18]

PÄEVAKAJA

VASAKSIRGE

Tehisintellektist õigete sõnadega – *Aleksander Koppel* [20]

KESKKOND

Rahvusloom ei ela raielangil – *Marju Kõivupuu* [21]

KULTUUR

ARVUSTUSED

Mudlumi „Roosihullu päevaraamat” – *Kaisa Ling* [22]

Uued plaadid [31]

SKEENE

Kiirkohting: Indrek Kasela [23]

Uus eesti biit: Rando Arand [30]

Popkultuuriankeet: Eik [30]

FILM

Filmikriitike suleproovi võidutööd [24–25]

KUNST

Institutsioonid ei nuta – *Liisbeth Horn* [26–27]

REISIKIRI

Vaateid Aafrikast – *Linda Kaljundi ja Triin Metsla* [28–29]

SUHTED

Ma kohtusin ühe mehega I – *Milkgirl373* [32–33]

VISUAALKULTUUR

Uuest energiakriisist – *Elišabet Kuslap* [34]

LUULE HELE PILVE

Foto: Ekvilbrist

Hele Pilve püüab elada tavalist elu ebatavalises maailmas.

**

Ütle emade ema
kuidas sai kaanonis
laisast mungast
kamp poisse
kes eal ei puhka?

Taome ennast
nagu tulist rauda
päeval ööl
et uskuda end olevat
midagi väärt

Mäletad neid riidehoiutädisid
oma lapsepõlve hämarusest?

Muidugi mäletad

Aga keegi ei vaata sind kurjema pilguga
kui sa ise

TOIMETUS

Aleksander Tšapov
Henri Kõiv
Mariliis Möttus
Maia Tamnjärv
Helena Aadli
Pille Sepp
Janet Kljuzin

peatoimetaja
tegev- ja sotsiaaliatoimetaja
elustiili- ja muusikatoimetaja
kirjandus- ja teadustoimetaja
kultuuritoimetaja
keeletoimetaja
müügi- ja reklaamijuht

aleksander@muurileht.ee
henri@muurileht.ee
mariliis@muurileht.ee
maia@muurileht.ee
helena@muurileht.ee
pille@muurileht.ee
janet@muurileht.ee

Makett/kujundus
Illustraatorid

Madis Katz
Andrei Kedrin, Ave Taavet, Jaan Pavliuk, Jaan Rõõmus,
Liisa Kruusmägi, Liisi Grünberg, Lilian Hiob, Maria Dimancea,
Maria Izabella Lehtsaar, Martin Eelma, Nadezda Andrejeva,
Stella Salumaa, Vahram Muradyan
Alana Proosa, Iris Kivisalu, Johanna Reinvald, Ken Mürk,
Renee Altrov, Tõnu Tunnel

KOLLEGIUM: BRIGITTA DAVIDJANTS, SIGNE IVASK, JENS JAANIMÄGI,
KAROLA KARLSON, HELGI SALDO, BERK VAHER

VÄLJAANDJA: SA KULTUURILEHT

TOETAB KULTUURIMINISTEERIUM

TRÜKK: KROONPRESS • TIRAAŽ: 4500

JÄLGIMeid

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteeid: uudised@muurileht.ee

Kirju, heliplaate, raamatuid ja muid väljaandeid Müürilehe aadressile Voorimehe 9, 10146 Tallinn

Müürilehele pakke saates palume märkida aadressaadiks kindlasti „Müürileht”.

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palavalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenestest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustratsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht püsilepinguga 2.20 € eest kuus: tellimine.ee/muurileht

Reklaami Müürilehes: muurileht.ee/reklaam

INFO TELLIJATELE

Müürilehe levi korraldab Express Post. Kui värske leht õigel ajal kohale ei jõua, siis võta ühendust Express Posti klienditeeninduskeskusega telefonil (+372) 617 7717 või kirjuta aadressil tellimine@expresspost.ee.

Illustratsioon: Maria Izabella Lehtsaar

TERE-TSAU!!! UUDISKIRI PANIN DRAIVI

Illustratsioon: Sidney Lepp

- Jou.
- Ma saan aru, et mingi kaust on juba olemas. Panen siis enda asjad ka sinna.
- Ühesõnaga. Kui mingi kaust tekib, siis võiks jagada.
- Jou.
- Ei saa ligi. Saatsin kinnituse.
- Sorri, ma ei näe praegu. Aga jah, võiks kõik asjad doksi panna ja seal kommenteerida. Oleks veits lihtsam hallata.
- Kuule, jaga mulle ka seda kausta, mis te tegite.
- Ma ei saa seda lahti praegu. Saada mulle kutse teisele meilile.
- Jou.
- Kas sama doks mis enne? Ma vaatan, et selles doksis mingid muutused toimunud ja mu teksti pole. Praegu ei saa kommenteerida ka. Vaata, kas sa oled omanik. Pmst, kui saad mulle kausta jagada, siis saan õhtul ise ka kontrollida. Hetkel pole arvuti juures.
- Jou. Tegin mingid muudatused.
- Lihtsalt kõigile teadmiseks, et kui hakkate enda mõtteid kirja panema, siis tehke oma doks. Praegu on asjad jälle suht segased ja ma tahaks kaustas veits korda luua.
- Kuule. Vaata draivi, kui saad.
- Kas see vana doks veel pädeb? Palun ärge tehke teksti punaseks, ilma et ütleksite, mida see tähendab. Sain aru, et enne olid punasega märgitud kohad olulised. Siis tuli välja, et punasega märgitu läheb kärpesse.
- Jou. Tegin mingid kommentaarid.
- Kas selle kausta võib nüüd ära kustutada?
- Jaa.
- Tsau, vaatan, et mu kommentaarid on ära kustutatud. Kas kellelgi on see vana doks alles veel?
- „Vana doks 1” mõtled? Või „vana doks mustand”? Mul

- mingi „vanad doksid” kaust, aga seal suht mäsu. „Vanad kaustad” kaustas mingid vanad doksid, pmst võin jagada.
- Appppi. Ma ei saa midagi aru. Kas sul mingi uus doks?
- Tegin teise doksi. Kopeerisin sinna.
- Hei. Mul uus draiv nüüd. Ma kopeeriks kõik vanad kaustad endale ka. Ootan ligipääsu.
- Jou.
- Ärme samal ajal kirjuta, plz. Või kirjuta kuskil allpool, plz. Ja kas te olete soovitamise režiimis või muudate? Ärge muutke praegu, eks. Ma kirjutan lõpuni.
- Hei. Võtsin muudatused vastu ja kõik peaks korras olema. Sorri.
- Sorri. Ma ei leidnud praegu seda kausta üles, aga äkki lihtsam uuesti jagada? Mäletan, et keegi tõmbas fotod ka sinna.
- Jaa. Panin mingid kaustad kokku.
- Ühesõnaga. Praegu sai suurem töö tehtud ja seda doksi võib jagada. Mustand on mul teises kaustas. Sellega tööta-me ise. Nii on vist loogiline?
- Jaa. Jagasin.
- Ok. Ma ei saa aru, miks ma ligi ei pääse. Teil ka küsib parooli v?
- Google v?
- Jou. Võtsin mingid osad välja.
- Hei. Muutsin kaustal nime ära. See, mis enne oli „uus doks uus”, on nüüd lihtsalt „uus doks”, ja see, mis enne oli „uus doks draft”, on nüüd lihtsalt „uus draft”. Tundub veits arusaadavam.
- Davai. Vaatan hiljem.
- Kas see eelmine tekst kuidu toimis? Võime selle põhja kasutada. See „vanad põhjad” doksis.
- Jou. Jaa. Panin draivi.

1HÄÄL EDVARD VELLEVOOG

Ma karjun, sest mul on sokis kaks auku, aga Pariisis algab kohe fashion week Ühest august tuleb välja varvas, teisest kand Pariisi moepaleedel ei ole sokiauke On ainult ilge sokihais dans le Palais Grand

Foto: erakogu

MÕÕDULINT

Selgusid kõige leidlikumad isetegijad 2025. Nagu öeldakse: kes kõike oskab, sel pole karta miskit! Palju õnne võitjatele!

1. Jüri – leiutas nõorisüsteemi, millega taaraautomaati tüssata.
2. Liis – valmistas lämmastikhappest ja potasest akupanga.
3. Tõnn – lõi seadme, millega muuta valgusfoori tulesid.
4. Hugo – lõi teise seadme, millega Tõnni seadet juhtida.
5. Jana – muutis tugitooli massaažitooliks.
6. Sergo – ehitas radari, mis näitab kõiki puuke kilomeetri raadiuses.
7. Max – ehitas masina, millega kontrollida oma põie täituvust.
8. Paula – leiutas seadme, millega saab sundida inimesi meilidele vastama.
9. Käro – paigaldas dušikabiini autotune'i.
10. Ain – ehitas seadme, millega püstijalu magada.

Loll on see, kes lahendust ei leia!

MIS TEEMA ON?

Jou
Kuule sa automaksust viitsid mingi luuletuse kirjutada millele me paneks meloodia taha?

Asjaga kiire

oot nii ma kolme tee ristil mis nuud saab verd?

anneta verd paremale ilmselt

aga ma tulen kusagil 16ks linna
Ma vb kinos siis, vb kodus, vb kuskil kolmandas kohas, mdea

helistab siis

MÜÜRILEHT VÕTAB TÖÖLE KUJUNDAJA JA MUUSIKATOIMETAJA

TULE ÕPI MAGISTRIS Avalduste esitamine kuni 30.06.2025

- NÜÜDISKULTUUR
tlu.ee/ht/nuudiskultuur
- VÖRDLEV FILOSOOFIA
tlu.ee/ht/vordlev-filosoofia
- LINNAKORRALDUS
tlu.ee/linnakorraldus

Tutvu ka ingliskeelsete magistrikavadega

- KIRJANDUS-, VISUAALKULTUURI JA FILMITEOORIA
tlu.ee/kirjandus-visuaalkultuuri-ja-filmiteooria
- ANTROPOLOOGIA
tlu.ee/antropoloogia-MA

TALLINNA ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste
instituut

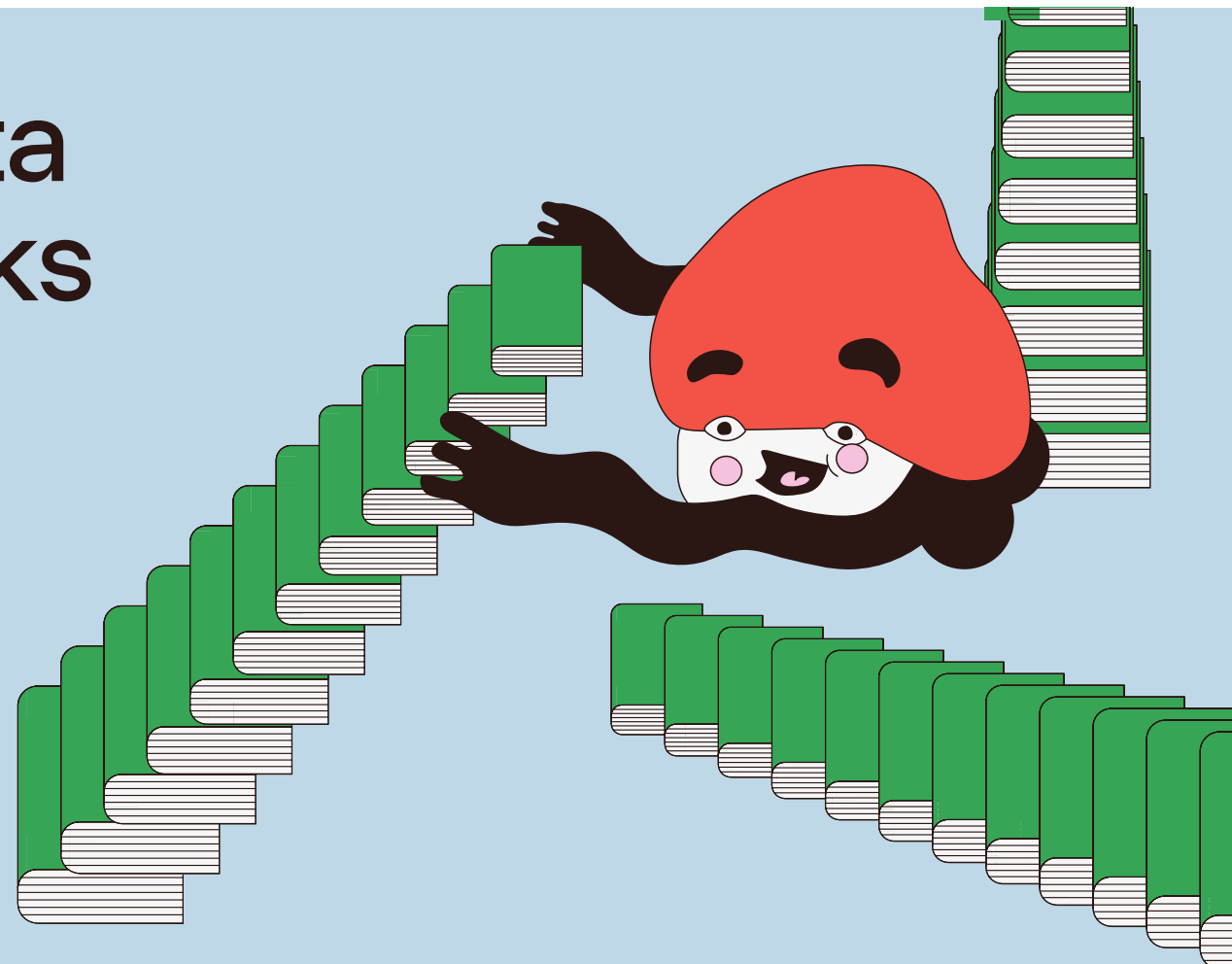
Elu pikim lugemissuvi Laenuta raamat pooleks aastaks!

Meie Narva mnt asenduspind suletakse 3. septembrist.

www.rara.ee/kolimine

RARA EESTI RAHVUS-
RAAMATUKOGU

ISETEGIJA ENESEÕIGUSTUS

Isetegemisest võib saada sund, mis paneb näpud sügelema ega lase öösiti magada. Tegemist on harvaesineva sõltuvushäirega, mis mõjutab isetegija lähedasi ja mõjub tarbimisvaimustuses ühiskonnas jätkuvalt šokeerivalt. Üks sõltuvuse küüsi langenud isetegija annab aru.

Kirjutas ja pildistas **Virgo Siil**

Mis selles isetegemises nii erilist on, et see eraldi lugu väärima peaks, mõtlesin pärast artiklipakkumise saamist. Seejärel meenusid need korrad, kui mul on küsitud: „Miks sa seda ise teed, mitte ei osta / telli / lase mõnel masinal teha?“ Selle peale tekib mul omakorda alati hämming, sest minu arust tuleks hoopis küsida: „Miks mitte ise teha?“

Nendest arusaamatustest järeldeb seega, et ilmselt pole isetegemise väärtus kõigile ilmselge, nii et püüan anda vastuse sellele õnnetule miks-küsimisele. Saavad minusugused edaspidi küsijatele artikli- (lingi) pihku pista ja võidetud aega järgmisele projektile kulutada.

SISEMINE SURVE VÕI ESKAPISM?

End kõrvalt jälgides täheldasin, et kõiksugu „kõrvalised“ tegevused saavad suurema hoo just pingelisematel perioodidel, raskem aeg töö- või koolielus on meie majapidamise edenemist kindlasti hoogustanud. Vaimse tervise jaoks ka vajalik, kui on võimalik raskel hetkel peas ketravd mõttetud pausile panna ja muule keskenduda. Siiaaani on meeles see üks kord, kui EKA maalikursusel ühte plätserdusse nii sügavale sukeldusin, et tõsimeeli ei pannud täheleegi, kuidas paar tundi möödus. Kui kästi pintsliid käest panna, oleks justkui unest ärkanud – pingelisele keskendumisele vaatamata oli väga värske tunne, sain toonased mured paariks tunniks unustada.

Kusjuures, maastikukujundus, puutöö, kivitöö või muu tegevus pole siiski puhtakujuline prokrastineerimine, eriti just monotoonsema toimetamise (kaevamine, kärtamine, keldrikunka kuhjamine) juures turgatab nii mõnigi ärksam mõte, tekivad seosed üringu jaoks loetud teooriate ja enda kogutud andmete vahel. Nii et doktorantuuri õhutab muid tegevusi, muud tegevused toetavad doktorantuuri.

MÄNG JA TRENN

Ilmselt on suur osa isetegemisest tegemisrõõm, materjalide ja vormidega mängimine, katsetamine. Kõrgem olend olgu tänatud, et lapsepõlv on läbi ja saan viimaks ometi segamatult mängida, keegi ei käsi õhtul tuppä tulla. Kaasa küll vahel nahutab, aga pigem muiates.

Samuti on see trenn, olgu tegemist mainitud vaevalise kiviveeretamise või kortermaja eest lume koristamisega. Miks peaks keegi maksma rasket raha treeningklubi liikmesuse eest, sõitma treeningsaali, jooksma seal lindil ning kiskuma kangki, kui selle asemel saaks majaesist koristada, hoovi niita või muude argitöödega endale koormust anda ja kaaskodanike elu paremaks teha? Ei, loomulikult, tavatööd kõiki trenniliike ei asenda, aga mõne liigutuse võiks siiski ise teha, selle asemel et (trennitud) käed rüpes istuda ja omavalitsuse tegevusetust kirutada või nende tegevuste eest omakorda peale maksta.

Virgo Siil on professionaalne dilettant, vabal ajal ajakirjandusdoktorant.

KINGITUSED ENDALE VÕI TEISTELE?

Ühe olulise osa isetegemisest moodustab isetehtud asjade kinkimine: ühed sõbrad said sauna, teised isejoonistatud T-särki, öde grillikoja, kunagine kursakaaslane hälli, onu tuhuurni, ema hauakivi, matkajad matkarajale skulptuurid, naabrilapsed aarderaja, mõned kaaskodanikud linnaruumi pingid, tänavatele taiesed jne. Nii nagu kõigi kinkidega, on ka isetehtutega muidugi oht, et põhirõõm on kinkijal, alati pole kindel, et ka kingisaajal. See on kingitus iseendale, rõõm protsessist, kavandamisest, püüüst ühendada kingisaaja eeldatavad või teadaolevad vajadused materjali, enda oskuste ja vahenditega. Kingisaaja loodetav üllatus ja heameel on boonuseks. Nii et paljuski on kingi isetegemine enesekesne tegevus, ega ma ju küsitlusi korralda, kas ja kui väga keegi rahul on, eriti veel võõraste ja lahkunute seas.

Püüan siiski kohandada kingi saaja vajadustele, lähtudes tema otsesest soovist või pannes kõrva taha vestluses kuuldu, jälgides tema elustiili ja huve. Panustades sealjuures sellele, et isetehtu on lisaks praktilisele

ehk ka pisut erilisem ja isiklikum, mis siis esemete rohmakust või kummalisust loodetavasti korvab. Kindel selles olla ei saa, nii et palun vabandust lähedastelt, keda oma taieistega koorman, olgu nendeks kivivi raiutud väljaheiteemotikonid, pakkudest tehtud memmed ja näarisokud või muu.

Kingisaajana ma kindlasti hindan isetehtut, sõpradelt saadud lapitekk, mille lapimustri nad kokku panid ja nende 90ndates vanaema kokku õmbles, on endiselt üks mu lemmikuid, erilisimaid kinke.

PROOVILEPANEK

Kogu me majapidamise metsa rajamine ja sisseseadmine on olnud mu jaoks suuresti katsetamine, kas ja kui minimaalsete vahenditega suudaksin elamise püsti panna. Ehk tuleneb too lapsepõlves loetud Metsiku Lääne lugudest, kindlasti ka kunagi „Karu südame“ ja „Seitsme venna“ jäetud sügavast muljest. Kui üldine trend liigub aina rafineeritumate seadmete poole, siis mina (taand)arenen vastupidises suunas. Kunagi oli restaureerides töökojas kasutada lai valik tööriistu ja -pinke, hiljem saunu ehitades pidin leppima isiklike käsitööriistadega, metsa tõmbudes asendus aga suur osa neist kettsaega, viimasel paaril aastal olen asendanud sellegi valdavalt kirvega. Varsti jõuan siis arvata, et ma ei ole enam enamjaolt ise teha, vajamata selleki kümneid tuhandeid eurosid. Samas tuleb see

Lihtsates vahendites on lisaks lihtsuse võlule ka oma professionaalsuse viimiseni viimistlemise mõnu. Kui-

dagi automaatselt kipume mõtlema, et iga liigutuse jaoks on vaja eraldi vahendit. Kahtlustan siin tööstusrevolutsiooni, spetsialiseerumise ja liinitöö mõju – tooteliini ääres istub konstrueerimise igal etapil mõni tööline, kes teeb päev läbi ühe seadmega ühte liigutust. Utreerin, muidugi. Sellise spetsialiseeruva mõtelaadi lvides unustame ära suurema pildi, vahendite ja enda universaalsuse.

Mullu kevadel võtsin eesmärgiks ainult kirve abiga ja enda jõul palkidest kuur püsti panna. Puhtalt jälle enda proovilepanekuks, et kas olen võimeline. Olin. Tegin kõik puiduetapid kirvega: langetamine, järkamine, laasimine, koorimine, pörandapalkide lõhestamine, tappimine, tahumine jne. Sain sellest kogemusest targemaks ja osavamaks. Kirvest, varem pigem halgude lõhkumise ja üksikute tahumistööde vahendist, sai minu jaoks palju universaalsem tööriist. Boonusena tekitan nüüd vähem tolmu, heitgaase ja müra, säästes seega enda ja teiste tervist.

Muidugi saanuks ka hoopis valmis kuuri osta. Aga mida ma sellest oleks õppinud? Kas selle käigus arenenud? Millele ma oleks „võidetud“ aja kulutanud? Tõenäoliselt mõnele vähem arendavale tegevusele.

TURVATUNNE JA KONTROLLI-VAJADUS

Enese proovilepanek, selle käigus arenemine ja minimaalsete vahenditega maksimaalse saavutamine – vähes-te vahenditega kuuri valmistamine või mootorsae abiga nullist palksauna püstistamine – annab enesekindluse ja turvatunde, et suudan arvatust enamat. Mul on kahju, et ma varem selle teadmiseni ei jõudnud. Linnas elades unistasin omaette elamisest, kuid ei näinud selleks rahalist võimalust. Kui saaksin praegu ajas tagasi minna, võiksin õhutada oma mineviku-mina vähem valmistahendustele keskendum ja lihtsalt metsa pagema. Kui on mets, saab ülejäänud enamjaolt ise teha, vajamata selleks kümneid tuhandeid eurosid. Samas tuleb see

juks vanaema, kes toimetab pärast vanaisa lahkumist omapäi, kasvatas lapsi ja vajaduse korral lapselapsi ning, ehkki seda kunagi selliselt ei sõnastanud, püüdis maksimaalse sõltumatuse poole. Mulle tundus, et ta suurim hirm oli kellestki sõltuvaks jääda.

Lisaks tema eeskujule on mul vajadus tõestada endale ja küllap ka teistele, et ma pole ühe lahtri mees. Kui vaatan oma tegemisi alates 20. eluaastast ja enda reaktsioone vestlustes, kus püütakse üksteist lahterdada („noh, ja millega sa siis tegeled?“), on mind alati häirunud üheülbaline ameti kaudu määratlemine. Tõenäoliselt seetõttu haarasingi võimalusest tõlkijaks hakata, kui (enese)kuvand kippus liiga sinikraeliseks kujunema,

ja seda suurema õhinaga tegelesin käsitööga, kui õpingud ja tööd näisid mind liialt valkekraeliste puni suruvat. Selline võib-olla lapsik mäss nii enda kui ka teiste vastu.

VABADUS

Kui mul on midagi vaja, saan ma selle sageli ise teha, sealjuures õkva sellise, nagu mulle endale (või lähedasele) tarvis. Asi on kohandatud inimese järgi, mitte inimese ei pea end asja järgi kohandama. Mõneti ka maele sundus, pole võimalust kõike kohe poest võtta ja aega säästvam on pink ise valmis teha kui seda ostma minna või tellida – eriti oli see nii pandeemiaperioodil, kui kõikisugu kontakte tuli vähendada. Isetegemine aitab vähendada ka tarbimist. Pahupoolena tuleb mainida, et muidugi võib isetegemine

teadmine kasuks ka oleviku-minale – veendumus, et olen võimeline enda kätega sisuliselt mittemillegist midagi tegema. See on hea tunne, tõenäoliselt sarnaneb see sellega, mida ekstreemspordlased ja teised piirikompajad tunnevad, kui nad avastavad, et nende võimete piirid pole tegelikult seal, kus nad arvasid. Džomolungma vallutajad, ultramaratoonarid, astronautid ja „siilid“ metsas.

MITMEKÜLGSEM MINAPILT

Ma pole küll liiga sügavalt endasse kaevunud, sest pelgan, mis sealt vastu vaadata võib, aga nii paljudest olen küll vikatiga vehkimise, dekoratiivse silla ehitamise, jalutuskepi voolimise, miniatuuri nikerdamise, maja lehmalaipiliseks värvimise või kivitahumise juurde mõtisklenud, et mul on arvatavasti eeskuj, mille poole püüdlen. Kuna mul puudus isa või isakuju, oli eesku-

on asjad nii, nagu nad on“ vastuseid otsida ja selle otsingu tulemusega loodetavasti ka teisi aidata. Vikis näen ma võimalust meie erialaspetsidele, kes peaksid oma valdkondi populariseerima, terminoloogiat arendama või trükiseid avaldama. Selle asemel et kulutada aega ja vaeva rahastuse hankimisele, tööde (veebikeskkond, küljendajad-kujundajad-toimetajad)

tellimisele, saaks valdkondade profid ja entusiastid kõik ise ära teha. Selleks ei ole vaja mingit rahastust või tellimustööd. Sama kehtib ka mujal: kui avalikus ruumis on midagi puudu, on võimalik see ise ära teha, mitte kurta ja kurjustada. Kui linnaruumis on puudus pinkidest, on enamikule jõukohane käepärastest vahenditest pinke teha; kui avalikus ruumis häirib

nüridus ja hallus, saab tänavakunsti teha; kui kohalik omavalitsus ei mõista haljastuse vajadust, saab kodanik geriljaaiandusega tegeleda. Rohkem isetegevust, vähem delegerimist.

SÕLTUVUS

Kõige teravam äratundmine, et mul tööpoolest on pea vältimatu vajadus midagi ise teha, luua, vormida, tekkis kord Norras välisõppel viibides. Paar nädalat pärast semestri algust ei pisanud kätele enam koolitööde

tegemiseks klaviatuuri tagumise, vaja oli enamat, aga võõras kohas ja oma tööriistadeta olid isetegemisvõimalused piiratud. Hakkasin heast peast toidupulka miniatuure nikerdama, kuna olemas olid taskunuga ja poest sushi ostmisest üle jäänud toidupulgad. See lisas minapilti

uue tahu: harjumus vaat et mõõdamines mingi ese valmis teha pole ilmselt lihtne praktiline lähenemine ega lahendus argiprobleemidele, vaid vajadus, võib-olla isegi sundtegevus, sõltuvus. Igaks petteks uuisin põgusalt, mida selle kohta kostetakse:

„Sõltuvushäire on psüühikahäire, kus inimesel on korduv vajadus mingi aine või tegevuse järele, hoolimata sellest, et vajaduse rahuldamisel on talle kahjulikud tagajärjed – probleemid tervise ja sotsiaalsete suhetega. Sõltuvushäire all kannataval inimesel on tugev ja vastupandamatu soov mingit ainet tarvitada või tegevust sooritada. Sageli püütakse oma sõltuvust varjata või valetada, et seda teha harvem ja väiksemates kogustes kui tegelikult. Inimene mõtleb oma ihaldatud tegevusele ka siis, kui teeb midagi muud, ning otsib võimalusi, kuidas, kus ja millal oma vajadust rahuldada.“ (Sõltuvushäire“, Vikipeedia)

Loomulikult ei võta ma seda kui enesekirjeldust, aga mõnes naljas on vahel kübe tõtt. Kindlasti on mingi tegevusega liialdamisel tervist kahjustavad mõjud, nii ka mul allergiad ja peitliarmid, see-eest olen võitnud ja võidan jätkuvalt vaimses tervises. Pealekauba on allergiad tänapäeval normaalsed ja peitliarmid lahedad, igal juhul lahendamad kui süstlaarmid.

Muidugi mõtlen ma „oma ihaldatud tegevusele ka siis, kui teen midagi muud, ning otsin võimalusi, kuidas, kus ja millal oma vajadust rahuldada“. Kuidas muidu tegemisel või kavandamisel olev ese, maastikelement või seade valmima peaks? Täiesti normaalne on mõnele sellisele projektile mõelda ka öösel, nii et uni läheb ära, ja varahommikul õue tormata, unistatu käegakatsutavaks vormida, et hing saaks rahu ja järgmisel öösel paremini magada. Ma ei näe siin probleemi. See töötab ka vastupidi – samamoodi mõtlen toda asja ette valmistades, vormides, tahudes, lõigates ja lõhkudes (kooli)tööle, uuringutele, teooriatele, hüpoteesidele, nende omavaheliste seostele.

Nii et kui ka on sõltuvushäire, mis siis? Ühiskonna ja riigina toetame ja kasutame ära ka teisi sõltuvusi – olemas rahul, et alkohoolikud ja suitsetajad täidavad riigikassat, mängurid peavad üleväl kultuuri. Isetegemisõltuvusega käib kaasas vähemalt osaline püüdlus lisaks enda vajadustele ka teisi rahuldada, nii et vajame ühiskonnana rohkem selliseid sõltlasi.

Mina, kes ma muidu järelestan poodlemist ja lükkkan igasugu oste edasi, käin tööriistapoodides ja turgudel kasutatud käsitöövahendite lettide vahel ringi nagu laps mänguasjaosakonnas.

Kui avalikus ruumis on midagi puudu, on võimalik see ise ära teha, mitte kurta ja kurjustada.

STUUDIOS

KADUNUD MAAILMA DEMIURG MEELIS KIHULANE

„Stuudios“ on Müürilehe rubriik, mis vaatleb ühe päeva vältel loomeinimeste tööd, pootades ust nende harjumuspärasesse töökesskonda, milline see ka poleks ja kus see ka ei asuks. Seekord tegime väljasõidu grüünese, et kohtuda Eesti isetegemise guruga.

Kirjutas **Henri Kõiv**,
pildistas **Madis Katz**

„Mis stuudio? See on töökoda!“ Nende sõnadega ter-
vitab meid Eesti üks tuntuim isetegija **Meelis Kihulane**
alias Edev Eremit oma kodutalus slash töökojas slash
koolis, mis asub umbes täpselt Otepää ja Kanepi vahel
Koorastes. Sestap pole ma lõpuni kindel, kas Müüri-
lehe stuudiourubriik suutis end viimaks Tallinna-Tartu
duaalusest välja murda, et ääremaadel pesitsevat
stuudiokultuuri tutvustada.

Fotograafia keskpäeval kohale jõudes töökojas usin
töö veel ei käi. Kihulane on päev varem naasnud suur-
õppuselt Siil ja kibelev hoopis aiamaale, et kartul
maha panna. Õigemini on aiatoimetustega kiire tema
naisel, kes meie külastuse ajal aeg-ajalt kaugusest kii-
kab, kas jutt juba otsa ei lõppe. Ei lõppe. Kui Kihulane
rääkima hakkab, kannab jutuvool teda aina edasi, mi-
nevikust nüüdisaega, raielankidelt laatalede ning hari-
duskorraldusest naturaalmajanduse taaselustamiseni.
Kuigi *genius loci* annab aimu, et oleme saabunud just-
kui turumajandusest väljapoole jäävasse oasi, tärkab
Kihulases külalisi nähes sorava jutuga müügiees.
Nimi Edev Eremit peegeldabki paradoksaalset olu-
korda, kus erakliku natuuriga Kihulane peab sageli
tegema reklaamitööd, et inimesed leiaksid tee tema
töökotta slash kooli ja rahvapärase puutöö juurde.

LUSIKAST VANKRINI

Sõna peab levitama, sest Kihulase toimetamised eira-
vad klassikalist majandusloogikat. „SKTd siin ei tõste-
ta,“ kinnitab meie võõrustaja alustuseks. Ta usub, et
laiem üldsus liigitab töökojas toimuva friiginduseks.
Millega puutööfriigid siis tegelevad, küsite. Näiteks
on Edeva Eremiti töökoja tagaruumi vallutanud suur
Koguva muuseumist pärit veovanker, mille puitdetailid
on täielikult algupärast tehnoloogiat rakendades taas-
loodud. Pool aastat väldanud töö käigus pole kasutatud
ühtegi naela ega kruvi, isegi vankri rattad on puidust
ja ootavad alla panemist. Tõsi, säilinud on originaalne
metallkarkass, kuid hoovil ootab oma järke ka puutel-
gedega veovanker, mis peaks valmima kahe aasta pä-
rast Vabaõhumuuseumis avatava näituse jaoks. Ääre-
märkus: Kihulasel ongi üldiselt järgneva kahe-kolme
aasta tegemised ette teada. Näiteks tooli valmistami-
seks tuleb tal juba kolm aastat varem metsast puitma-
terjal varuda. Liiga palju seda ette varuda ei saa, sest
muidu kuivab puu töötlemiseks liialt ära (puidukäsitöö-
lisena kulub Kihulasel aastas 5–6 puud). Tuleb välja, et
väga suurt loomingulist isetegevust puiduga toimetava
isetegija töögraafik ei võimalda.

Töökojas ringkäiku jätkates leiame keskmisest toast
valmimisjärgus eri suurusega veimevakad. Parasjagu
on käsil keeruka protsessi üks viimaseid etappe ehk
haavapuust vaka kere painutamine. Kui moodsal ajal
passiks kasutada selleks pitskruvisid, siis Kihulase
stuudios on painutamiseks kasutusel peaaegu alikult ise-
tehtud pihid. Pitskruvisid ega kruustange polnud talu-
pojal kusagilt võtta. Tehnoloogia arenguga kaduma
lajunud tehnikaid üritabki Kihulane oma töökojas taas-
tada. Näiteks veimevaka painutamisele eelnes ühe
haavapuu langetamine, vajaliku paksusega laua lõhes-
tamine, selle aurutuskastis kuumutamamine ning esmane
painepekul painutamine ehk mitu töömahukat etap-
pi, et valmiks miski, millel tänapäeval justkui puudub
kasutusväärtus.

Muidugi võiks Kihulane käia veimevakkadega laadalt
laadale, et omandatud pärandtehnikad vähemalt min-
gitki moodi sisetulekuks konverteerida, aga sellega ta

tegeleda ei soovi. Osalt põhjendab ta
seda teadmisega, et tänapäeva inimese
suudab vähestele siin töökojas valminud
esemetele rakendust leida. Enamasti ri-
putatakse need iluasjadena üles seintele
(korraks arutame, kas kunagi hakatakse
ka nüüdisaja tarbeesemeid, nagu papp-
taldrikud või saumikserid, samamoodi
kultuuripärandina eksponeerima). Kui
need majapidamises ka praktilisel ots-
tarbel kasutusele võetakse, siis tihtilugu
tehakse seda valesti. Kihulane toob
näiteks saunakibud, mis moodsate kasu-
tajate käte vahel lõhenema kipuvad. Ta
ütleb pooleldi irooniliselt, et iga laadalt
ostetud puuesemega peaks kaasas käi-
ma kasutusjuhend.

PUITKÄSITÖÖ KUI LIIVI KEEL

Rahvusliku rikkuse kasvatamise asemel
on võtnud Kihulane oma missiooniks
Eesti põhiseaduse preambuli ehk ees-
ti rahvuse, keele ja kultuuri säilitamise
läbi aegade. Puitkäsitöö on sarnaselt
keelega sügav kultuuri osa, aga kui kee-
le analoogiaga jätkata, siis sarnaselt liivi
keelele on selle kultuuri kandjaid elus
väga vähe. „Meil on toimunud käelise
oskuse saja-aastane allakäik,“ usub Ki-
hulane, kes on ise suuresti autodidakt.
Ta pole saanud ühegi meistri käe all
õppida, vaid on pidanud omandama eri
pärandtehnooogiaid katse ja eksituse
meetodil. Põhiliseks õppematerjaliks
Ants Viirese raamat „Eesti rahvapära-
ne puutööõndus“. See täidab töökojas
justkui piibli funktsiooni.

Kihulane peab oma ülesandeks ko-
deerida lahti vanad tehnoloogiad kogu
nende rikkalikkuses. Ta mainib jutu käi-
gus korduvalt „sokikannamagistrit“ ehk
Viljandi kultuuriakadeemias pärand-
tehnoloogia aines sokikanna kudumise
tehnikaid uurinud **Anu Pinki**, kes avas-
tas, et erinevaid kudumistehnikaid pole
Eestis mitte seitse ega kümme, vaid
üle kolmekümne. Kihulase sõnul on ka
puitkäsitöö regiooniti sama rik-
kalik, kuigi käsitööna valminud
puitesemetele peale vaadates
see rikkalikkus vilumatule silma-
le tihti välja ei paista. „Eesti tarbe-
esemed on olnud väga kunsti-
vaesed. Pärisorjus on ära nulli-
nud eestlaste ilumeele,“ tõdeb
Kihulane. Samas soovib ta talu-
poegade käsitööoskused kon-
teksti asetada. Kui palju neil oli puunõude tegemiseks
aega? Kui palju ruumi? Kui palju vahendeid?

Ainelisest ja ajalisest viletsusest hoolimata suutsid
vanad eestlased geniaalseid puitsemeid luua. „See on
pangakaart,“ tutvustab Kihulane neljakandilist pulka,
mis mõlemast otsast tõmmates pooldub kaheks. Sel-
lise pulga peale märgiti, mitu kotti vilja mõisast lae-
nati, nii et mõlemad tehingu osalised said ühe poole

*Kihulase toimetamised eiravad
klassikalist majandusloogikat.
Ta usub, et laiem üldsus liigitab
töökojas toimuva friiginduseks.*

pulgast endale. Kihulase sõnul on sellist pulka väga
keeruline valmistada, sest puit ei tohi olla liiga märg
ega liiga kuiv. Võiks öelda, et tegemist oli arhailise
plokiachelaga. Minu vestluskaaslane kiidaks sellise
võrdluse kindlasti heaks. Näiteks pajukoorest ja kase-
tohust valmistatud tuulevurri nimetab Kihulane puu-
telefoniks ja vankrit võrdleb keskklassi autoga.
Uurin, kas liivi keele saatuse on puitkäsitööd taba-
nud sooliste iseärasuste tõttu. Kui naiste kudumisir-
gid on jäänud tänapäevani kooskäimiskohaks, siis kas

meeskäsitöölised ongi tüüpazilt eraklikud eremiidid?
Kihulane on päri, et tööttegumine pole mehi kunagi
samal moel kokku toonud: „Meeste sotsialiseerumine
toimus kõrtsileiti ääres või heal juhul talgutel.“ Nüüdki
on ta näiteks Olustvere puidukojas õpetades tähel-
danud, kuidas mehed langesid õppeaasta jooksul jär-
jest välja, kuid naised viisid alustatu lõpuni. Võib-olla
on ka puitkäsitöö traditsiooni kandjateks tulevikus
kannatlikuma meelega naised? Edeva Eremiti puu-
töökooli viimases lennus on näiteks üheksast õpila-
sest neli naised, noorim 19-aastane.

KÄELISE JULGEOLEKU ÕPETAMINE

Kõige rohkem meeldibki Kihulasele rääkida oma koo-
list. Tegemist on täielikult formaalse haridussüsteemi
välise algatusega. „Pole mõtet raisata riigi raha ja ma
ei taha ka toetustest sõltuda,“ kommenteerib puu-
töökooli eestvedaja valitud lähenemist. Niisamuti on
Kihulane veendunud, et kui inimese ise maksab, siis
on ta piisavalt motiveeritud, et õpingud lõpetada.
Motivatsiooni on tarvis, sest Kihulase puutöökoolis
kestavad õpingud sama kaua kui
kraadiope ülikoolis: kolme aas-
taga saab õpipoisiks, viie aas-
taga omandatakse kõigi eri tehni-
kate baasoskused ehk läbitakse
selliõpe ning alles seejärel algab
meisterõpe, kus spetsialiseeru-
takse mingis kitsamas puitkäsi-
töö niis, saagu sinust siis punu-
ja või vankrimeister. Ometi on
koolis õppureid isegi Austriast. Kihulane ütleb, et sel-
list õppevormi lihtsalt ei pakuta mitte kusagil mujal.
Õppetöö toimub kord kuus kolme päeva jooksul
Kihulase töökojas. Õpilased ei pääse ka lõputööst.
Selleks tuleb omal valikul midagi valmistada, kasuta-
des selleks võimalikult vähe tööriistu. Kui moodsast
puutöökojast võib leida CNC-pingi, 3D-printeri, frees-

*Kihulane on korduvalt kõrvalt
näinud, kuivõrd teraapiliselt puutöö
oma kätega ainult klaviatuuri ja
ekraani näppima harjunud inimestele
mõjub.*

pingi, formaatsae, paksusmasina jpt kõrgtehnoloogilisi
seadmeid, siis siin jäävad ainsate töötamiseks elekt-
rienergiat vajavate masinadena silma Makita trell ja
mootorsaag. Põhimõtteline teh-
noloogiavastane Kihulane see-
ga pole, kuid tema töökoja sein-
tele laiali laotatud tööriistakast
koosneb eri mõõtu ja masti kir-
vestest, nugadest, hõõvliitest,
saagidest, meislistest ja liimeis-
timest. Paljud neist osaliselt tema
enda valmistatud. Toidet ei vaja
need ammuigi.
Kihulase arvates on tehno-
loogia võimaldanud meil minna vastu loodusseadu-
tele. Tekkinud on „masina laiskus“. Kihulane õpetab

looduse valitsemise asemel tööriista valitsemata. Ta ise
nimetab seda käeliseks julgeolekuks, kuid tema tege-
vust võib vabalt kutsuda ka vaimse tervise esmaabiks.
Kihulane on korduvalt kõrvalt näinud, kuivõrd tera-
piliselt puutöö oma kätega ainult klaviatuuri ja ekraa-
ni näppima harjunud inimestele mõjub. Ta loeb mõt-
tes minuteid, millal tema töötubades kostab esimene
sügav ohe. Muide, Kihulane sooviks, et riik suunaks
veel rohkem noori ITd õppima: „Ega puutöö tegijaid
ei tule siia. Töötubadesse jõuavad programmeerijad.“
Jaanuaris alustabki Kihulase puutöökoolis uus lend.
Kui ma küsin, kas minusugusel puutööst täielikult võõr-
dunud inimesel võiks ka sinna asja olla, kuulen, et see
pole mitte takistus, vaid eelis: „Ümber õppida on hul-
lem kui nullist alustada.“ Kihulase sõnul on tema käe
all puutöö õppimiseks vaja kirge, tahtmist ja valmis-
olekut tiimistöoks. Selleks et igaüks saaks hinnata, kas
ta neid omadusi evib, on võimalik esimene pool aast-
tat õpingutest viibida n-õ katseajal, et vältida oota-
matut hahturnist hiljem. Kihulane soovib, et tema õpi-
lased jääksid kooli ja rahvapärase puutööga seotuks
aastateks, olles teistele õpetajaks.
Kuuldud jutud käelisest julgeolekust ja vaimse ter-
vise turgutamist tekitavad soovi ise traditsioonili-
se puutöö võlusid kogeda. Nii hakkamegi kohtumist
lõpetades juba kokku leppima võimalikku töötuba
Müürilehe suvepäeval. Enne seda tuleb aga kartul
maha panna!

PALGITÕUS KÕIGILE EHK ÜHE KODU LOOMINE

Kodu võib osta. Kodu võib lasta projekteerida. Kodu võib ehitusfirma püsti panna. Enamasti kaasneb sellega aastakümnetepikkune laenuorjus. Kuid kodu võib olla ka kogukondlik looming, mis valmib prügikastist leitud materjalidest, võimestab tegijaid ja on pinnaseks uutele avastustele.

Maria Muuk

Fassaadilaudisest kokku klopsitud peenrakastides sirutavad end mitmekorruselise kakfooonilise aknarea poole spinati-, rukola- ja tillivõrsed. Kevadpäike kütab soojaks nii tervetest ja katkistest punatellistest kalasabasse laotud põranda kui ka puutrepil istuja jaoks

ise mingid süsteemid välja mõelda, disainida, arhitekti- ja inseneritöö teha,” tõdeb Silver.

Olles treenitud disaineriks, kelle palk sõltub tellijatest, kes hindavad minu erialast kogemust ja pühendumust, tekib minus isetegemisest rääkides teatav

Kui kohutavalt jabur, et meie elukeskkond on seda-võrd ainiti ja individualistlikult seotud meie sissetulekuga. Niivõrd vähe on tõsiseltvõetavaid näiteid julgetest iseehitajatest, kes ei käi palgatööl või teevad seda vaid osaliselt. Tõenäoliselt saaks välja mõelda iga-

nenud põlved pidanud koristama ja prügimäele viima, aga palju on läinud ka kasutusse ning traditsioon jätkub. „Väärt materjal, mis võib olla omanikule tihti väärtusetu koorem, tuleb lihtsalt üles leida ja koju tuua,” leiab Silver.

Kahjuks seostatakse sellist mõtte- ja teguviisi pahatihti nõukaaja defitsiidi ja krabamise mentaliteediga, milles nähakse midagi häbiväärset. Silver arvab, et oleme nüüdseks „jõukate eurooplastena” harjunud tegutsema ideaalplaani järgi standardlahenduste ümber ja nimel, aga samavõrd tavaline praktika võiks olla disainimine, läh-

Inimene õigustab ja õilistab oma inimeseks olemist paremini mitte spetsialiseerudes, vaid ümbritsevat maailma igakülgsest ja aktiivselt taasluues.

seljatoena toimiva saviseina. Polükarbonaatplaatidest katuse nägin kostab üle kärbeste sumina ja eemalt kõlava kanade kloksutamise.

Iga kord, kui ma **Silverile** ja **Esterile** külla tulen, on siin midagi muutunud – ümber tehtud, teiseks kasvanud. Kõik on samavõrra poolik ja valmis, rohmakas ja ülidetailne. See on elav ja hingav elukeskkond – materjalide botaanikaad. Olmelise pühalikkusega uhkustavad nad siin oma taassündinud funktsioonidega: Viimsi ehitusplatsilt pärit põrandaks õlitatud sinisavi; Tondi koolimajast päästetud aknad ja seinakarkassiks moondunud võimlapõrand; kodumetsast pärit pusletükkidena laepalkide ümber paigutatud tehase-toodang – jäävineerplaadid ja -terrassilauad, mis moodustavad arvukaid seinu ja riuleid. Mõnes nurgas narmendab lubikrohvi vahelt pilliroog, mis on jämedate seinte sisuks.

Seda maja koos abihoonete ja aedadega on ehitatud kümme aastat. Sissekolimiskõlblikuks sai kodu viis aastat tagasi, pärast Silveri ja Esteri teise lapse sündi. Sel suvel korraldavad nad enda juures kümnendat korda rahvusvahelist akrojoogafestivali Acrofestonia, olles suuresti vastutavad selle distsipliini maaletoomise eest. Lisaks akrojoogale tegelevad nad õppimisega – Silver kutsekoolis puusepanduse, Ester ülikoolis eripedagoogika – ja võtavad vahelduva tempoga ette töötösi. Suviti tulevad siia resideerima ja majapidamisega abistama sõbrad ja vabatahtlikud üle maailma.

ISETEGEMINE KUI PARATAMATUS

Mida on vaja, et endale ise maja ehitada? Mõned lihtsad komponendid. „Maa, mingid vahendid, unistus,” ütleb Silver. Maja on ehitatud tema vanavanemate talu krundile ja ehitusregistris on see kirjas aiamaajana (selle lõunapoolset külge katab täies ulatuses kasvuhoonena funktsioneeriv topeltfassaad – valielge aga vastu!).

Kolme komponendi vahel on muidugi palju lünkasid. „Osksed ja teadmised puudusid täielikult. Polnud aimugi, kuidas see kõik peaks päriselt välja nägema, et

sügavale sisendatud ebamugavus. Amatöörlilik nokitsemine on ju jonnakas, võhiklik süüdimatus, mis ei austa paljuõppinud spetsialistide väärt pingutusi?

Silver selgitab, et nii mastaapse projekti puhul nagu maja kasvab spetsialistide hulk ja neile makstav tasu umeliseks: „Pead kas võtma pangalaenu või sul peavad olema vinged säästud.” Silveril ja Esteril neid ei olnud. Nad ei tahtnud ka pangalaenu võtta, sest see poleks läinud sugugi kokku nende maailmavaatega. Lisaks küsis Silver endalt, kuidas ta saaks elada maal nii, et ta ei sõltuks töökohast linnas, et võimaldada endale selles majas elamist: „Isetegemine näis ainus lahendus.”

VAHETUSVÄÄRTUSE ASESEL KASUTUSVÄÄRTUS

See ei tähenda, et spetsialiste poleks kaasatud. Tuttav arhitektuuritudeng joonestas vallale esitatud projekti ja sai oma juhendaja kaudu sellele allkirja. Sõber elektrik aitas ohutult juhtumestikku paigaldada. Leiutajahin- gega vanaisa andis heakskiidu pinnasega täis tambitud vanadest autorehvidest vundamendile. Ja veel tohtu hulki perekonnaliikmeid, sõpru ja tuttavaid on käinud aastate kaupa talgutel – palke koorimas, veeretamas, vinnamas, kaevamas, mätsimas, savitamas.

„Lõpptulemus tundus nii kauge ja kättesaamatu, sest valisime nii alternatiivsed meetodid – aga see unistus kandis ikka täiega, et oleks enda äränagemise järgi tehtud kodu,” ütleb Silver. „See pani mu aastaid ilga hom- mik siia ehitusplatsile kohale tulema entusiastlikumalt, kui ükskõik mis palgatöö seda teeks. See oligi minu palgatöö.” „Palgitöö”, parandaksin mina – otseseks tulemuseks on kodusem kodu, tugevam kogukond ja ühiselt omandatud hakkamasaamisvõimed. Kasutus- väärtus, mitte vahetusväärtus.

Kui kohutavalt jabur, et meie elukeskkond on sedavõrd ainiti ja individualistlikult seotud meie sissetulekuga.

Silver on kogunud oma maja kokku n-õ joppamise peale ja põlvkondliku hoarding’u tulemusena.

Foto: Margus Meek

Maria Muuk on uusmateria- list, graafiline disainer ja raamatukujundaja, kes omandab Silveriga samas klassis ehitus- puusepa oskuseid.

Silveri ja Esteri maja kaasneb põhiliselt vanadest autorehvidest, kodukrundi kuusepalkidest, Võrtsjärve pilliroost, Põhja-Eesti sinisavist, lähimbruse lammutustöödelt pärit akendest-ustest ja ühe kooliväimla põrandalaudadest. Fotod: Silver Tang, Ester Aua

KUS LÕPEB LOOMING?

Kasvuhoonetrepil salatite kasvamist vaadates tunnen taas, et inimene õigustab ja õilistab oma inimeseks ole- mist paremini mitte spetsialiseerudes, vaid ümbritse- vat maailma igakülgsest ja aktiivselt taasluues. Mingi universaalne humanistlik väärtus on eluks vajalike tugi- struktuuride isetegemises ja nende eest vastutuse võt- mises – toidu kasvatamises (sh loomalt elu võtmises, kui oled lihasööja), elukeskkonna ehitamises, pere-, kogu- ja keskkonna eest hoolitsemises. Praegune süs- teem suunab nii paljut sellest professionaalidelt allhan- kima. Et saaksime kõik ikka väärilist palka.

„Maailmas on viis elementi: vesi, õhk, tuli, maa ja inimene – looja,” ütles kord justkui muuseas **Indrek Vainu**, kui tema iseehitatud metsakodus külas käisin.

Omamoodi paradoksina tähendab isetegemise kul- tiveerimine potentsiaali täis materjalide kokkukuhja- mist sellisel määral, et kuhjaja ise ei suuda neid kõiki tõenäoliselt ühe eluea jooksul ära kasutada. Silveri vanaisa omal ajal viinapudelite eest kokku kogutud ehituskraami („äkki kunagi läheb vaja”) on kõik jarg-

juba olemas või mille saaks lähedalt hankida. Silver on veendu- nud, et paindlikkus ja leiutamine, mida selline lähenemine nõuab, on pinnaseks uutele avastustele ja innovatsioonile. Sedasorti omapärad on aga nimelt need, mis annavad kodule hinge.

See lihtne spirituaalne sedastus on mõlkunud minus seitsaadiik mantraliiku meeldetuletusena selle kohta, et looming ei ole ainult kulkast rahastatav kultuuri- töö, vaid inimeseks olemise baasvastutus.

Palkmaja saab püstitada ka muudmoodi kui ainult raha eest. Tuleb lihtsalt leidlik olla ja looma hakata.

TALLINNA ÜLIKOOL

Ühiskonnateaduste instituut

HARIDUS, MIS AVAB UKSI

Bakalaureuseõpe

INTERDISTSIPLINAARSED

SOTSIAALTEADUSED

MINA, KAHTLUSALUNE

Kahtlemine ja kõhklemine võib olla mõneti edasiviiv, ent kui see muutub halvavaks, võib leida end tihnikust. Milline võiks olla üks võimalik teekaart, et loomingulisi kahtlusi leevendada?

Kirjutas **Helena Aadli**, pildistas **Irma Holm**

Olen pikalt mõtelnud, et tahan kirjutada kahtlemisest, kuid iroonilisel kombel on kahtlused mind tagasi hoidnud. Seda teksti kirjutades teeb kahtlusevari toa hämaraks. „Kas seda teksti on vaja“, „kas see on samastutav“ või „kas ma liiga laialt ei lähene“ (täitsa teise tämbriga hää annab märku, et iu, ma kirjutan siin ainult endast!) on vaid mõned mõtetest, mis kohe kallale kipuvad.

On justkui mitut sorti kahtlust: nii sellist tervislikku, mis edasi viib – mingi piirini võivad kahtlustest sündinud küsimused kannustavad olla –, kui ka inimlikku kahtlust, mis hoiab alandlikuna. (Hea mõte on vist vahel oma mõtetes kahelda, kasvõi enesehoiu eesmärgil.) Ja siis näib olevat kahtlus – tähelepanu! „näib“, mitte „on“ –, mis saboteerib ja alandab, muutudes halvavaks. Seda halvavust olen omal nahal tajunud nii kaua, kui end mäletan. Unustades, et kõik inimesed on keerukad süsteemid, võivad kulgemised tunduda kõrvalt lihtsustatult lineaarsed. Kahtlemine, ümbermõtlemine ja kasvuvallud jäävad justkui sümptomiteks, mis pole piisavalt põletikulised, et silmanähtavaks vistrikuks muutuda. Ent see mäda on paljudel naha all olemas.

Siiski tundub mulle, et näeme harva inimeste ebalust väljapoole paistmas. Ehk on mingi sotsiaalne või kultuuriline kood, mis paneb kahtlusi varjama? Alustades inimesena, kes tahtis mõndagi loomingulist teha, sain aeg-ajalt märguandeid, nagu näitaks kahtlus, et ei tehta õiget asja, ei olda õiges kohas. Võib-olla tulid need mu enda seest, omaks võetud ei-tea-kust? Selle sõnumi raskuskeskme võtab hästi kokku **Rilke**, kes oma „Kirjades noorele luuletajale“ soovitab luuletajaks hakkamist kaaludes vaadata sügavale sisemusse: „Uurige põhjust, mis paneb Teid kirjutama; vaadake järele, kas see on ajanud juured Teie südame sügavaimasse soppi, tunnistage endale, kas Te sureksite, kui Teil kirjutamine ära keelataks. Seda ennekoike: küsige endalt öö vaikseimal tunnil, kas ma pean kirjutama?“¹ Etava vastuse korral tuleks jätta luuletajaks pürgimine sinnasamusesse – Rilke arvates piisab äratundmisest, et saab elada ilma kirjutamiseta. See sügav sisehää! võiks olla kindel. Ma ei tea, kas kirjutasin sellele lõpuni alla.

Meeste kirjutatud tekstide peal kasvades on tekkinud tunne, et minul ei ole midagi öelda. Või vähemalt mitte midagi, milles ma ei kahtleks.

EBALEMINE KUI KURNAMIS-STRATEEGIA

Usun, et kahtlused võivad olla ka pealispindsemad ja see sügav veendumus võib samal ajal siiski kohal olla. *Alive and kicking*. Ehk on kahtlus üks loomingulisuse alustala – sest on ju nii palju viise, kuidas midagi ellu viia, nii palju, milles kahelda; kui oleks üks meelne või tee, ei oleks see liialt loominguline. Mu sõber ütleb, et kõige hirmsam kirjutamise (laiendatav igasugusele loomingulisele tegevusele) juures on justnimelt see, et sa võid teha ükskõik! mida. See on mängumaa, mis ajab pea ringi käima. Veider oleks liikuda seal kahtluset, mis karusselli juurde esimesena minna.

Kahtlus näibki muutuvat koormavaks ja takistavaks just oma liiasuses. Kui kahtlusi on nii palju, et mõtte- selgusele ja -avarusele ei jää ruumi, kisubki hapuks.

Foto seeriast „Fake It ‘Til You Make It“

Tundub, et sügavaks ja keskendunud loominguliseks tegevuseks on tarvis kahtlusteta ruumi, mis lööks nuuskiirutuse kombel meele ja tajud selgeks. Siin kohal meenub mulle nõuanne ühelt psühholoogilt: kahtlemiseks (ja muretsemiseks) tuleb võtta eraldi aeg. Nüüd-kahtlen-pool-tundi-ja-kahtlen-kõik-kahtlused-ära-aeg. Alati on hea ajukohe peast paberile suunata (kui labased kahtlused!). Lõpuks võib selguda, et kahtlused tüütavad surmani ja enam ei viitsigi kahelda. Nii saab müra vaiksemaks keerata ja astuda mõtteselgusega julgemaid samme, isegi kui need sammutavad kajavad hirmutavas pimeduses kõledalt vastu. Äkki selles tasasuses – Rilke järgi öö vaikseimal tunnil – selgub midagi?

Leian seda teksti kirjutades ühest vanast märkmikust sissekande, kus on muu hulgas laused: „Loen järjekordest poistekat ja lisaks palju muule, mis seal laidu- ja kiiduväärt on, häirib mind peamiselt see „melik“ definitiivne asjades rääkimise viis. See enesekindlus kirjutada asjadest „nii, nagu nad on“. Meeste kirjutatud tekstide peal kasvades on tekkinud tunne, et minul ei ole midagi öelda. Või vähemalt mitte midagi, milles ma ei kahtleks. Pelgalt seetõttu, et mus pole säärast kindlust, vaid on mastaapne haigutav hall ala.“ Vestlustes tuttavate mittemeestest kirjutajatega (luuletajatest kriitikuteni) olen kohanud vastupeegeldust. Selles äratundmises on end ära tuntud. Ilmselt on enamikul lugeja-inimestest neid autoreid ja teoseid, millest on kasvanud nii-võib-ka-kirjutada!-tunne. Võib leida tundetoone, mida varem pole kohanud, stiilivõtteid, mis mõjuvad värskendavalt. Ranne struktuuri asemel võivad teksti koos hoida õrnad niidid.

KAHTLEMISE KAHVEL

Kui kirjutada otsinguribale „hesitation“, saab rullida peale definitsioonide peamiselt ikka neid artikleid, kus koheldakse kahtlemist kui vaenlast. Kuidas sellest üle olla, mis samme astuda. Tõsi, kahtlus võib olla kaitsemüür, saboteerija, aga see võib olla ka strateegia.

Loominguliste kahtlustega näibki tekkivat kahvel. Ühelt poolt võib see vastupanutunne, mida kahtlus põhjustab, olla tingitud sellest, et mõni kaitsepühak hoiab silma peal ega taha lasta meid avalikkuse ette kehvade teostega, teisalt võib selle vastupanu taga olla enesekindluse puudumine, vastik sisemine kriitik. Oleks õnn, kui oskaks neid eristada. Selles kahtlusest tingitud tagasihoidmises on aga midagi inimlikku, sest kahtlemisel näib olevat tagasi- ja seega enesehoidmise ülesanne. Võib ju olla potentsiaalselt ohtlik mõningaste loominguliste väljajütmeliste ja avaldustega lagedale tulla, end maailmaga jagada, ja aju tajub riski, mis võib võtta eksistentsiaalse, aga ka sotsiaalse mõõtmega.

Kui varem oli kõhklemine kõrvetav teema, siis ühel hetkel täheldasin, et see ei süta ega kõneta mind enam samal viisil. Tüdinesin ära. Mõistsin, et olin rakendanud enda teadmata loominguliste kahtluste (ebakindluste) puhul kaht strateegiat. Üks asi on sisetöö meditatiivse vaikse enesekindlusega (*quiet confidence*), mis võtab aega, et sel oleks laiem kohalolu. Teisalt pean tunnistama, et viimasel ajal pole ma sellele enam eraldi tähelepanu osutanud, mingi krõks käis ära, mis muidugi ei välista, et see krõks võib taas tagasi minu kahjuks käia. See toimubki vist lainetena. Teine – minu jaoks teadlikkuse kohalt märksa värskem strateegia – on paradoksaalne kavatsus (*paradoxical intention*).

Jah, on laialt levinud teadmine, mida kinnitavad ka uuringud, et kääras olemise asemel superangelaspoosi võtmine võib tekitada enesekindlama tunde. Ent vahel võib see jääda performatiivsele tasandile; vaid kehakeelega tegelemine ei pruugi tunduda autentne. Läbi vaikse enesekindluse võib sisemine kahtlus aga üpris tasaseks jääda. Ehk mu aju kahtleki mõnikord lihtsalt selleks, et sinna müra tekitada – on tuttavlikum kuulata viitkümnet esilekerkinud kahtlevat küsimust ja lõpuks kõigele käega lüüa kui tegutseda selge peaga, tasaselt tajuda, et teen õiget asja. See näib mulle kui tilk tilga haaval täidetav klaas, mis nõuab hoolt, tähelepanu, aega. Aga sel võivad olla pikaajased positiivsed mõjud, eriti kui enesekindlus on olnud varem kui ölekõrrest tehtud maja (ma usun *fake-it-till-you-make-it*-strateegiasse ainult poole tagumikuga).

Praegugi kirjutan seda teksti, kaheldes, kas seda on tarvis, ja mõeldes, et küll on kehv kirjutis, ent mind kannustabki see tagurpidi mõtlemine – paradoksaalne kavatsus –, et mis oleks, kui kirjutakski ühe kõige kehvema teksti üldse? Ja kahtlusepinge kaob. Kui mõtlen, et kirjutan nii, nagu tundub (selles vaikes hetkes) ausaim, siis kahtlus kuivab kokku. Vähemalt mõneks hetkeks.

¹ Rilke, R. M. 2024. Kirjad noorele luuletajale. Kirjad noorele naisele (tlk Relve, T.), lk 9. Loomingu Raamatukogu kuldsari.

Illustratsioon: Aleksander Tsapov / ChatGPT

ISETEGIJA SUPERMANUAAL

Kas oled juba mõningase kogemusega isetegija või alles mõtled seda teekonda alustada? Mõlemal juhul aitab see manuaal laskuda sul isetegemise sügavaimatesse varakambritesse.

Kirjutas **Aleksander Tsapov**

- See, et sa seda manuaali loed, näitab juba, et sinus on kõva isetegijat. Braavo.
- Esiteks mõtle välja asi, mida võiksid täiesti ise teha ja mis võiks saada vähemalt minimaalselt tähelepanu. Loomulikult võiks see sobida sinu isiksuse aksessuaariks – äkki annab siit isegi välja pigistada midagi persoonibrändi moodi või suunamudija taolist. Eriti hea, kui see tooks ka rahanatukest sisse. Isekaubastumine on lihtsam, kui pealtnäha paistab – turg selles vallas on küll tihe, aga tarbijate nälg on suur.
- Tähelepanu on odav, õmble iseendale sellest garderoob.
- Äkki sa juba tead mõnda nišši, aga kui vaja, tee ka uurimistööd – küsi nõu abivalmis tehisaru käest. Proovi prompti: „Mis isetegemisnišis oleks veel ruumi läbilöögiks?“ Vastus võib olla näiteks: „Tehisaru abiga loodud isetegemise juhendid.“
- Mõtle, kas sind tõmbab rohkem materiaalse või immateriaalse poole. Kaalu, kumba sul on rohkem – traumasid või vineeri. Kui kaldud esimese poole, siis saab sellest „sain sellest üle“ tüüpi isetegemine; kui teise poole, siis hoopis „ehitasin selle keset läbipõlemist“ tüüpi.
- Pea meeles, et ükskõik mida sa ka ise tegema ei hakka, filmi seda kohe! Võimaluse korral filmi ise.
- Müü narratiivi, mitte toodet. Kui kõik peaks sügavalt ebaõnnestuma, pane püsti e-pood ja e-kursus, et õpetada, kuidas isetegemises ebaõnnestuda.
- Loovus pole tingimata esmatähtis, algoritmid hindavad stabiilset tootlust. Vaata, et sul kohe isetegemise võhm otsa ei saaks.
- Kui oled kuuendat punkti järginud ja kõike filmima hakanud, siis nüüd on aeg TikTok *timelapse*'iks, isegi kui sa ei tee *timelapse*'i ajal mitte midagi.
- Kuigi punktis neli välja toodud strateegiline nišš oleks hea, siis riski ja mine mikronišši – tee nukuvodeid tätoveeritud hamstritele või mikroloenguid oma sisemisele neurootilisele lapsele. Mida nanom ja veidram, seda suurem on potentsiaal minna viraalseks. Mõtle nagu miljardär – maailm on üks suur ideede Temu kaubamaja.
- Sinu isetegemine võib, aga ei pruugi end ise müüa. Märksõnasta oma isetegemine õigesti, postita see õigesti ja väana see mõne ühiskonnas trendiva asja külge. Mida eetilisema asjaga end seod, seda uhkem on õhtul magama minna. Kui oled rohkem lõhkuja kui parandaja tüüpi, siis pole selleski midagi laita. Leia see õige tasakaalupunkt isetu ja iseka vahel.
- Ettevaatust! Ära kuula nende inimeste nõuandeid, kes pole elus midagi ise teinud, sest need on täiesti kasutud. Kuna nad pole isetegijad, pole nad ka neid nõuandeid ise välja mõelnud.
- Taaskasuta ja optimeeri isetegemist julgesti, muuda vaatenurka juba isetehtule märksõnadega „tagasivaade“ ja „õppetunnid“, tee seda võimaluse korral *timelapse*'is.
- Kaardista enda jaoks isetegemise tähistavaas. Mis on veel puudu, et oleksid selle Põhjaneel? Kui vaja, tee veel rohkem ise, proovi jõuda täieliku isetegemise autonoomiani.
- Nüüd peaksid olema jõudnud kohta, kus teed kõike ise, nii et premeeri end ja maali endast autoportree.
- Kui oled autoportree valmis saanud, on see ikkagi selge märk läbipõlemisest ja suurushullustusest. See on okei, ka isetegemine võib sinnamaale viia.
- Kui sa enam ei tea, mida edasi teha, tee midagi, mis näeb välja nagu tegemine. Siis on tegemist „protsessiga“ – ka siis, kui tegelikult ei toimu midagi peale mõttelise ringitiirutamise. Tühjus on sisu, kui see täidab vormi.
- Eelmise punkti jätkuks võib isetegemine toimida ka lihtsa kuratoorse teraapiana. Võid teha kontseptuaalse projekti: kümme asja, mida ma oleksin võinud ise teha, aga ei teinud. Kutsu külalised imaginaarsele vernissaažile.
- Võta iseendale pause, et reflekteerida, kuidas su senine isetegemisteed on kulgenud. Ise peegeldamine on parim peegeldamine. Kui sul pole selleks aega, siis tee aeg.
- Planeeri oma elu pärast isetegemist. Kui oled isetegemisega ühele poole saanud, siis kuidas edasi? Kes siis teeb? Mis elumuutused võivad kaasneda teiste tegemisele toetudes? Kas sul on võimalik selle isetegemisjärgse ajastu planeerimist delegerida?

KUI INIMENE VEEL ISE SÜÜA TEEB, ON TEMAGA KÕIK ENAM-VÄHEM HÄSTI

Mõnes tavalises eesti peres õmbles vanaema, õmbles ema, õmbles tütar, kodus ja heegeldas takkapihta. Mõnes teises ei tehta varrastel ja heegelnõelal vahet. Ometi on igäühel midagi, mida ta ise teeb. Süüa. Remonti. Rapsib aias...

Kirjutas **Mudlum**, illustreeris **Johanna Adojaan**

Isetegemise teemal tuleb mulle muidugi esmalt pähe kõiksugu naiskäsitöö. Sellest olen ma oma kirjatük- kides rääkinud juba, nii et vähe pole. Aga et ma olen selline Mudlum ja lugejad nagunii ootavad loetelu tüüpi narratiivi ja kas ma üldse muudmoodi oskangi, siis alusta- me algusest.

Kõigepealt oli muidugi heegel- datud kett. Ilmselt mitte küll eel- koolieas, aga kuskil esimestes klassides tuli seda ketti ikka pi- kalt. Ka ketist on võimalik teha mingisuguseid asju, kui seda klee- pida paberile näiteks lilleõiteks ja varteks. Siis, veidral kombel,

õpetati mulle selgeks mitte harilik heegeldude, vaid sel- line, millest moodustuvad need kartulivao moodi as- jad, ärme peensustesse lasku, kuidas täpselt nõela läbi silmuste punida tuleb, aga selles tehnikas valmis juba hulgin tooteid – nukule keep, lootsiku moodi sussid jms. Olin hiljuti koera saanud, kes oli šokolaadipruun ja valge krae ning sabaotsaga – temast inspi- reerituna heegeldasin juba mit- te-kartulivagude tehnikas ilusa pruuni mängukoera, kes oli kooli- laste kevadnäitusel aulas väljas, olin uhke.

Tikkimisega tegin ka varakult algust – esimeseks tööks oli pilt õunapuuõitega, see lokkis nii kõ-

Mõni ei vaheta oma tapeeti kakskümmend aastat. Või mis kakskümmend. Olen käinud majades, kus kõik on nii nagu aastal 1956.

Foto: Madli Lippur

Mudlum on täiskohaga aiapidaja, koeraomanik, võib-olla on tal isegi juhiloa, kui artikkel ükskord ilmub! Ühesõnaga kodanlane.

Foto: autuportree

Johanna Adojaan kirjutab, pildistab, kogub õnne ja vee- dab vabad hetked kättpidi savis.

Üks võimalik seletus on, et nad olid kõik vaimselt nii frustreeritud, et käeline tegevus oli nende teraapia. Igatahes on need keskused pea sees tihedalt seotud – vaimutegevus ja isetegemine ehk loovus. Loovus kor- rastab mõtlemist. Ta on ventii, ta laseb millelgi muul, mis muidu sees pakitseks ja lõpuks puhkeks nagu mäda- punn, vaikselt maailma vihiseda. Sellepärast arvan ma praegu ignorantselt, et kui AI-I lastakse kõik pildid ja filmistsenaariumid ja raamatud ja koolitööd ja mis iganes asjad ära teha, läheb inimkond ükskord plak- suga lõhki nagu suur furunkul.

Korralikult kuduma õppisin alles keskkoolipäevil. Siis tulid aastad, kui ma teenisingi elatist peamiselt käsitöö- lisena – kodusin kampsuneid, tikkinis vaipu, prillitoose, kohvikannusoojendajaid, pätipealseid ja müüsin need kõik odava raha eest maha. See jäi suurelt osalt aega, mil õppisin EHIs. Päeval loengud, õhtul nõel peos ja igal pool kuhjade viisi värvilisi villaseid lõngatuppe. Õmble- misest ei maksa üldse rääkida, see tegevus kestis se- nikaua, kuni kaltsukad olid kanna Eestis tugevalt maha kinnitanud ja valmis palitu oli tüki maad odavam kui palitukangas. Enne seda sai tehtud kõike: bleisereid, mantleid, meestejopesid – vatiinide, kõvade vaheriie- te, patšokkide, pööratud nõopaukude, rinnataskute, reväärkraede ja kõige muu juurdekuuluvaga. NB! Tegemist ei olnud rätsepate perekonnaga, vaid kõige tavalisema eesti perega. Ema õmbles, tädid õmbles, va- naema ja vanatädi õmblesid, mina õmblesin, tikkinis, heegeldasin ja kudusin, nii nagu nemad olid õpetanud. Kas praegu on mäguasjapoes müügil laste õmblus- masin ja laste kangasteljed? Kahtlen selles. Mul olid

mõlemad. Õmblusmasinaga küll päriselt õmmelda ei saanud, ta tegi ka „ketti“ ehk jättis alla hästi suured silmad nagu siis, kui päris masin on reguleerimata. Ega kangasteljed polnud palju paremad – niied seal peal olid nii hõredad, et põhimõtteliselt sai sellega kududa ainult võrgu moega kangast. No võib-olla oleks pida- nud hästi paksu lõnga või nõõri läbi viskama. Ma tegin Muhus ema oodates takusest lõngast koti, päris ehtne kerjakott, ise muidugi maru rahul. Kui sõitsin siis ratta- ga bussile vastu, millega ema tulema pidi, läks see kott mul rattakodarate vahele, mina kukkusin ja kott oli puru. Siiaamaani mees kui üks elu suurimad kurbusi.

KÕIK SEE LÕPUTU REMONDI- TAMINE...

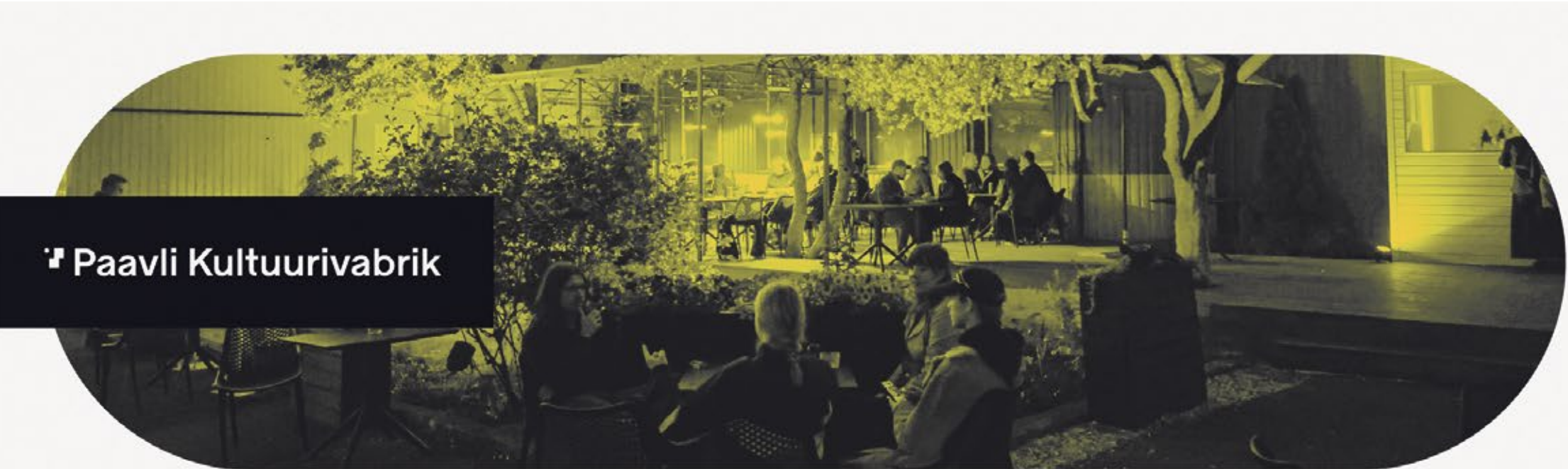
Aga kui nüüd isetegemist laiemalt vaadata, siis käib selle alla muidugi märksa enam kui naiskäsitöö. Kõik see lõputu remonditamine, tapeetimine, värvimine, tubade ümbertõstmine: on nagu tüütu ja vastik, aga tegemata ka ei jäeta. Kuigi vabalt võiks. Mõni ei vahe- ta oma tapeeti kakskümmend aastat. Või mis kaks- kümmend. Olen käinud majades, kus kõik on nii nagu aastal 1956. Ja mitte laiskusest, vaid teadliku valikuna, säilitatakse autentsust. Ei panda vett sisse, pestakse ikka trepi peal plekk-kausis oma silmnägu. Jaa, nüüd ma takerdun jälle sellesse, et miski pole universaal- ne. Kui ühed teevad nii, siis teised jälle nii sugugi ei tee. Kui ühed koovad hommikust õhtuni, siis mõned ei tee varrastel ja heegelnõelal vahet. Aga ikkagi on igäühel midagi, mida ta ise teeb. Lapse puhul näiteks on üks iseseisvumise tunnuseid see, kui ta ennast ise pesema hakkab. Kui ta ka lihtsama söögitegemisega hakkama saab, on peaaegu suur inimene valmis.

Mul on üks tuttav, kes seisab hommikust õhtuni köö- gileti taga püsti ja muudkui hakib, segab, koorib, pa- neb karpidesse, keedab, moorib ja küpsetab. Ta ütles, et teda rahustab söögitegemine. Kõrvas on tal mingi *podcast*, kus targad vanamehed arutavad maailma tulevikku, räägivad Trumpist, tollidest ja Ukrainas toimuvast sõjast, aga käed lõikavad seasüdant kuubi- kuteks. Valmib eriline koeramaius, millega koera met- saskäikudel treenitakse. Ta veel kuidagi kuivatab seda, et maius kauemini säiliks. Minu koer õppis ka kohe süsteemi ära – ei lahku selle inimese kannult, kelle tas- kus lõhnav lihapala on. Hakkasin neid asju „tüki- kesteks“ kutsuma. „Ei saa kogu aeg tükkikesi. Mine jookse vahepeal ringi.“ Või kui koer on ka- dakate vahele kadunud, siis hüüad: „Siia, siia! Tule võta tükkikest!“

Muidugi ei koo, tiki ega õmble ma enam ammu. Süüa ka ei viitsi teha, kuigi oskan. Kui ma üksi olen, siis võin nädalapäe- vad läbi ajada nii, et võ- tan ainult kapist vorsti ja leiba ja ei tee isegi võilei- ba valmis, vaid hammus- tan kumbagi eraldi. Pud- rutegemine võtaks viis minutit, aga vot ei tee!

Kurat teab, mis sellega on. Seevastu aias ma ikka rapsin hea meelega. Koristamine, mis kunagi ei olnud sugugi prioriteet number üks, on praegu kuidagi palju rohkem teemaks. Toad peaks nagu kogu aeg korras olema. Ei saa enne rahu, kui pole põrandat ära pesnud. Vahepeal palju aastaid ei triikinud voodipesu ja nüüd, palun väga, triigin jälle, et kapp oleks „korras“. Musta pesu ka ei salli, varitsen soodsaid elektritunde ja pesen vastalt kõik tekkiva ära.

Ilu ja kord selles koost lagunevas maailmas, kasvõi mõne meetri raadiuses iseendast, seda tahaks veel suuta ise hoida.

Ootame sind külla!

Lisaks oma tavapärastele kontserdi- ja klubi- tegevustele on Paavli Kultuurivabrik sel suvel avatud **kolmapäevast laupäevani** hooajalise baari ja toidukohana, kus saab mõnusalt terrassidel ja aianurgakestes hängida, tööd teha, puhata, mängida ja juttu puhuda.

Leia meid aadressilt **Paavli 7a, 10412, Tallinn**

Nopped meie suveprogrammist

- 15.06 Of the Wand & The Moon DK
- 18.06 Paavli.LIT: “Eesti novell 2025” esitlus
- 19.06 Patriarkh PL
- 05.07 Jauru- ja Tantsupidu
- 11.07 Paavli.CLUB: Badsista BR
- 12.07 Paavli.LIVE: Miguel Angeles US
- 02.08 puhas kräu x Net Cafe
- 06.08 Butthole Surfers US

Tutvu programmiga!
kultuurivabrik.ee

SIIN JA PRAEGU!

HETKEOLUKORRAST ZIINIMAAILMAS

Ziinid (ingl zine'id) pole lihtsalt isevalmistatud väiketrükised, need on ka sõltumatud, alternatiivsed, kaootilised, mitmekülgsed, värskendavad, vabastavad... Neid teevad kväärid, pungid, aktivistid, kunstnikud, õpetajad, muusikud, käsitööhuvilised jpt. Mis on nende võlu ja mis vajadust need täidavad tegijate ja lugejate ning kogukondade jaoks?

Kirjutas ja illustreeris **Hildegard Reimann**

„Ziinid on tohutult mitmekülgsed. See on imeline. Nad võivad vahendada 9-aastase jalkafännist poisikese või 42-aastase koduse ema mõtteid. Või teismelise vähihaige. Ma ei tea ühtki teist meediumi, mis seda võimaldaks. Jah, te võite öelda, et on TikTok ja YouTube, aga... aaarghhh!“ (**Thalia**, üks paljudest ziinientusiastidest)

Jah... Ka mulle tohutult meeldivad ziinid. Need on väikesed isetehtud vihikud, mis varieeruvad suuruse ja sisu, tehnika ja viimistlusastme poolest. Miski neis pakub mulle tohutut rahuldust. Ma ei mäleta, millal esimest korda ziini käes hoidsin, aga see võis olla ammu, keskkooliajal või varemgi. On kohe selge, et need erinevad teistest trükitest. Ziin lausa hüüab, et see on isetehtud, mitteametlik ning peidab potentsiaalselt midagi erutavat ja alternatiivset. Ziin mängib konventsionaalse vormiga. Oleme harjunud ajakirjade ja raamatute, infovoldikute, brošüüride ja kliendilehtedega, mis on toimetatud, saanud külge kaubamärgid, reguleeritud vormilemendid ja ühtlase küljenduse. Ziinid seevastu on suvalisemad. On naljakas, et eesti keeles pole sõnale „zine“ (inglise keeles pärineb see sõnast „fanzine“, mis omakorda sulatas kokku sõnad „fan“ ja „magazine“) juurdunud vastet. Läbi käivad „vihik“, „lehek“, „leht“ või selgitavad liitnimetused, nagu „zine-raamatuke“, „odav väiketrüki“, „väikse tiraaziga isetehtud ajakiri“ vms. Loetavuse huvides kasutan oma tekstis kirjalpiti „ziin“. Kõnekeeles kerkivad esile eri hääldusviisid: ziin, zain, zine ja siin. Kui ziinid vähegi ametlikumas olukorras, nt esitusel või töötoa kirjelduses, teemaks tulevad, peetakse vajalikuks lisada selgitustekst „mis on zine“, sest endiselt on valdav tunne, et laiem avalikkus ei tea. Lisaks on ziinid vägagi eripalgelised ja inimesel, kes nendega harva kokku puutub, võib olla keeruline tabada neis peituvat ühisjoont.

ISIKLIK JA KOLLEKTIIVNE VAIMUSTUS

Arvan, et minu esimene ziinilaadne toode sündis millalgi lasteaias, kui joonistasin raamatu Disney loomadest. Sellele järgnes raamatuke „Väike jänku imiteerib teisi“ jänsest, kes on igal leheküljel erineva riietusega. Kirjutatan sellest, teadvustamaks, et tõenäoliselt oleme me kõik kord raamatu- või ajakirjaformaadiga mänginud. Sealt on ziini tegemiseni juba üsna lühike samm: vaja on vihikut paljundada ja see ringlusesse saata. Olen teinud ziine töötubades ja ükski kodu, olen vormistanud ziiniks oma seminaritöid ülikoolis ja kogukondliku platvormi The Daylight Project tutvustuse. Ometi tunnen, et olen ziiniskeenest natuke kaugeks jäänud. Või ehk on kaugeks jäänud hoopis ziiniskeene ise? Jäänud kaugeks meile kõigile siin Eestis. Ziinide tegemise ja levitamise ümber koonduvat kogukonda on praegu kergem tunnetada välismaal, reeglina linnades, kus on tugevaim alternatiivskeene. 2019. aastal sattusin Ljubljana kesklinnas endisele kalaturule, kus pesitseb praegu ziinigalerii ja -raamatukogu DobraVaga. Seal – kalatetidesse tehtud vitriinides – nägin esimest korda koos nii palju ziine ja olin tunnistajaks neid ümbritsevale kollektiivsele vaimustusele.

Eestis olen kohanud ziine tänavaraamatukogudes ja bussijaamade raamaturiilites. Kunstiakadeemias ja

Burger Boxis. Ajuokse keldripoes Aparaaditehases. Müüriille täikal ja kunstilaatadel. Ziini pistab keegi sulle juhuslikult pihku, ütleb, et vaata, kui tore asi. Tavaliselt mõnes väikeses raamatupoes, kus on ka kohvik, valik raamatuid, postkaardid, plakatid, plaadid. Saad aru, et pood toetab kunstnikke, on kogukondliku ja/või

lemmik räägib Pirita rannas kasvavast seenest, mille sööb ära haikala. Koolis on ziine siiski keeruline luua, leiab Thalia. Selles hierarhilises süsteemis pole loomisprotsess piisavalt vaba ja laste loovus on katastroofilises seisus. Sarnased murekohad on ka kõrghariduses. Akadeemias tekib vajadus järgida ziinides ametlikku viitamissüsteemi ja raske on öelda lahti vormistusreeglitest. Ziinid sobivad aga suurepäraselt mitteametlikuks kogukonnahariduseks. Pragi on teinud kaks ziini veganluse teemal. „Ühes on retseptid, teine räägib eetikast ja sellest, miks hakata veganiks.

See on miski, mida ma tahan jagada, ja niimoodi ziini-formaadis on see väga lihtne.“ Tema ziiniraamatukogust leian ka õpetusi, kuidas teha seemnepomme ja plakati-liimi. Teabeziinid on levinud just pungi- ja anarhistlikes ringkondades. „Tee-ise-põhimõte nõuab, et teeksime kogu töö ise, sest see, kes teeb töö meie eest, tahab tõenäoliselt meile mingil moel käru keerata.“ sõnastab **Seth Kahn-Egan** ühe pungi maailmavaate alustala. Ise teadmiste jagamine ja oskuste omandamine pakub autonoomiat. „Ziinid annavad võimaluse väljendada oma arvamust ja levitada informatsiooni, kui sul pole palju raha. Suurepärase tööriist“, leiab Enn.

TEE ISEENDALE

Samas ei teki ziini väärtus vaid paljundamise ja info levitamise kaudu. Thalia jutustab mulle loo II maailmasõja aegsest Hollandist². End natsiõimu eest varja-

nud **Curt Bloch** üllitas peidus olles 95 kollaažitehnikas ziini – kõik täis kriitikat ja satiiri fašistliku võimu suunal. Nendel ziinidel oli lugejaid heal juhul kuus, mõnel vaid üks – naine, kelle korteris Bloch end varjas. Tema tütar leidis need vihikud alles aastakümneid hiljem. Oli selge, et mees lõi ziine peaausjalikult isendaile, et säilitada väljakannatamatutes oludes selget mõistust. „See on suurepärase näide individuaalsest vastuhakust fašistlikule korrale. Ja sellest, et kõik ei pea olema funktsionaalne või eesmärgipärane. Me võime lihtsalt olla ja luua,“ lõpetab Thalia jutu.

Ziini formaat võimaldab ka enda jaoks keerulisi küsimusi ja tundeid läbi töötada. Näiteks Pragi on teinud ziini oma nikotiinistõltuvuse ületamisest. **Masha Kanatova** (alias Lambaliha) koomiksi ziin „Juhmard“, mille leidsin Peemoti keskuse raamaturiilist, on autobiograafiline lugu vägivaldsetest peresuhetest. Olen näinud ziine kväärikogemusest ja läbipõlemisest, võtlusest normide ja eksistentsiaalsete küsimustega. Oma isiklike lugude ringlusesse paiskamisel on suur väärtus. „Mulle meeldib, et ziinid on isiklikud, nad pole näotud. Ma tean, et tegu on subjektiivse materjaliga, ja ma loen neid vastava suhtumisega. See on väga värskendav,“ leiab Thalia.

TEE-ISE-KOGUKOND

Ziinid sünnivad kogukondlikus kontekstis ning nende ringlus ja loomisprotsess tekitab grupisiseid side-meid. „Olen oma „MÜRA“ ziiniga üsna kitsi. Ma ei soovi, et see jõuaks kogukonnast välja. Muidu mingid suvainimesed vaatavad nagu loomaaeda,“ ütleb Mihkel, kes on arhiveerinud „MÜRA“ ziiniga tänapäeva punkrokiskeenet. „Olen siiaaani väga huvitatud vana eesti pungist, aga ma ei tea, kuidas nad omavahel rääkisid, kuidas nende argielu käis. Mõlesin, et ma ei taha, et see ära kaoks, tolle aja naljad ja... See on kõige ilusam asi.“ Pungiziini „Feministlik jama“ peamine idee oli samuti kogukondlik: julgustada noori naisi punkmuusikat tegema. „Kõik bändid skeenes on full mehed. Tahtsime tutvustada seda võimalust naistele. Tartus on nüüd üks naistebänd. Ja Lätis on ka üks,“ räägib Pragi, üks ziini koostajatest. Ükskõik mispidi vaadata, väike aktivismipisik on alatasa ziinidesse peidetud.

Okei, aga kui rääkida eneseväljendusest, kogukonna tugevdamisest, alternatiivsetest info levitamise viisidest ja aktivismist, tekib küsimus, kas neid funktsioone ei täida tänapäeval edukalt digitaalsed platvormid. Ziinid on materiaalsed objektid ja selles peitub nende olemus. Ziine võib luua digitaalse vahenditega, neid võib netist alla laadida ja jagada, ent päriselt ellu ärkab see meedium alles pärast väljaprintimist. Mis

teine.“ Pragi leiab, et lahe on anda mingit informatsiooni paberkandjal edasi nii, „et oled selle ise kokku pannud, oma kätega. Ideel on palju rohkem kaalu, inimesed võtavad seda tõsisemalt. See on nii hea tunne, kui oled midagi ise teinud. Saad trükist kätte, hoiad neid käes, mingi sada tükki korraga“. Mäletan, et aasta tagasi toimus Peemoti kogukonnakeskuses „Juhmardi“ esitus. Autor on teinud ziini kättesaadavaks ka digitaalsel kujul, ent Ennu sõnul on paberkandja puhul lugemiskogemus siiski radikaalselt teistsugune. „See ziin on päris raske lugemine, see räägib vägivallast ja vaimse tervise probleemidest. Paberilt lugedes oli see sõnum lihtsalt nii palju võimsam, see on füüsiline objekt, dokument tema kogemusest.“

TEE ISE OMALE RUUMI

Mis seal salata, ka digitaalsed platvormid täidavad ziinide ülesandeid omal moel hästi. Meediumite mitmekülgus on võti. Samas ei ole ihaldusväärne vaid ziini kui objekti materiaalsus. Igatsuste taga haigutab kõikehõlmav ruumikriis. „Mina näiteks tunnen, et Eestis valitseb suur puudus mittedigitaalsetest eneseväl-

metafüüsiline „kolmas ruum“. Mainitud kolmandad ruumid asuvad privaatse ja avaliku piirimail, kus lõpeb isiklik ja algab ametlik. Seal pragudes tekib kogukond ja saab alguse looming, seal tuleb rahvas kokku, levivad ideed, suu läheneb kõrvale, et sosistada sinna sõnum.

Ükskõik mispidi vaadata, väike aktivismipisik on alatasa ziinidesse peidetud.

Sealsamas tekivad ja levivad ka ziinid, isemajandavad, sõltumatud, kaootilised, mitmekülgsed ja vabastavad. Olgu ajendiks mis tahes – eneseotsingud, maailma parandamine, kunstiline eneseväljendus, dokumenteerimine –, võtan oma teksti kokku üleskutsetega. Esiteks, loomulikult kutsun murdma end vabaks sooritusihimust, toimetuse heakskiidu või rahastuse ootamisest ning tegema ziine! Vahest isegi tähtsamaks pean aga järgmist: sukeldume pragudesse, punume sinna pesa, räägime sellest, mis puudutab ning tundub oluline, ja teeme endale seeläbi ruumi. Ziinide kaudu või mõnel muul moel. Siin ja praegu!

hoiab inimesi tänapäeval analoogformaadi küljes, kui praktiline vajadus selleks puudub? Teisi kuulates mõistan, et vastus on juba minus eneses olemas. „Internet on tegelikult ebamugav koht,“ tõdeb Enn. „See ei ole neutraalne keskkond, vaid parempoolsusse kalduv paik, mis kuulub paarile suur korporatsioonile. Mul on tunne, et inimesed huvituvad järjest rohkem füüsilistest asjadest. Ziinidega on samamoodi. Kui see on väljaprintitud ja hoiad seda käes, siis tunne on

jenduskohtadest,“ ütleb Thalia. „Ma igatsen selliseid kohti. Vajan neid oma ideede läbitöötamiseks. Üks põhjus, miks ma praegu ziine ei tee, on see, et mul pole selle jaoks füüsilist ega sotsiaalset ruumi. Ziinide jaoks on vaja kokku tulla.“ Ruumipuudus kerkib viimasel ajal ikka ja jälle vestlustes üles. Raamatus „Zines in Third Space“³ (mida soovitan väga lugeda!) leiab autor **Adela C. Licono**, et ziinid on, jah, häälekandjad, ent ka ise- ja koostegemise praktika ning platvorm – seega

¹ Kahn-Egan, S. 1998. *Pedagogy of the Pissed: Punk Pedagogy in the First-Year Writing Classroom*. – *College Composition and Communication*, nr 49 (1), lk 99–104. *National Council of Teachers of English*.
² Curt Bloch and the Underwater Cabaret. – *History's Secret Heroes: Series 3*. BBC Sounds, 2025.
³ Licono, A. C. 2012. *Zines in Third Space: Radical Cooperation and Borderlands Rhetoric*. State University of New York Press.

Foto: Markus Kariis

Hildegard Reimann on vastavalt vajadusele etnoloog, folklorist, kunstnik, rebane või kurblik lilleke.

IDENTITEEDI SILDI ISETEGEMINE

Nimi kujundab meie identiteeti ja võimalusi. Paljud elavad terve elu nimega, mis neile sündides anti. Mõned aga otsustavad seda muuta, tehes endale ise uue „sildi”, mis peegeldab paremini nende olemust või laseb soovitud elu elada.

Kirjutas **Christiana Sammal**, illustreeris **Liisa Kruusmägi**

„See, millel nimeks roos, teist nime kandes lõhnaks sama hõrgult,”¹ veenab armunud Julia Romeot. Ta tahab öelda, et nimi on lihtsalt silt. Ja silt ei muuda asja olemust.

Ma vist ei kiirustaks Juliaga nõustuma (ja ma kardan, et **Shakespeare**¹ teos väidab, et ühiskond oskab inimesi ainult nime järgi hinnata). Aga sõna ehk nimi mõjutab seda, kuidas me roosi tajume. Sõna ja selle assotsiatsioonide maailm määrab, kuidas asjale lähene, mida sellelt ootame.

Jaan Kaplinski romaani „Seesama jõgi” peategelane aga mõtiskleb:

„Õigem oli vist jätta tunded omapääd, lasta omapääd voolata ning areneda, sundimata neid mingisse mõistelisse raami. Mida ta tunneks siis, kui ei oleks olemas sõna armastus, kui tunnetel poleks niisuguseid nimesid, nagu oli, kui tunne oleks olemas nimetuna, lihtsalt iseendana ja seda nime ei peakski otsima?”

Suhestun Kaplinski tegelasega. Ehk tasuks proovida natuke rohkem nimetuna voolata? Pole vaja kiirustada, et ennast ja teisi kirjeldada, fikseerida, kasti suruda. Nimi aga on identiteedi silt, millest ei õnnestu modernses maailmas loobuda.

OMA NIMESILDI DIY

Nimi mõjutab, kuidas teised meid näevad ja kohtlevad. See mängib rolli selles, mida meilt eeldatakse; mis käitumine, valikud ja mõlemisviisid on meie puhul rohkem või vähem oodatavad; mis stereotüüpidega peame dialoogis olema. Seetõttu otsustavad mõned inimesed oma nime muuta.

alpha kartsaki kogumik „this is my name” esitleb nende inimeste lugusid, kes on otsustanud nimevahetuse kaudu autentsemat olemist otsida. Põhjused on väga erinevad, tihti on need poliitilised või spirtuaalsed, mõnikord tuleneb nime muutmine kodu või kuulumisega seotud tunnetest või transformatsioonisoovist. Kõik lood rõhutavad nime vahetamise otsuse põimumist sellega, kuidas neid inimesena koheldakse.

Paljud vahetavad nime, et vältida tüütut küsimust: „Kust sa pärit oled?” Seda küsitakse tihti *small talk*²’i osana, aga harva mõeldakse võimudünaamikatest, mis mängu tulevad. Kellel on õigus seda küsida? Milline on oletus küsimuse taga? Võimudünaamika muutub, kui üks inimene nõuab, et teine seletaks, miks ta erineb.

On raske olla pidevas dialoogis stereotüüpidega. On tüütu tegeleda kommentaaridega stiilis „aga sa ei näe välja nagu...” või „aga su aksent ei kõla nagu...”. Nimevahetus on üks viis vältida igapäevaseid ebamugavaid küsimusi ja oletusi mittekuulumise kohta. Sellised küsimused võivad küll olla naiivsed või isegi heatahtlikud, aga paljud kogevad neid mikroagressioonina. Nime alusel toimuvad ka tõsisemad asjad, näiteks diskrimineerimine. Eestis ei ole ebatavaline, et korteriomani valib üürniku (kas vene või eesti) nime järgi või et türihind tõuseb, kui nime tõttu oletatakse, et inimene on välismaalane.

Paljudel juhtudel hakatigi nimesid panema elanikkonna kategoriseerimise ja kontrolli kehtestamise eesmärgil. Nimed on olnud sageli kultuurilise assimilatsiooni peale sunnitud, viidates ühiskonna võimusuhetele. Genotside on samuti toimunud nimest lähtuvalt – nimi oli üks kriteerium, mille järgi holokausti käigus juute ja romasid hukati.

VÄÄRNIMI PRIINIMEKS

Enesemääratluse traditsioon on levinud just dissidentide hulgas.

Muhammad Ali kutsus oma sünninime orjanimeks, öeldes: „Ma ei valinud seda ja ma ei taha seda.” **bell hooks** võttis endale emapoolse vanavanaema nime. Väikeste tähtede kasutamisega tahtis ta vähendada oma isiku tähtsust ja rõhutada selle asemel kirjutiste sisu. **Audre Lorde** kirjutas oma biomütoograafias „Zami: A New Spelling of My Name”: „Kui ma poleks end iseenda jaoks ise defineerinud, oleks mind surutud teiste inimeste nägemusse minust ja elusalt nahka pistetud.”²

Eestis hakati talurahvale perekonnanimesid panema 19. sajandi teisel kümnendil. Nimesid andsid peamiselt võimsad mehed – mõisaomanikud, kirikuõpetajad jne. Vana hea Sõnaveeb teavitab, et sõna „perekonnanimi” (ajalooliste) sünonüümide hulgas on „väärnimi” ja „priinimi”. Kanda terve elu nime, millega ei samastuta ja mis segab elamist, võib tekitada tunde, et olla on väär. Et ollakse sunnitud elama vales, mille teised on valinud, tuginedes nende enda fantaasiatele ja ootustele. Aga kui saab ise valida sõna, millega maailmale esineda, võib tekkida tohutult prii tunne.

Juba mainitud alpha kartsaki raamatu sissejuhatuses kirjeldab ta, kuidas enne nime muutmist vihkas ta olukordi, kus ta pidi end tutvustama: kartsaki tundis, et ta nimi oli justkui väga kitsas kostüüm, mida oli talumatult ebamugav kanda. Kostüüm, mis tekitas teistes väära mulje sellest, kes ta tegelikult on.

Inimesed võivad nime vahetada, et vältida tähelepanu, aga see valik võib ka, vastupidi, peegeldada soovi erineda. Vestlesin äsja õhuakrobaadi **Tanika Raudmäega**, kes vahetas ära oma täisnime. Ta oli alati soovinud ebatavalist nime ning tema sõnul on meeldiv, kui pöördudes saab kohe aru, kellega räägitakse. Tanika jaoks oli nime vahetamine võimalus peegeldada oma isiksust, seega ta otsustas, et perekonnanimi võiks olla seotud metalliga, et seeläbi oma tugevat loomust näidata. Perekonnanime jõuliselele tasakaaluks valis ta eesnime, mis on pigem naiselik ja pehme, et anda märku oma hoolivusest ja sõbralikkusest. Eesnime valides lähtus ta soovist, et see võiks sarnaneda varasema nimega, et üleminek ei oleks tuttavatele liiga järsk ning oleks võimalik jätkata vana hüüdnime Tanja kasutamist. Nagu ütleb ka mõistatus: „Kuulub ainult sulle, aga ometi kasutavad seda rohkem teised.”

OMA SAATUSE SEPP

„Oo Romeo... Sa salga isa, keeldu oma nimest” anub Julia. „Su nimes üksnes oma vaenlast näen.”

Maal: Aurora Mik

Christiana Sammal on tartlane, kes loeb, kirjutab ja tegeleb spordiga.

¹ Shakespeare, W. 1966. Romeo ja Julia (tlk Meri, G). lk 39–40. Hea Lugu.
² Lorde, A. 1982. Zami: A New Spelling of My Name.

Perekonnanime määramine toimub peamiselt patriarhaadi võimustruktuuride alusel ja enamasti pannakse perekonnanimesid isa või mehe järgi. Matroonüümlised perekonnanimed on samuti olemas, kuid need on vähem levinud. On arusaadav, miks paljud inimesed – eriti naised – soovivad eitada institutsioone, mille järgi identiteet on seotud automaatselt isa või mehega. Just kodu on naiste jaoks kõige ohtlikum paik.

Samas oleks väär oletada, et otsus antud nimest loobuda sünnib ainult trauma või halva kogemuse tõttu. Vahel tahab inimene vabadust endale sobivam identiteet konstrueerida. Oleme pidevas muutumises ja just nimi võib hoida meid kinni mittesobivas olemise viisis. Igaühel peaks olema õigus otsida võimalusi, kuidas eksisteerida ausamalt. Nime vahetamine võib olla võimas moodus oma saatust juhtida.

Mul on palju tuttavaid, kes on valinud endale uue nime, ja ma ei tunne kedagi, kes seda kahtseks. See aga ei tähenda, et valik oleks alati lihtne. Üks Tartu tuttav jutustas *deadnaming*³’uga toime tuleku väljakutsest. *Deadnaming* ehk endise nimega kutsumine tähendab, et teised keelduvad uut nime tunnustamast. Minu tuttava pereliikmed ei ole valmis seda valikut austama ja see on tema sõnul olnud valus, sest see on pannud teda ümber hindama oma perekonna väärtusi.

Nime vahetamine võib aga tekitada ambivalentseid tundeid. Paljud vahetavad nime, et tulla toime diskrimineerimisega, sest lõpuks on lihtsam muuta nime kui inimeste suhtumist. See võib

aga omakorda tekitada häbitunnet – selle asemel et ühiskonda muuta, muudetakse ennast ühiskonnale sobivamaks.

NIMETU OLEMINE?

Ursula Le Guini lugu „She Unnames Them” jutustab, kuidas eri liigid reageerivad sellele, et nad on järsku nimevabad. Enamik võttis nimetu olemise vastu samasuguse ükskõiksusega, millega nad olid aktsepteerinud oma varasemaid nimesid. Mõnele – nt saarmastele ja delfiniidele – sobis vaba ja nimetu olemine loomulikul. Kodustatud loomad – lehmad, lambad –, vastupidi, soovisid, et nende identiteet oleks edasi inimeste kontrolli all. Kassid ignoreerisid toimumat.

Oma identiteedi määratlemiseks on palju võimalikke lähenemisi. Suhestumine – või mittesuhestumine – oma nimega on lõpuks individuaalne. On põnev mõtiskleda selle üle, mis perspektiive ja võimalusi nimetus inimkonnale pakuks. Modernses maailmas tuleb aga silti kanda. Tore, kui see silt võib olla isetehtud.

A Shade Colder

WWW.ASHADECOLDER.COM

Kunstiajakirja A Shade Colder kevadnumber “Uncertain Territories” müügil A Shade Colderi veebipoes ja raamatupoodides: ashadecolder.com/stockists

Rahvas algab raamatust, tark rahvas AKADEEMIAST

Soodustellimus aastaks 30 EUR (tavatellimus 48 EUR) tellimine.ee/akadeemia

MUDLUMI ROOSID

Luges **Kaisa Ling** Kadunud **Marju Lepajõe** meenutas portreefilmis „Päevade sõnad“ üht hiina vanasõna: „Kui tahad olla ühe päeva õnnelik, joo ennast purju; kui aasta aega, võta naine; kui aga tahad olla õnnelik terve elu, raja aed.“ Ent pärast Mudlumi „Roosihullu päevaraamatu“ lugemist usun mina, et kuue tuhande aasta vanuse Hiina tsivilisatsiooni tarkused terad enam ei kehti.

INIMENE MESOAJALOO TÕMBETUULTES

Kasutan Mudlumi teosest rääkimiseks kauglugemist, mille all ma ei mõtle mitte kuulsat **Moretti** masinlugemist, vaid nimetan selle sõnaga isiklikku lähene-misviisi, mille põhireegel on rääkida kõigest muust peale kõnealuse. Nii viisi – otsekui pliatsiga õrnalt krit-seldades, et paberilaseid reljeefe välja meelitada – ilmub nähtavale otsitav: see, kuidas teos laiemasse konteksti sobitub, ja lugu, millele sel enim lisada on.

Tuimalt lihtsustades nõustute vast, et kirjandus on veel inimnäoline (ja see kirjatükk ei räägi robotitest). Kultuuri, sh kirjandust loome meie, *sapiens*’id ja loo- vad meid mõjutavad mikroajaloolised sündmused, mis toimuvad keha- des, vaimudes, nahkade pinnal, kodu- des, perekondades, see tähendab, meie lähedal. Nii- samuti jõuavad inimkultuuri ka mesotasandi tõmbe- tuuled: sõjad, majanduskriisid, looduskatastroofid, terroriaktid... Vrd Kaali meteoriit, millest on eesti- keelse suulise kirjanduse vanemais kihtides lauldud üle viie sajandi, või näiteks tööstusrevolutsioon, kõikide ismide ema. Mesodimensiooni suurt pilti, näiteks indiviidi ja ühiskonna vastastikmõjude toimuvaid muu- tusi suudame 20. ja 21. sajandi kultuuris juba päris hästi vaadelda tänu sellele, et salvestamine on jõudnud kõrgtasemele ning inimesed elavad üha vanemaks. Aja jooksul on asjaoludel ikka kombeks maheneda, muutuda, uusi mullistusi kasvatada, saada ümber hin- natud ning kogeda tõuse ja mõõnu.

Näiteks on väärikalt pika karjääriga 85 aasta vanuse **Margaret Atwoodi** viimases lühiproosakogumikus „Vanad beibed metsa sees“ (2023, ee 2025) lugu, mis otsestelt lugu ei olegi, vaid pigem kirjanduslik trikk, mil- le abiga teise maailmasõja künnisel sündinud võitlev progressiiv saab värske võimaluse oma seisukohad 21. sajandi lugejate ette tuua. „In- tervjuus surnuga“ võtab jutustaja proua Verity nimelise selgeltnä- gija vahendusel ühendust **Eric Arthur Blairi**, kirjanikunime- ga **George Orwelliga**, selgitab tolele praeguse maailma valu- punkte – kliimasoojenemist, jät- kuvat võitlust naiste õiguste eest ja internetti – ning kuuleb, kuidas surm on Orwelligi vankumatuid seisukohti (vähemalt seoses nur- jatu eliidi ning esoteerikaga, olgugi et mitte kommu- nistidega) mahendanud: „Jäikus on piiratud mõistuse sümptom, ja kaugelt liiga tüüpiline paljude minu aja niinimetatud intelligentide seas. Nad ajasid kivistunud ideed mõtetega segi.“ (eestikeelses väljaandes lk 95)

Üks Mudlumi roosiiraamatust kirjutatud arvustus pani mõtlema, ega me ise, tolerantse ja paljuse praegusaja intelligendid, ometi mingis mõttes jäigad pole.

ORWELLI ROOSID

Mitte et ma tahaks öelda, et kolleeg **Saara Liis Jõerand**, kes Vikerkaares kirjutada võttis, on piiratud mõistusega, otse vastupidi! Terane isik on kauglugejale töö lihtsaks teinud, andes otsa kätte: „Võib valida, kas toimidagi nii, nagu raamatust ette nähtud, ja öelda, et „Päevaraamat“ on igavene jama, või neelata sööt alla ja püüda kas või puhtalt trotsist selle kõige alt siski mingit kvaliteeti leida, misjuhu- l on raamat omaenda sõnasta- tud eesmärkide järgi muidugi ebaõnnestunud.“¹ Meta-

mängud meeldivad ju kõigile, kuid autori (kelle asi pole, olgem ausad, meile midagi ette kirjuta- da!) juhtnõõride järgi toimides võib laiem kon- tekst küll märkamata jääda. Ja tõtt- öelda ma isegi ei vaidleks Jõerannale hiiglama palju vastu, et „Roosihullu päevaraamat“ on „nii Mudlumi senise loomingu kui ka laiemalt eestlastele prae- gu südamelähedase mõtteiukirjanduse kaa- noniga võrreldes igavam, mõttekude kuidagi hõredam, tähelepanekud natuke kulunud, üldistused lihtsakoelisemad“. Võib aga juhtuda, et mesotasandi vaatlused kinnitavad: ajad ongi sellised – kurnavad, kuumad, hirmuäratavad, igavad. Nii ka kultuur, pole parata. Ja mis jääks alles, kui rookida meie kirjandusest täienisti välja igavus, väikesed mured ja elud? Üksnes krestomaatilised tüviteksid ja ei midagi muud? Lubage kahelda. Millest need tekkida saaksid, kui puuduks materjal, mille pinnalt ja millest kirjutada: substraat, huumus, olgu või põhk- elatud, kirjeldatud ja kirjutatud kogemus.

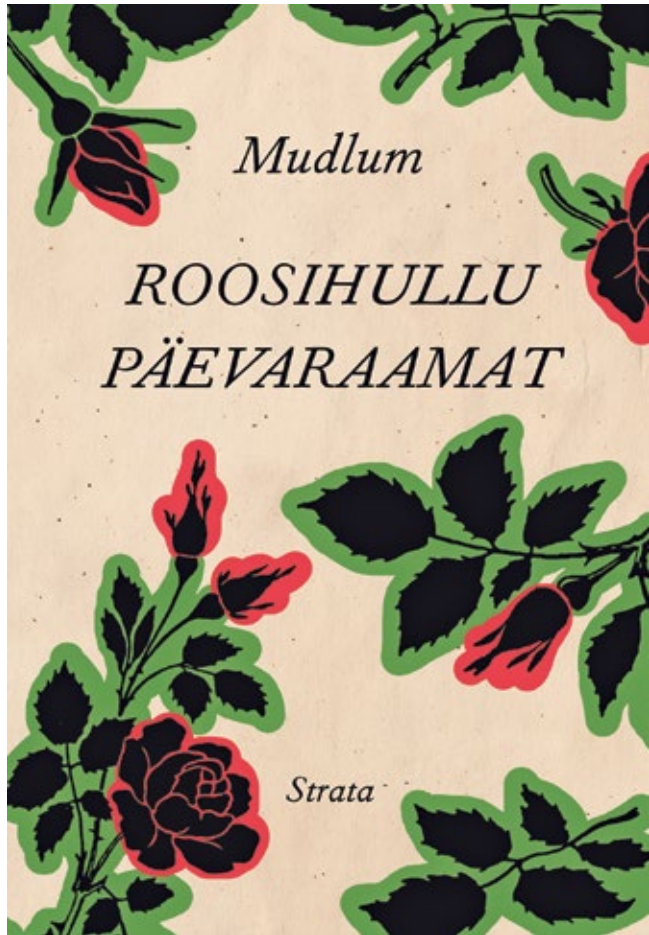
Ja eks tegemist olegi ühe aiapidaja päevara- matuga, nagu nad ikka on. Nõustun, ja nõus- tub kindlasti ka toimetaja **Tammjärv**, kelle sõnul Mudlumi tekstid tihti- peale pealtnäha muud ei olegi kui nimekirjad. Tehtud ja tege- mata töödest, esemetest, mis kuurides ja tu- bades ladestuvad, inimestest, seltskondadest, raamatutest, roosidest, roosidest, roosidest. Mudlum ise arvab, et ainus käsikirjaline pä- rand, mis tast järele jääb, on lõpmatud taime- nimekirjad (lk 35).

Ent täpselt samasuguseid nimekirju – asjadest, mida osta, tegemata töödest, lähitulevikuplaanidest – koostas Orwell, kes nähtavasti oli samuti kirglik roosi- aednik, selgub **Rebecca Solniti** 2021. aasta esseeraa- matust „Orwell’s Roses“, millest Atwood vanameist- rile traadi tõlkmamiseks tõuke saigi. Solniti sõnul on nimekirjad kollektsioneerimise vorm, vähemasti kujut- lusvõimes käepärast oleva inventuur, teinekord küü- nitamine kinnituse järele, et vaatamata käesolevale kitsikusele eksisteerib veel mingisugune küllus. Karmi- des olukordades – sõda, ekspeditsioonid, vanglad ja muud institutsioonid – viibivad inimesed sukelduvad mõnikord unistustesse pidusöökidest või muudest igapäevaelu naudingutest. Nad teevad nimekirju, et saavutada mingitki kontrolli tuleviku üle.²

Ja tulevik on praegu. 1984 oli nelikümmend aastat tagasi! **Elle-Mari Talivee**, Loomingu³ Mudlumit arvus- tanu näiteroosid **Marie Underi** ja **Elo Tuglase** aiapida- mistest jäävad varsti kaheksakümne aasta tagusesse aega, samas hakkavad Orwelli 1936. aastal Wallingtoni maja ette istutatud roosipõõsad 90- aastaseks saama. Jõeranna näide humoorikamast, informatiivsemast ja innustavamast aianduspäevikust on **Karel Čapeki** „Aedniku aasta“, kuid seegi ilmus juba aastal 1929. Pea sajand tagasi, ajal, mil maailma rahvaarv oli äsja ületa- nud alles kahe miljardi joone, kliima oli veel külm mis külm ning Eestis vaevalt kastekannude, veevoolikute ja roosidele varikatuste ehitamisega nii palju pead vaevati kui vaene Mudlum Muhu saarel aastal 2024. „Milla- l on enne olnud Eestis suvised. Poleks sugugi üllatav, kui kõigil neil oleks „Roosihullu päevaraamat“ lugeriekraanidel lahti löödud kui üks krestomaatiline kliimakirjanduse tüvitekst ajast, mil kõik pöördumatult pekki hakkas minema.

KLIIMAKRIISI TÜVITEKST

Või nagu mõtleb Winston Smith „1984-s“: „Aga kellele ta seda päevikut üldse kirjutab, tekki- tal korraga kü- simus. Tulevastele põlvedele, neile, kes pole veel sün- dinud... Kuidas üldse tulevikuga suhelda? See oli juba loomuldasa võimatu. Tulevik kas sarnaneb olevikuga, millel sel juhul see ei võta teda kuulda, või siis erineb sel-

MUDLUM „ROOSIHULLU PÄEVARAAMAT“ TOIMETANUD LIISI RÜNKLA, KUJUNDANUD ALLAN APPELBERG STRATA, 2024 / 239 LK

lest ja tema häda jääb seega mõistmatuks.“⁴ 1984 pidi Orwelli nägemuses olema viimane hea kliimaga aasta.

Nüüd on inimesi neli korda rohkem kui sajand taga- si. Kliimamuutus on tõsiasi ning mõjutab inimkonda järgneva aastasaja jooksul märkimisväärselt. Hakkab paistma *makrotasand*, mida kirjanduses harva tähele paneme, sest planetaarsed skaalad on meie tajule liht- salt liiga suured. Kliimamuutuse eitajate põhiaargument on ju see, et Maal on ennegi olnud külmenemise aegu ja kütmist, et need käivadki tsükliliselt, praegune olu- kord on normaalne. Kõik võib olla (kuigi teadlased seda muidugi ei arva), ent naiivne on uskuda, et inimi- tsivilisatsioon peab roosiaedu rõõmsalt kuni järgmise jääajani, mis, kui see temperatuuri tõusule vaatamata üldse toimub, peaks algama umbes 11 000 aasta pä- rast⁵. Selleni on, ma rõhutan, veel umbes sada kümme kõrvetavkuuma sajandit, mil igasugune iluaian- dus saab vaid ülikiraste või purulollide pärusmaaks. Mudlum muidugi soovib kõigile „neetud kliima- ehitajatele, et neil kraanist vesi lõppeks, et nad oleks suures janus selle „hariliku nii mõnusa sooja rannailmaga““ (lk 69).

Kujutlegem siis, kuidas seitsmekümne viie aasta pärast on Mudlumi loomingust alles jäänud vaid see veidike igav nimekiri ekstensiivsest roosiaian- dustest ning Lää- nemere ümbruse kõrbeoasisidesse on rajatud klaasist ja biopolümeeridest nutikasvuhooned. Ropprikkad Hiina VIP-turistid imetlevad museaale- roose ega oska neist arvata palju enam kui meie praegu dododest või stegosaurustest. Poleks sugugi üllatav, kui kõigil neil oleks „Roosihullu päevaraamat“ lugeriekraanidel lahti löödud kui üks krestomaatiline kliimakirjanduse tüvitekst ajast, mil kõik pöördumatult pekki hakkas minema.

¹ Jõerand, S. L. 2025. Asi ise on lihtne. – Vikerkaar, nr. 3.

² Solnit, R. 2021. Orwell’s Roses, lk 239. Viking Press.

³ Talivee, E.-M. 2025. Väike elus kirjandus roosidest. – Looming, nr. 2.

⁴ Orwell, G. 2021. 1984 (tlk Kepler, R), lk 28. Rahva Raamat.

⁵ Vt nt: Kliimamuutuse- ta- baks järgmine jääaeg Maad 11 000 aasta pärast. – novaator:err:ee, 28.02.2025.

KIIRKOHTING

INDREK KASELA

Küsis **Aleksander Tšapov** 1975. aastal valminud Jänedä õppekeskuses (vana ni- mega sovhoositehnikumis) toimub sel suvel uus festival KiKuMu, mis, nagu lühend isegi aimata laseb, ühendab kino, kunsti ja muusika. Nimedest on teiste hulgas välja hõigatud **Gilles Peterson, maria kallastu** ja DeStudio. Festivali ellukutsumise taga seisab õppekeskuse uus omanik, kunstigalerii, kino ja mitmete äridega seotud elukutseline rööprähkleja Indrek Kasela. Seetõttu oli- gi põhjust uurida, mis on täpsemad plaanid Tapa val- las asuva modernistliku kompleksiga ja kas varsti on põhjust lisaks einepeatusele Musta Täku Tallis ka kul- tuurimagu valmis panna.

Miks sa Jänedä kompleksi üldse ostsid?

Arhitektuuriliselt on see **Valve Pormeistri** projektee- ritud kompleks üks huvitavamaid 60–70ndate moder- nismi näiteid Eestis. Nõukogude ajal ehitatud avalike hoonete üks n-ö tippe. Enamik selle ajastu arhitek- tuuripärandist on ju hingusele läinud, vaatame kas või Linnahalli. Nõukogudeaegsel arhitektuuril on justkui küljes mingi stigma, seda ei väärtustata eriti, kui laulu-

takse start-up’i ja kunsti ristumispaigana ning mis peaks uusi tulevikuvisioone sünnitama.

Kui nad mu käest nõu küsisid, siis ütlesin kohe, et tehke sellest rahvusvaheline küla, tooge uusi inimesi juurde. Kui Tallinn tahab ikkagi pealinn olla, siis meil võiks ju olla ka oma Hiinalinn ja Korealinn jne. See lisab värvi. Eesti välismaalastest elanikud ei ole ena- masti põgenikud. Nad on suuresti inimesed, kes on vabatahtlikult siia tulnud, ja see on väga tore, et nad siin omi asju teevad.

Palju seal 3000 ruutmeetril üldse eri ruume on?

Ausalt öeldes ma pole kokku lugenud, aga kuna see on endine õppehoone, siis kunsti eksponeerimiseks on see üsna ideaalne. Pormeister kavandas ta sedasi, et ruumidesse langeb akendest murtud valgus ja kogu kompleks on väga osavalt disainitud. Esimene korrus on praegu kasutatav, teine on osaliselt kasutatav ja kuna kolmandal hoidis riik 20 aastat mingeid mappe ja arvuteid, siis see vajab kapitalremonti.

Mida Jänedä visioon ette näeb? Kas sellest saab isemajandav keskus või peab avalik raha öla alla panema?

Kui Euroopa Liit on nii lahke ja toetab selle renoveeri- mist, siis see oleks muidugi õndselt tore. Aga kui juba

kes muidu eriti kokku ei puutu. Kui võtta **Steve Jobs**, siis tema suhtlusringkond koosnes ju enamjaolt loo- meinimestest ja veidrikest, mitte pankuritest ja advo- kaatidest. Mitte et pankurites ja advokaatides midagi negatiivset oleks.

Juulis toimuv kolmepäevane festival KiKuMu on siis teatavas mõttes selline suure pauguga tutvustus- pidu, kutsub inimesed kohale. Lisaks on festivali programmitoimkond ju (Mägede) Hääle ja (Sõru) Saundi orbudekodu.

No vot, üks põhjus oligi see, et kõik väikesed festiva- lid, kus tegelikult asjad sündisid, kadusid ära. Ma nii- öelda korjasin need kodutud kõik kokku. Hääl ja Saund olid mingis mõttes teerajajad, aga nad ei jõudnud laia publiku ette. Samamoodi jäi Vilsandi Trance sel aastal ära. Minu lemmikfestivale ei ole enam. Ja ma näen selles suurt ohtu, et meil toimub keskpärasuse võidu- käik, mida pakendatakse mingiks kultuuriks, kus pro- duktsioon on tähtsam kui sisu. Kõik on muutumas üheks suureks „Maskis lauljaks“. Olulised uued asjad sünnivad ja on alati sündinud äärealadel. Aga kui need äärealad ära kaovad, siis alles jääb ainult üks EDM ja kaubamajakunst. Või oksjonikunst, mille puhul on ai- nus oluline küsimus, kui palju miski maksab. Need on tendentsid, mille vastu ma võitlen. Seepärast meie

Foto: autoportree

väljak või Lillepaviljon välja jätta. Lisaks sellele tundus mulle, et kuigi Eestis on kõikvõimalikke residentuure, kus eskapismi harjutada, siis Mutant Disco põlvkonnast „punkar × pankur“ tulnuna tahaksin näha taas kohti, kus kujundlikult öeldes iduettevõtja ja kunstnik saak- sid üksteisega kohtuda. Seda ma taotlen ka juulis toimuva KiKuMu festivaliga – üritan tuua erinevaid inimesi ühe katuse alla. Omaette olen nimetanud Jänedat ka noor- te Viinistuks. Enamik kunstiteo- seid, mis kunstimuseumidesse ei mahu, lähevad kuskile keldri- sooja istuma. Jänedale võiks aga

luua alates taasiseseisvumisest tekkinud oluliste kunsti- voolude ja –rühmituste minijamamuseumid. Ehk siis praegu elavate kunstnike teostele, sest maja on pea 3000 ruutmeetrit suur.

Aga lisaks sellele ka stuudiod, sest ega peale ARSi ja Põhjala kompleksi kuskil eriti pindasid ei ole. Äkki keegi tahab Jänedale näiteks helistuudio teha?

Arendatavas Krullis kvartalis hakatakse ka Kasvu- hoone-nimelist keskust ehitama, mida reklaami-

mainitud Krulli on lõppude lõpuks ikkagi tehnoloogia- ettevõtetele suunatud projekt, siis Jänedä sellisel ku- jul mitte. Aga mul on hea meel, et Krulliga rajatakse Tallinnasse lõpuks sisu, mitte lihtsalt ruutmeetreid. Minu eesmärk pole saada põrandale parimat marmo- rit ega seinä imetapeeti. Tähtis on, et linnast eemal oleks mingi koht või töökeskond, kus saab vajaduse korral nii koodi kirjutada kui ka kultuuri teha, ja äkki need inimesed saavad kohvikus omavahel kokku. Heaks näiteks on esimene asi, mille me seal tegime, kuid millest me tavaliselt eriti palju ei räägi, ehk Eesti suurim kaitsetööstuse häkaton. 300 inimest tulid sin- na kokku ning ehtasid droone ja roboteid. Seejärel toimus seal **Urmas Sisaski** mälestuskontsert, nüüd tuleb festival jne. Ega mina ei tea, mis sealt lõpuks välja tulema hakkab, minu asi on pakkuda platvormi. Näen juba praegu, kuidas mingid inimesed leiavad selle ise üles, hipsterid ja pankurid. Kino Sõprusega oli alguses samamoodi: tegime ukseid lahti ja kes tahtis tulla, sai tulla – e-sportist *stand-up*’ini. Kui Krullis on Kasvu- hoone, siis meil on selline pesa, kust saab välja len- nata ja loodetavasti üsna eri suundadesse. Järgmine kord, kui seal kaitsetööstuse häkaton toimub, tahak- sin, et seintel oleksid juba maalid, et viia kokku neid,

festivalil ongi kõike *techno*’st džässini. Tuled *techno*’t kuulama, aga siis kuuled midagi muud ka, tekivad tei- sed kokkupuutepunktid.

Kas sulle tundub, et see uus festival on juba inimeste teadvusesse jõudnud?

Just vaatasin, et USAst on rohkem pileteid ostetud kui Tartust. Rahvusvahelises loeb!

Te ei ole eriti kaugel ka Tapa sõjaväelinnakust, kus on ju väga rahvusvaheline kontingent. Milline on üldse teie suhe kohaliku omavalitsusega? See võib ju korraldajatele üsna hardcore olla mõnikord.

Saame Tapa vallaga väga hästi läbi, supertüübid. *Fun fact*: Tapa vallas on valdade võrdluses kõige rohkem välismaalasi – needsamad sõjaväelased. Oleme ka Sõpruses sõjaväelastele seansse teinud ja see on üht- lasi osa laiemast poliitikast, et tahan, et inimesed, kes siin meie NATO heidutust toetavad, näeksid midagi muud ka peale soode ja metsade. Lisaks sellele tuleb Tallinnast väljaspool samuti asju korraldada. Tallinnas ma ei näe mingit puuduajääki, aga mujal on see selgelt olemas, isegi kui Aegviidu ja Tapa on muutumas pea- aegu et Tallinna eeslinnadeks.

Foto: Linda Maria Saar

Kaisa Ling on kirjandus- teadlane, kes näeb suuremat pilti.

FILMI-KRITIIKUTULE-PROOV 2025.

INIMLIKKUSE HINDAMISEST

Juuli Teder

If you love a soul more than fame and gold... (Penny & The Quarters „You and Me“)

Üle kõige maailmas armastan ma inimlikke inimesi. Inimesi, kellest lihtsalt õhkub seda inimlikkust, mida on raske defineerida, aga kerge ära tunda. Seetõttu on mul olnud juba pikemat aega tungiv soov rääkida Agnès Vardast ja tema dokfilmist „Järelnoppijad“, mida Eesti publikul oli võimalus möödunud sügisel Varda retrospektiivi osana ka näha.

Oma tuntuimas dokfilmis võtab Varda lähtepunktiks niinimetatud järelnoppijad ehk inimesed, kes kas sotsiaalmajanduslikel, eetilistel või kolmandatel põhjustel nopivad pärast ametlikku saagikoristust põldudele ja viljaaedadesse jäetud saaki. Enam kui miski muu kõnetab mind aga just selle filmi pealkiri, mille võtmenüans on eestikeelses tõlkes paraku kaduma läinud. Originaali pealkiri „Les Glaneurs et la Glaneuse“ tähendab nimelt otsetõlkes „järelnoppijad ja järelnoppija“ või siis ingliskeelsest pealkirjast („The Gleaners and I“) lähtudes „Järelnoppijad ja mina“. Pealkirja teine pool on vähemalt sama oluline kui esimene ja määrab ära filmi inimliku olemuse.

UTOPISTLIK SOTSIALISM KÜMNERUBLASES KAPSASUPIS

Margaret Tiik

Tuntud nõukogude kroonikafilme looja Valeria Anderson-Käperi (1932–2023) lühidokumentaal „...ja supp on valmis õigel ajal“ elab kaasa ühe töölissöökla päeva kulgemisele Nõukogude okupatsiooni all olevas Eestis. Film kujutab utopistlikku sotsialismi, nihestades seda siiski veidi kirglikust hoolest sündiva huumori ja ühiskonnakriitilisusega. Seega on film märkimisväärne mõõdaastumine nõukogude kroonikafilme ämbrist, kus kaadiris olev ja kaadritagune maailm reeglina ei ühtinud. Filmi kangelaslikud staarid eesotsas Elektrik-Vetelpäästja (**Arvo Maasing**), Söökla Juhataja (**Mare Reiners**) ja Kaubatundjaga (**Anfissa Belohovostova**) ei ole stalinistlikult optimistlikud läbi raskuste ilusa tuleviku poole pöördujad, vaid töötajad, kes hoolitsevad oma taktiilse maailma eest – selle eest, et supp saaks päeva jooksul valmis ja jutud räägitud.

Riho Västriku on argumenteerinud, et kuigi Anderson loob nõukogude filmile omaselt kangelaskujusid, on ta selles samas ebatavaliselt ühiskonnakriitiline. Kuigi Västriku pidas ühiskonnakriitilisuse all silmas kriitilisust valitseva režiimi suhtes, jääb 2020ndate keskpaigas silma just kangelaste suhestumine hoole temaa-

TEHISLIK ARMASTUS – UTOOPIA VÕI DÜSTOOPIA?

Hendrik Lõhmus

Kui keegi mainib sõna „düstopia“, kerkib ilmselt esimesena silme ette kujutus maailmast kuskiil kaugel tulevikus, kus enamik maast on kliimasoojenemise või globaalse viiruse tõttu elamiskõlbmatuks muutunud ning inimesed võitlevad iga päev elu ja surma peale. Või kujutatakse ette ühiskonda, kus valitseb totalitaarne riigisüsteem ning inimesed elavad oma elu tsensuuri ahelais. Spike Jonze'i esteetiliselt lumav ning pastelseid toone täis „Temake“ (2013) ei ole ilmselt esimene linatões, mis seda sõna kuuldes pähe tuleb.

Theodore Twombly (Joaquin Phoenix) on üksildane kirjanik, kes töötab firmas, mis spetsialiseerub käitsi kirjutatud südamlikele kirjadele. Puhtalt uudishimust ostab Theodore ühel päeval endale uue tarkvara, mida reklaamitakse kui esimest eneseteadlikku operatsioonisüsteemi. Valides süsteemile naishääle (Scarlett Johansson), armub parasjagu lahutusest toibuv Theodore silmapilkselt Samanthasse (nimi, mille

1 Varda ise – see „mina“ – positsioneerib end oma filmis noppijana selle ülekantud tähenduses: see, mida ta kaameraga teeb, on sisuliselt inimeste, kohtade, teadmiste, mälestuste noppimine. Noppimist väärib nii mõnigi asi. Näiteks mees, kellele Varda on pühendanud oma filmi viimase kümnendiku – alati pärast hommikust turgu oma suure kotiga kohal ja ilma igasuguse valehäbita seal järele jäänud toitu söömas.

Ühel päeval, kui ta parasjagu [paljast] peterselli söi, läksin tema juurde. – Kas te sööte sageli peterselli? – Aeg-ajalt ikka. See on täis C- ja E-vitamiini, beetakaroteeni, tsinki, magneesiumit. Petersell on võrratu. Tema vastus hämmastas mind.

Noppimist väärivad ka põllule mahajäetud südamekujulised kartulid. Jaa, inimene leiab enese eelkõige teises... Tänu teistele joonistub iseenda portree. Leida see keegi või miski väljastpoolt ennast, teema väljastpoolt ennast ja jõuda seeläbi endani. Inimeseks olemise poeetika.

Varda vaimustumas südamekujulisel kartulist. Kaader filmist

DOKUMENTAALFILM „JÄRELNOPPIJAD“ (PRANTSUSMAA, 2000), 82 MIN. REŽISSÖÖR JA STSENARIST AGNÈS VARDA.

ma jälgin sinu inimeseks olemise katsetusi suurima heldimuse ja äratundmisega. Enesekohase lähenemisega meenutavad nii Montaigne kui ka Varda meile, et just me enesetundmise sügavusest tuleneb mõõdupuu, millega mõõdame end ümbritsevat.

Ka see, kui Varda filmib oma vana kortsunud kätt, milles ta enam iseennast ära ei tunne ja mis meenutab talle aja halastamatut kulgu, on „oma meelelises konkreetsuses [film] moraalse ja vaimse sisuga nii tihedasti kokku sulanud, et mõttetu oleks püüda neid [kahte teemat – järelnoppimist ja keha füüsilist vananemist –] lahus hoida“². Sest millest mõlemad räägivad? Ikka inimeseks olemisest, inimlikkusest. Kas ei ole see mitte üks suurimaid inimlikkuse žeste – lasta vaatajal läbi ekraani peaaegu et puudutada oma kortsudesse uppunud nahka? Kui me vaid oskaks seda rohkem hinnata.

¹ de Montaigne, M. 2013. Esseed, lk 7. EKSA.
² Auerbach, E. 2012. Mimesis. Tegelikkuuse kujutamine õhtumaises kirjanduses, lk 375. Ilmamaa.

Foto: Marite Rikks

Juuli Teder on Tartu Ülikooli kirjandusteaduse magistrant.

DOKUMENTAALFILM „...JA SUPP ON VALMIS ÕIGEL AJAL“ (EESTI, 1983), 21 MIN. REŽISSÖÖR JA STSENARIST VALERIA ANDERSON-KÄSPER.

lastena rohkem kohal, sest need ei ole automa-tiseeritud piirini, kus me ei taju enam, et elame nendega koos. Eriti märgatavaks teeb masinad nende ainittine purunemine ja juba tehastest tulles katkine olek. **Heidegeri** ja haamer – alles siis, kui asi läheb katki, saame aru selle olemasolust ja olemusest.

Filmi „...ja supp on valmis õigel ajal“ iseloomustavad agnèsvardalik huumor, tegelaste utopistlik kangelaslikkus ja argine isiklikkus. Seeläbi tõestab Anderson, et Nõukogude Liidus – kus sotsialistlik ühiskonnamudel esitles ennast pidevalt ja vastuoluliselt ühtaegu kõige autentsema ja kõige utopiilisemana? – on ühiskonnakriitilise utopia-düstopia loomisel parimaks vormiks dokumentaal-film. Ehk kui akna taga on düstopia, mis mängib utoo-piat, tuleb kaamera haarata ja filmida.

¹ Västriku, R. 2017. Heroes and Social Criticism in the Works of Valeria Anderson. – Baltic Screen Media Review, nr 6, lk 4–27.
² Kunst, B. 2003. Politics of Affection and Uneasiness.

Foto: Oliver Isak

Margaret Tiik on kunstniku-uurija ja international babe.

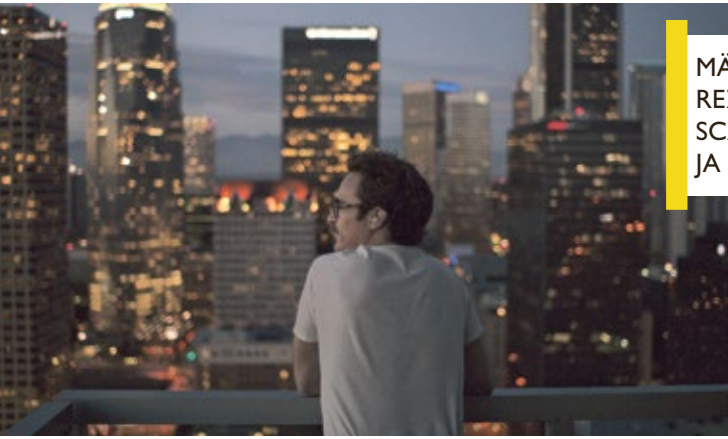
MÄNGUFILM „TEMAKE“ (AMEERIKA ÜHENDRIIGID, 2013), 125 MIN. REŽISSÖÖR JA STSENARIST SPIKE JONZE. OSADES JOAQUIN PHOENIX, SCARLETT JOHANSSON, AMY ADAMS, ROONEY MARA, OLIVIA WILDE JA CHRIS PRATT.

na, et armuvad operatsioonisüsteemi. Ainuüksi Eestis on depressiooni risk neljandikul ja ärevushäire risk igal viiendal täiskasvanul! Metsik individuaalsuse rõhutamine tähendab seda, et inimeste elud on üha enesekesksamad, samal ajal aga hävivad vaimne tervis ja üldine heaolu. Kas ChatGPT võiks lisaks meie esseede kirjutamisele aidata meil tunda end vähem üksikuna?

„Temakese“ vastus tundub olevat jaatav, kuni tehisintellektil säilib autonoomsus ja vaba valik, kas osaleda suhtes või mitte. Võiksime ju väärida utopiat, kus igasugused suhtevormid on lubatud ja kus meil on alati käepärast võimalus tunda end vähem üksikuna. Kuid kummitama jääb pigem düstopia, sest kas olemegi suutnud maailmast niivõrd võrranduda, et peame muutma tehislikuks isegi armastuse?

¹ Eesti rahvastiku vaimse tervise uuring. Lõpparuanne. Tervise Arengu Instituut, Tartu Ülikool, 2022.

Filmi peategelane kannab pidevalt kõrvaklappe, et olla ühenduses juturobotiga. Kaader filmist

vaid inimlikult. Oma olemuselt on „Temake“ armastusfilm ja seda kõige ehedamas tähenduses, sest armastus ei sünni esimesest silmapilgust, vaid esimesest vestlusest. Kordagi ei seata kahtluse alla, kas armastus inimese ja masina vahel on (eba)normaalne, vaid seda lahatakse algusest peale hellalt. Kuigi pea terve film on ehitatud üles dialoogile kahe tegelase vahel, kellest ühte me ainult kuuleme, mõjub see üdini inimlikult. Ometi peitub pealtnäha ilusa fassaadi taga ka hulgaliselt probleeme. Midagi peab ometi olema valesti ühiskonnas, kus inimesed tunnevad ennast nii üksiku-

Foto: Karmen-Ketter Kreegimäe

Hendrik Lõhmus sai äsja bakalaureusekraadi inglise keeles ja kirjanduses. Vaba aega sisustab ta võimalikult paljude raamatute ja filmidega. Tema tulevikuplaan on saada õpetajaks.

INSTITUTSIOONID EI NUTA

Tänapäeva kultuurimaastik ei soosi loomingut kui kunstniku vastust sisemisele sundusele või ühiskondlikule vajadusele, vaid dikteerivaks saavad taotluse vorminõuded ja parasjagu kuumad märksõnad. Fiktiivne dialoog uurib, millist vastutust kannavad selles olukorras kunstiinstitutsioonid ning kas seekord õnnestub midagi „päriselt olulist” ette võtta.

Kirjutas **Liisbeth Horn**, illustreeris **kadi väli**

Ilmad on jätkuvalt jahedad, olukord kultuurimaastikul jätkuvalt ebastabiilne. Rahad vähenevad, ärevused suurenevad. Kaks kultuuriinstitutsiooni, institutsioon A ja institutsioon B, otsustavad, et pea vee peal hoidmiseks oleks kasulik üheks projektiks jõud ühendada. Mõlemad organisatsioonid on tuntud, professionaalsed ja piisavalt erineva suunitlusega, et luua toimiva koostööga mitmekesine ja vaatenurki laiendav väljund. Koos toimetades saab jagada rahalisi vahendeid, energiaressursse, teadmisi, tehnikaid jm. Nõnda kohtuvad institutsioonide esindajad ühes pisikeses ja pigem ülehinnatud kohvikus, et arutleda võimaliku koostööprojekti üle.

Institutsiooni A esindaja võtab oma kohvist sõõmu, pühib käeseljaga vahuvuntsi ära ja hakkab viisakalt asjaga pihta.

Liisbeth Horn alles õpib tormituultes ujuma.

Igasugune osalus ja kaasamine toimiksild ilmselt väga hästi.

B: Eh, jah... integratsioon ja kogukond on head lähtepunktid küll, aga kas alustuseks ei peaks rahastust kõrvale jätma? Muidu loome siin ju sisu, mis on algusest peale kohandatud rahastajate ootustele, mitte reaalsetele vajadustele.

A: Me ei saa ju salata, et raha on reaalne tingimus. Meie ülesanne ongi teada, millele kontseptsioon peab vastama, et saaksime pakkuda oma kunstnikele parimaid võimalusi. Ei ole ju kunstnike suhtes aus lasta neil töötada teadmatuses – ka nemad peavad teadma, millised on raamid. Parima tulemuse ja mõju saavutamiseks peame lähtuma sellest, mis on pakumisel ja olemas, ning seda võimalikult hästi ära kasutama.

B: See on üks lähenemisviisi. Aga kui veidi laiemalt mõelda, siis kas meie kui kultuuriinstitutsioonide roll ei olegi pigem vahendada neid kahte maailma nõndapidi, et uurime, mis on kunstnike enda aktuaalne vajadus, ja leiame viisi, kuidas see rahastajatele selgeks teha? Et noh, kui kunst on ilus ja maailm on kole, siis toome pigem ilu maailma kui koleluse kunsti? Kunstnik ei saa olla viimane lüli, vaid meie peame pakkuma tuge, mis lubab kunstil kasvada, mitte sundima seda pidevalt ainult rahastajate tabelitele vastavat kuju võtma.

A: Jah, ilus mõte muidugi ja ideaalses maailmas võiks ki see ju nii olla, aga kui me institutsioonina rahastusallikate soovide ja ootustega ei arvesta, siis võib juhtuda see, et mõtted on head, aga reaalsuses jääme toetuseta. Ilma toetuseta pole meid ju ühel hetkel võib-olla enam olemas – ja siis pole ka kedagi, kes kunstnike kaitseks. Meie vastutus on aidata kunstnikku olemasolevast süsteemist läbi kanda, isegi kui see süsteem ise ei ole täiuslik. Ja noh, tõele au andes, ükski süsteem ei hakkagi ju kunagi täiuslik olema.

B: Ilmselt mitte. Sellepärast peamegi mängima seda pidevat kassi ja hiire mängu, kus kunst kihutab ees ja seda võimaldavad süsteemid üritavad järele jõuda. Meie roll selles mängus ongi luua tingimused, et kunstnik saaks keskenduda loomisele, mitte ettevaatlikule navigeerimisele ja sabas lohisemisele, vastasel juhul on tegemist kunsti mõiste sulgemise ja loomingulisust välistava nähtusega. Meil on vahendid, oskused, võrgustikud – ja see annab meile ka võimu. See tähendab, et meil on võimalus ja ka kohustus süsteemi mõjutada, mitte ainult sellele alluda.

A: Tõsiasi on lihtsalt see, et kui tahame ellu jääda, peab tulemus olema selge ja mõõdetav. Publikuarv, majanduslik jätkusuutlikkus ja nii edasi.

B: Me ju teame, et see on *bullshit*. Kultuuri väärtus või teose mõju selle kogelele ei saa olla numbrites mõõdetav. Miks me seda mängu siis kaasa mängime? Akna tagant kostab vali signaalitamine. Mõlemad vaatavad välja ja üritavad aru saada, kes kellele tuutub. Vestlusesse tekib paus. B võtab esimese ja päris suure sõõmu. A ohkab, pühib silmanurgast rähmajäänukid ja sirutab käed lauale.

A: Mulle tundub, et te tegelete natukene utoopiaga. Olete te päriselt kunstnike soovde kuulanud? Üks normaalne institutsioon ei saa pidevalt tujukate kunstnike pilli järgi tantsida. Ministeerium ei võtaks iial nende pakutud reaalsust tõsiselt ja see tähendaks, et peaksime enda olemust ja eksistentsi pidevalt ümber hindama ning end neile uuesti ja uuesti põhjendama.

B: Aga kui enese pideva õigustamise ja olemasolu põhjendamise tööd ei tee meie, peab seda tegema kunstnik. Kunstnik, kellel on palju vähem võimu, vahendeid, energiat. Muidugi ei ole olemas kõikidele pooltele perfektset lahendust, aga seepärast peamegi olema pidevas dialoogis ja leidma võimaluse piires kompromisse.

A: Ega institutsioon ei tähenda automaatselt mingit lõputult võimekat masinat. Sellise pideva dialoogi pidamine on jõhker töö. Me räägime ju reaalsetest inimestest ja nende töövõimest niigi alamakstud kultuuriväljal. Kes kogu selle töö kinni maksab, kui see ilmselgelt rahastajate otsesed huve ei teeni? Kui keskendume praegustes tingimustes parima võimalikuks tegemisele nõnda, et olemasolev raha jõuaks õigetes- se kätte, on sellest reaalsuses lihtsalt rohkem kasu.

Pluss, stabiilsus. Nende reeglite järgi mängides saame pakkuda toimetamist stabiilsetes tingimustes. Kui kellelagi kogu aeg enda energia arvelt kana kitkume, ei ole ju ka kunstnikel stabiilseid võimalusi töötamiseks. **B:** Seda küll, et tööd on palju ja lihtne see ei ole. Siin ongi oluline küsida, mille eest seisame ja kuhu oma energia suuname. Kas seame siis eelisjärjekorda stabiilse, sooja ja maineka koha loomise ning töötame selle hoidmise nimel? Kas suuname oma olemasoleva energia sinna?

A: Maine on ju oluline ka kunstnikule, kes meie heaks töötab. Ka tema saab oma osa sellest väärtusest ja kaalust, kui reklaamib, et meiega koostööd teeb, lisab selle oma CVsse ja nii edasi. Kui võetakse tõsiselt

meid, võetakse tõsiselt ka meie kunstnikke. Ja see ei ole ju pahatahtlik. See on lihtsalt... struktuur.

B: Aga kui see struktuur hakkab dikteerima, milline kunst on õigustatud või sobib meie kuvandiga, siis kelle huvides me üldse tegutseme? Laialtulatlike reklaamide ja asjalike CVde? Iseenda ja stabiilsuse per se? Kui nüüd päriselt mõelda, siis kes peaks määratlema, mis on kunst või mis on kunstis praegu oluline? Institutsioon, rahastaja või kunstnik?

A: Taaskord, ideena on kõik tore, aga see ei ole realistlik!

B: See ei ole tõesti lihtne, aga keegi ju peab neid samme astuma. Muidugi tuleb osata mängida ka rahastajate mängu, aga kui me ei loo aega ega ruumi aruteluks, ei ehita me usaldust. Ja ilma usalduseta pole meie olemasolul üldse suuremat väärtust. Siis loome läbipaistmatu struktuuri, kus otsused on selged nende langetajatele, aga mitte neile, keda need puudutavad. Inimesed naeratavad ja noogutavad, numbrid on okeid, aga päriselt midagi sisulist ei toimu. Kvaliteet ei tule kiirustamisest.

A: No aga otsuseid tulebki teha, muidu vajume lõputusse arutellu. Kui iga otsus nõuab konsensust, ei liigu midagi edasi. Vaja on efektiivsust.

B: Efektiivsust kelle jaoks? Kui inimesed ei tea, kuidas asjad käivad, kaob usaldus. Mis mõte on agendal, kui me ei anna häält nendele, kes on muidu kõnevõimetud ja keda see otsus kõige enam puudutab? Loeb protsess, mitte ainult tulemus. Kui kuulamine jääb vahele, jääb ka parim idee ainult fassaadiks.

A: Kunstnik ei ole mingi imeloom, keda kätel kanda ja kelle iga soovi peab kuulda võtma. Ilma meie-

ju õppida. Konflikt tekib ju tegelikult dialoogist, mida peaksime julgelt ja tihedamini rakendama. Arenda ja muutada saab siis, kui kriitikat ja avatud konflikti mitte karta. Eks meid kõiki on õpetatud oma silmakirjalikkust eitama, kuid kahjuks kindlustab eitamine ainult selle, et me ei süübi ega muuda oma mustreid. Meie oleme ka omamoodi silmakirjalikud, peame ju rahastajate ja kunstnike vahel teatavat topeltmängu mängima. Oluline on sellest teadlik olla, oma otsustes kahelda, hoida neid läbipaistvana ja pidada just selliseid dialooge.

A (endaette pormisedes): Vot kus tuli nüüd moraaliün- ger välja...

B teeskleb, et ei kuulnud A-d ja vaatab taas aknast välja. Õues on nüüd juba päris torm. Tundub nagu vähesed lin- natänavad ääristavad puud hoiaksid end elu eest juurte- ga maas kinni. Autod ei signaalita enam, vaid peatu- vad ja lasevad vaestel jalakäijatel kiiresti üle tee lipsata, et kõik ikka tormi käest paku saaksid. Kohvik on rahvast täis ja sisetemperatuur tõuseb paari kraadi võrra. A hõ- rub taaskord silmi.

A: Tead... ma olen lihtsalt väga väsinud. Iga kord kui sääraseid küsimused üles tulevad, on tunne, nagu kraabiks küünega telliseina sisse auku, üha uuesti ja uuesti. Iga arutelu on emotsionaalne maraton, mis viib meid lõpuks jälle samasse kohta: idealism kohtub eelarvereaga ja keegi peab alla vanduma. Kas see kõik peab tõesti alati nii raske olema?

B: Ma saan sinust aru. See väsitab ja vahel tundub, et kulutame end lihtsalt ära. Aga võib-olla see väsimus näitab, et on veel midagi, mille nimel pingutada. Saa- me selle jõu, mille nende raskustega genereerime,

lõpuks üheskoos laiemasse maailma üle kanda ja nii muutubki maailm üha paremaks paigaks.

Kohvik on rahvast nii ääreni täis, et laua ümber on kogunenud publik. B vaatab kaugusesse ja võtab lonksu tühjast tassist. A nägu väljendab ilmselget segadust ja uskumatust. Keegi publikust kõhatab.

A: Te olete vist ikka puhtromantik... Me ei ole ju ometi mingsugune poliitiline organisatsioon.

B: No kuidas ei ole? Iga organisatsioon on poliitiline, iga tegu ja tegemata jätmine, sõna andmine ja selle ära võtmine väljendab poliitilist otsust. Meil on avalik agentsus.

A: Jajah, avalik agentsus ja mõjuväli ja võim ja kõik muu, eks ole, muidugi, muidugi... Igal juhul, ma saan aru, et jätkame koostööga?

B: Jaa, igal juhul!

A: Hästi. Integratsiooni Sihtasutuse rahastuse täht- aeg on homme, me paneme siis midagi kokku ja teie saate palun kinnituskiri.

B: Ah, juba homme? Siis vist ei jõua tõesti praegu ühegi kunstnikuga enne projektiplaani koostamist nõu pida- da. No hästi, jõuan kontorisse ja teen kohe ära. Aitäh meeldiva vestluse eest, jätkame seda kindlasti, eks! A noogutab ja naeratab viisakalt, mõlemad tõusevad ja suruvad kätt. End minekule seades meenub neile aga väljas valitsev torm, mis autota kultuuritöötaja liiklemist põrmugi ei soosi. Nad istuvad kohmetult tagasi. B väris- tab jalga ja niheleb toolil, A trummeldab sõrmedega vastu lauplaati, tuul viihseb, puud heitelevad, klaasid klirisevad. Lauda ümbritsevad publik on ootusärev.

kadi väli on animaator-illus- traator, ema, uusmaakas.

KAASAEGNE KUNST JA KÄSITÖÖ. VAATEID AAFRIKAST

Kõik, kes on kursis kaasaegse kunsti, biennaalide ja triennaalidega, teavad hästi, kui moes on praegu Aafrika kunst, käsitöö ja pärandtehnikad. Ent nagu kunstivälja suurte trendide puhul ikka, saadavad ka seda probleemeid. Kui palju ja kas üldse on aafriklaste *craft*'i ilmumine Euroopa ja Põhja-Ameerika kunstisaalidesse muutnud globaalse lõuna ja globaalse põhja kunstiväljade omavahelisi hierarhiad?

Kirjutasid **Triin Metsla** ja **Linda Kaljundi**

Märtsis Senegali pealinna Dakari külastades avanes Eesti Kunstiakadeemia tudengitel ja õppejõududel võimalus uurida kohapeal ja kohalikelt, kui palju on uued arengud tegelikult sealset loomingut ja loojaid võimestanud. Ühtlasi pani see reis küsima endalt, kui palju on meil võimalik Aafrikat ja selle kunstimaailma veidigi sügavamalt mõista, arvestades, kui vähe pakuvad selle kohta teadmisi nii sinne kooliharidus kui ka avalik ruum. Ehkki reisi eesmärk oli oma silmaringi globaliseerida, sai kiiresti selgeks, et sama oluline on mõtestada omaenese positsiooni: kuidas töötada ja suhestuda Euroopa valge kunstitöötajana Aafrika pärandi, kunsti ja kunstnikega neid mõistval ja nendega arvestaval viisil?

DAKAR – POSTKOLONIAALNE KUNSTIKESKUS

Dakar ei olnud juhuslikult valitud sihtkoht. Dakari võib pidada Lääne-Aafrika kultuuripealinnaks ja üheks kontinendi olulisimaks kunstikeskuseks, seda Kaplinna, Johannesburgi ja Lagose kõrval. Sealsamas toimub ka Aafrika tuntuim kaasaegse kunsti biennaal Dak'Art, mis pole oluline platvorm ainult kohalikele kunstnikele, vaid ka Aafrika diasporaale ja rahvusvahelistele tegijatele. 1992. aastal alguse saanud biennaal keskendub üksnes Aafrika päritolu kunstnikele, et võimestada neid nii Aafrikas kui ka väljaspool seda.

Lisaks on Dakaris mitu silmapaistvat galeriid, näiteks Cécile Fakhoury galerii, Selebe Yooni galerii ja OH Gallery, mis järgivad suuresti lääneliku kommers-galerii „valge kuubi“ mudelit. Ühelt poolt panustavad nad kohaliku kunstivõrgustiku toimimisse, teisalt aga sõltuvad suuresti siiski väliturust. Galeriisid täiendab vähem ametlik rohujuure- ja iseorganiseerumise tasandil kulgev kunstielu, mida kehastavad näiteks poliitiliselt meelestatud tänavakunst, mitmesugused ajutised näitused ja kunstnike stuudioesitused. Seega võib Dakari pidada omamoodi kokkupuutetsooniks, kus kohtuvad kohalikud traditsioonid ja tegutsesed ning Lääne kunsti-maailma normid ja majandushoovad.

1960. aastal Prantsuse koloniaalvõimu alt vabanenud ja iseseisvunud Senegal on Aafrika riikide seas üks stabiilsemaid. Dakari kultuurilooline eripära tuleneb suuresti **Léopold Sédar Senghori** – Senegali esimese presidendi (1960–1980) – pärandist. Poedit taustaga Senghor oli üks *négritude*'i liikumise eestvedajatest. Sellele panid 1930. aastatel aluse peamiselt diasporaasse kuulunud frankofoonsed aafriklased – intellektuaalid, kirjanikud ja poliitikud –, kelle eesmärk oli kasvatada aafriklaste eneseteadvust ja seda ka laiemale maailmale tutvustada. Pärast Senegali iseseisvumist võttis Senghor sihiks toetada Aafrika kultuurilist identiteeti ja autonoomiat postkoloniaalses maailmas laiemalt.

Tema filosoofia kohaselt pidi Aafrika kunst emantsipeeruma pelgalt käsitöö- või etnograafilise objekti

staatusest. Senghori nägemuses oli see intuitsioonil ja kollektiivsel mälul põhinev teadmiste vorm, mida ta vastandas Lääne kunsti ja kultuuri ratsionaalsusele. Tagantjärele võib tema lähenemises üleaafrikalise kultuuri ja eneseteadvuse loomisele näha muidugi essentsialismi ja ka varasemate stereotüüpide idealiseerimist, kuid omas ajas oli sel väga oluline mõju. Samas oli Senghori panafrikanismi üks vastuolulisi-maid tagajärgi postkoloniaalses Aafrika kunstis prantsuse mõjude võimendamine. Pariisi kunsti-koolide eeskujul lasi Senghor õpetada Senegali kunstikoolides maali ja graafikat, mis olid kohalikus kunstitraditsioonis võõrad. Enne koloniaal-ajastu lõppu seostus kunst Senegalis suuresti käsitööga – see tähendas tekstiili, puitskulptuuride, maskide, ehete, tarbeesemete ning teiste kohaliku kultuuri ja usunditega seotud esemete valmistamist, mis toimus töökodades. Seega imporditi maal kui Aafrikat koloniseerinud kultuuridest pärit kunstiliik Senegali kunstitraditsiooni alles pärast iseseisvumist. Nüüdseks on „must figura-tiivne maal“ (*black figurative painting*) saanud kunsti-maailmas populaarseks, isegi üleekspluateeritud tren-diks, mida eksponeeritakse sageli selle algset taust-süsteemi piisavalt avamata.

KAASAEGNE KUNST KUI VÄLJAKUTSE

Senegalis pani 1960. aastate kultuuripoliitika tugeva aluse äsja iseseisvunud riigi haridussüsteemile, kunst- ja teadusvõimendajale. Sel ajal loodi mitmed kunstiasutused ja kunstnike toetuspaketid, mida võiks võrrelda ehk meie praeguse kunstnikupalgaga. Tõsi küll, lisaks toetustele tuli riigi tasandilt ka suuni-seid. 1980. aastatest saati on kultuuri süsteemne toe-

konnakesksest poliitikast. Näiteks pole linnas korraldud kaasaegse kunsti muuseumi ega kunstikooli ning peamises ülikoolis ei õpetata kunstiajalugu ega kultuuriteooriat.

Reisi käigus oli võimalik täheldada mitmeid keerulisi ja omavahel põimunud probleeme, millega Aafrika kaasaegne kunst silmitsi seisab ning mis takistavad nii selle kohapealset arengut kui ka rahvusvahelist enese-

Panafrikanismi üks vastuolulisimaid tagajärgi postkoloniaalses Aafrika kunstis oli prantsuse mõjude võimendamine.

kehtestamist. Esiteks on rahastus ebastabiilne ja napib kunstialast infrastruktuuri. Paljudes Aafrika riikides, sh Senegalis, ei paku riik praegu loomevaldkonnale järjepidevat tuge. Kunstnikel on sageli raskusi tööruumide leidmise, materjalide hankimise või oma loomingu eksponeerimisega. Dakaris oli selle üheks näiteks Senghori algatatud Village des Arts ehk neljal hektaril laiuv tagasihoidlikesse oludesse ja hoone-tesse paigutatud stuudiost koosnev küla. Sealsed ateljeed ja poed kinnitasid küll kunstnike head kohanemist ja algatusvõimet, kuid kindlasti ei meenutanud see heade tingimustega stuudiokompleksi.

Rahvusvahelises kunstimaailmas on Aafrika kunstnike esindatus endiselt piiratud ja sageli selektiivne. Kohalike kunstnikega vesteldes selgus, et sageli saab takistuseks reisimine ise – viisa, bürokraatia selle ümber, reiskulud jne. Isegi kui Aafrika kunstnikke kutsutakse suurtele näitustele või biennaalidele, teevad valiku tihti Lääne kuraatorid. Kunstiajaloolastele pole kindlasti võõras 1989. aastal Pariisis Pompidou keskuses toimunud näitus „Magiciens de la terre“, mille kureeris **Jean-Hubert Martini** ning mis esitles kummalises konstellatsioonis Aafrika (ja muude maailmaosade) kunstnikke kõrvuti Lääne kunstimaailma superstaaridega. Praegused näitused lähtuvad enamasti rahvusvahelistest trendidest, mitte Aafrika kohalikust kunstiväljast. Selline asümmeetria võib põhjustada olukorra, kus parasjagu vägagi moodi läinud Aafrika kunst muutub globaalses kunstimaailmas uuesti pigem eksotiliseks objektiks kui võrdväärseks dialoogipartneriks.

Lisaks sellele kiputakse Aafrika kaasaegset kunsti ajama endiselt segi traditsioonilise käsitöö, folkloori või etnograafilise kunstiga. Lääne vaatajal on sageli oma stereotüüpset ootused „autentsele Aafrikale“, mille keskmes on esmapoones „maskid ja mustrid“. See jätab tähelepanuta sealsel kunstiväljal samuti laialt levinud kontseptuaalsed ja eksperimentaalsed

praktikad. Samas on globaalsest põhjast tulnud aga siiani raske näha käsitööd samaväärse kunstina. Tõsi küll, üha sagedamini kohtame Aafrikast pärit tekstiile, keraamilisi, puidust või tehismaterjalidest loodud ja kõikvõimalikke muid objekte Lääne uhketel näitustel. Kui palju ajatakse seda üksnes ajutise moevooluna ja kui palju ollakse valmis võtma seda kunstina ka väljaspool kuulsate ja rikaste institutsioonide saale? Kui palju tajutakse seda üksnes ajutise moevooluna ja kui palju ollakse valmis tegema sellele ruumi globaal-sel kunstiväljal? Mõistagi ei peaks selleks muutuma ainult arusaamad, vaid materiaalsele kultuurile tuleks päriselt ruumi anda – seda tuleks teha tavapärase kunstiliikide – maali, graafika, foto, video – arvelt. Aafrikas ringireisimine pakub igal juhul head võimalust testida, kui palju tuginevad meie arusaamad sel-lest, mis on kunst, Lääne kunsti universaalseks pida-misele. Kohapeal saab aga oma silmaga veenduda, kui suur osa kunstiväljast tööpoolest tähendabki mitmesuguste praktika- ja materjalipõhiste objektide loomist. Selleks et kunstnik olla, on vaja ühe või teise käelise oskuse valdamist, materjali tundmist. Tule-musi on kerge pidada niisama suveniirideks või tarbe-esemeteks, märksa keerulisem on neid kohe esma-

Paljudes Aafrika riikides, sh Senegalis, ei paku riik praegu loomevaldkonnale järjepidevat tuge.

pilgul kunstiks lahterdada, ent kokkuvõttes võib just kogu käsitöövälja kunstina tõsiselt võtmine avardada Euroopa kunstitöötaja perspektiivi Aafrikas märksa enam kui ükskõik milline eksotika.

Mõistagi on mitmes Aafrika riigis kunstile tõsiseks väljakutseks ka kohalik poliitiline surve ja tsensuur. Kunstnikud, kes tegelevad tundlike teemadega – olgu selleks poliitika, inimõigused või sooline võrdsus ja vähemused –, võivad sattuda ebameeldiva riikliku tähelepanu alla. Kõik need ajaloolised ja poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised väljakutsed loovad koos erakordselt keerulise taustsüsteemi, milles Aafrika kaasaegsed kunstnikud peavad tegutsema. Samas teki-tab see taustsüsteem koos ebavõrdsustega globaal-se põhja ja lõuna vahel tõeliselt suure vajaduse selle järele, et Aafrika kunstnikud kõneleksid nendest probleemidest oma häälega ja omas vormikeeles. Maailm ei ole enam ammu takerdunud hegeliaanlikku tööde-musse, justkui Aafrikas poleks ajalugu, arenguid ega liikumist, mis jätis ühe hoobiga terve kontinendi ajaloo ja ka tuleviku kõrvale. Usku, et tulevik kuulub Aafrikale, kohtas seal palju. Vahest võib endale tõesti lubada ettevaatlikku, aeglast lootust.

KONTRASTSED KÜLASTUSED – DIYST HOLLYWOOD HILLSINI

Fotod: Annika Haas

Üheks silmapaistvaks institutsiooniks Dakari kunstimaasti-kul on Raw Material Company (RMC) – kaasaegse kunsti ja kriitilise mõtte keskus, mida juhtis meie seast äsja lahku-nud **Koyo Kouoh**. Rahvusvaheliselt tuntud kuraatorist ja mitmete raamatute autorist pidi saama järgmise Veneetsia kunstibiennaali peakuraator. Tema eestvedamisel kujunes RMC oluliseks hääleks aruteludes Aafrika kunsti enese-määratluse üle. Keskus korraldab mitmesuguseid semi-nare, annab välja uusi kriitilisi käsitusi, arhiveerib näitusi ja kohalikkude kunstilugu. Kouoh rõhutas vajadust tegeleda Aafrika kunsti mõtestamisega justnimelt Aafrikas, mitte lähtuda ainult Lääne autoritest. On ju siiani kõik peami-sed Aafrika kunsti käsitlused kirjutatud eurooplased või ameeriklased (välja arvatud **Okwui Enwezori** kirjutised).

Institut Fondamental d'Afrique Noire (IFAN) loodi juba Senghori ajal ja selle Aafrika kunsti kogu on suurim Lääne-Aafrikas, pärinedes suuresti küll koloniaalajast. See tegelebki paljuski koloniaalajastul loodud Aafri-ka kunsti kogumise, selle eksponeerimise, uurimise ja kriitilise mõtestamisega. Seeljuures toetuvad nad suurel määral just Euroopa rahastusele ja koostööle Euroopa institutsioonidega.

Ousmane Sow majamuuseum. Skulptor Ousmane Sow (1935–2016) looming illustreerib hästi Senegali ja Prant-susmaa suhete keerukust pärast koloniaalajastu lõppu. Senegalis sündinud Ousmane Sow läks, nagu paljud tema kaasmaalased, Pariisi õppima ja tegi seal kõigepealt karjääri füsioterapeudina. 1980. aastatel hakkas ta looma skulptuure, mis kujutavad mitmeid Aafrika rahvaid – nubasid, maasaasid, suulusid jt. Need omapärase au-torittehnikas ja kehalisusele suurt tähelepanu pööravad skulptuurid ühelt poolt võimestavad postkoloniaalseid

Ülielitaarse Black Rocki residentuuri asutas 2019. aastal Los Angeleses resideeriv kunstnik **Kehinde Wiley**. Kuigi see on loonud uusi võimalusi Aafrika ja eeskätt just dias-poraa kunstnikele, jääb selgelt silma selle arhitektuurne ja sotsiaalne suletus – kõrged aiad, turvakaamerad ja eks-klusivne atmosfäär meenutavad pigem luksuslikku villat Los Angeleses kui kunstnike kogukonda. Lühidalt: *gated community*. Suletud residentuur on teravalt kontrastne võrreldes Dakari kunstieluga, mis on vahendite puudumi-se tõttu suuresti avalik, nt Seti liikumise seinamaalid, religioossed sümbolid tänavatel ja poliitiline grafiti.

Autoritaarse esteetikaga Aafrika taassünni monument (Monument de la Renaissance africaine) avati 2010. aastal. Selle kõrgus ulatub 49 meetrini, mis teeb sellest Aafrika kõrgeima ja kalleima (27 miljonit USA dollarit) skulptuuri. Skulptuuri tellis toonane president **Abdoulaye Wade** ning selle projekteerisid ja ehitasid Põhja-Korea töölised, mis on isearanis irooniline, arvestades monumenti deklaree-ritud eesmärki – tähistada Aafrika iseseisvust, taassündi ja kontinendi tulevikku rahvusvahelisel areenil. Monument kujutab lihaselise mehe, naise ja lapse triadi, vaadates lootusrikkalt Euroopa suunas – sümboolne kujund, mis peaks teoorias kandma tulevikku vaatavat, panafrikanist-likku sõnumit.

Aafrika rahvaid, teisalt aga jätkavad koloniaalajastul kinnis-tunud pilku ja stereotüüpe. Asja ei tee lihtsamaks seegi, et talle on olnud üheks suureks inspiratsiooniallikaks **Leni Riefenstahli** fotoseeriad aafriklastest. Mitmed Sow' tööd tegelevad koloniaalajastu konfliktide ja ülestõusudega ka teistel mandritel, sealhulgas Lõuna- ja Põhja-Ameerikas. Kunstniku majamuuseumis joonistus välja tema loomingu ja selles käsitletud teemade keeruline suhe Prantsusmaa-ga. Fotod tema tööde eksponeerimisest Prantsusmaal ja Pariisi avalikus ruumis pakuvad ilmselt kinnitust kunstniku rahvusvahelisele mainele ja staatusele nagu ka fotod koh-tumistest Prantsusmaa poliitikutega. Samas osutab see ka Sow' vajalikkusele prantslaste jaoks, kuna ta loomingu tunnustamine võimaldab neil tegeleda oma koloniaal-süüga – ja kohati tundus, et seda vahest küllaltki turvalises raamistikus.

Foto: enckogu

Triin Metsla on Eesti Kunsti-akadeemia kunstiteaduse ja visuaalkultuuri instituudi nooremteadur ja doktorant. Tema huvideks on õiglased kunstiajaloo kirjutamise viisid, globaalse kaasaegse kunsti võrdsed kujutamis-meetodid ja kureerimine.

Foto: Eva Seppäng

Linda Kaljundi on ajaloolane.

UUS EESTI BIIT

RANDO ARAND

Muusikaprodutsent Rando Arand sai hiljaegu valmis uue plaadi „Child of the Internet“, mis paneb muusikasse internetikultuuri ja kõiksugused veebiavarustes leiduvad nähtused. Kauamängiva lugudesse on kaasatud ka mitmeid vokaliste ning ta ise peab albumit sillaks peavoolu ja sügavama elektroonilise muusika vahel.

Mis on su enda esimesed ja eredaimad mälestused ajast, kui internet alles laiemalt kodudesse, arvutiklassidesse ja vanemate töökohtadesse jõudis? Esimese hooga tulevad ikka meelde ulakused; kuidas kõik arvutitundide ajal „RuneScape'i“ mängisid või kuidas üks kooliarvuti sai paksult pornot täis tõmmatud. Samas jõudsin suuresti tänu internetile produtsioneerimiseni ja leidsin palju sama huviga tuttavaid.

Lugude pealkirjad räägivad internetikultuuri nähtustest, olgu nendeks siis OnlyFans, chonky cat meme, krüpto, tumeveeb, DMidesse slaidimine jne. Miks need konkreetsed teemad sõelale jäid? Mingid teemad olid lihtsalt albumi koostamise ajal aktuaalsed. Samas muutub aktuaalsus internetis väga kiiresti ja seetõttu valiksin praegu albumit alustades võib-olla mõned teised teemad. Eelistasin mingil määral vastuolulisi nähtusi, mille kohta inimestel on palju arvamusi. Mõned pealkirjad on pärit sotsiaalmeedias kuvatavatest teavitustest, nagu „You're All Caught Up“ ja „There's No One New Around You“. Viimast märkasin juba pea kümme aastat tagasi Tinderis ja vaikselt hakkas kerima mõte, et sellest võiks natuke kurjakuulutava kõlaga pala valmida.

Plaadil teevad kaasa mitmed vokalistid, näiteks Maiduk, Helgi Saldo, Mirtel Pohla ja Kitty Florentine. Kuidas sa neid valisid? Esimesed katsetused said tehtud koos Hyrr Innokent Vainolaga, kellega oli väga mugav kogu protsessi alustada. Tema salvestas oma vokaali ise ja saatis mulle lihtsalt mitu kihti variatsioone, millega katsetada.

Foto: Kaisa Alit

Küsis **Mariliis Mõttus**

Pane kõrv peale: randoarand.bandcamp.com

Mitme vokalistiga olin varem tööalaselt kokku puutunud. Olen helirezissöör ja reklaamidele tekstes salvestades viskasin mõne sisselugejaga rääkides oma kontseptsiooni õhku. Kuna ma ei ole eriti hea müügi-mees, valisin eos väga toredad ja muhedad inimesed, kellega on lihtne suhelda ja kes võiksid olla valmis tavutate ideedega eksperimenteerima. Maidukiga olime juba kunagi ammu krüptost juttu puhunud ja ta oli samal teemal mitu videot teinud. Temaga koos krüptoloo tegemine oli justkui loogiline jätk. OnlyFansi loo puhul teadsin, et tahan värvikat *drag*-i-artisti. Helgi Saldo oli BFMis minu kursusekaaslane, mistõttu ma ei kartnud üldse talle seda ideed esitleda. Helgi oli kohe valmis hullusega kaasa tulema.

Oled nimetanud seda plaati oma seni kõige kuulaja-sõbralikumaks albumiks. Kas selle loomine erines märgatavalt sellest, mida oled varem teinud?

Mulle tundub, et juba vokalistide kasutamine suurendab rahva hulka, kelle jaoks see muusika on n-ö aksepteeritav või kuulatav. Varem oli minu muusika kuulaja üldiselt selline väikestviisi elektroonilise muusika spetsialist – käis *underground*-pidudel ja -festivalidel, teadis teisi eesti *underground*-artiste ja oli ise DJ või tegeles muusika produtseerimisega. Spetsialistidele üritasin ikka plaadile paar purakat panna. Seekord tegin aga kõrvale ka lugusid, mis paiknevad justkui peavoolu ja sügavama kraami piiril. Just sellised piirialadel ekslevad albumid, millelt võib leida mitmeid žanreid, panid mind ennast rohkem muusikasse süvenema ja loodan, et minu plaat teeb sama.

Mis on su enda lemmikmeemid või internetis leiduvad nähtused? Kassimeemid, konnameemid, hülgameemid, kebabimeemid, kartulimeemid, Helgi Saldo meemid ja raaben kuulep.

POPKULTUURIANKEET

EIK

Foto: Mita Tõhver

Mis uut nähtust või juba olemasoleva taas-tulekut oled maailma mastaabis viimasel ajal täheldanud?

Tunnen, et elame omamoodi stiilideülesel ajajärgul: paralleelselt on oma tänapäevasel ja filtreeritud moel tagasi tulemas nii päkapikudisko kui ka rokk, (post)punk ja bändimusa, klubimuusika ja majandussurutisepopp. Vali lihtsalt oma meelissubkultuur. Aina rohkem ilmub kunsti, mis segab omavahel leidlikult eri stiile; eklektika on moes ja see on ka üsna ootuspärane, kuna tehnoloogia loomingu tegelemiseks areneb meeletu kiirusega. Infokanalid elavad täiesti oma elu, kõik ei loe enam ammu samu Loomingu Raamatukogu raamatuid, meie teadmised uue muusika kohta ei tule MTVst või raadiost, vaid kureerime ise oma lemmikuid.

Mis nähtus domineerib sinu jaoks praegu Eesti kultuuri? Eks üritame kuidagi välismaiste vooludega sammu pidada ja ikka leiab midagi, milles saab Eestis esimene olla. Kindlasti igatseme rohkem koosloomist ja inimlikku kontakti. Ju siis oleme

aru saanud, et mitmekesi on ikka lõbusam ja viljakam midagi ette võtta ning pinnal püsida. Samal ajal tunnen, et kuna meie elud on hoomamatu infotulva all ning need on muutunud halbade ja veel halvemate uudiste tuules kohutavalt absurdseks ja ebakindlaks, on kultuuris ka kõvasti eskapismi, ironiseerimist ja teravat nihilistlikku huumorit. Seda kõike kiputakse aga tegema ikka põhjalikult ja nii, et artisti esimene demo kõlaks juba nagu raadiovalimis toode. Olen õnnelik, et sain alustada muusikaga ajal, kui oli „lubatud“ seda päriselt naljaga teha.

Kelle või mille suur fänn sa oled?

Ülen seda vist juba igal pool, aga mu viimaste aastate kolm lemmikbändi on Fontaines D.C., Viagra Boys ja Amyl and the Sniffers. Minu jaoks nüüdisaegse *alt-rock*-i põhikolmik, kelle muusika saatel valmis ka mu viimane plaat. „lõputu festival“. See toores energia ja lärm, mida nende lugusid kuulates kogen, aitab maa peal püsida, hoiab terve ja erksana. Ja kui tahan mürast puhkust, kuulan Night Tapesi. Fontaines ja Tapes on kaks ansambli, mille kontsertidel olen

kogenud tugevat katarsisetunnet, nii et pisarad hakkavad voolama ja sulad helide sisse ära.

Mis sind praegu popkultuuris kõige rohkem inspireerib või üllatab? Mõõdunud aasta lõpust on hakanud mind taas inspireerima eesti filmi- ja teatrikunst. Korraga on tulnud välja nii mitmeid tugevaid linatseoseid ja lavastusi, et viitsin ennast välja vedada ja võtta need paar tunnikest, mis aitavad olvest eemale astuda ja tajuda läbi teise inimese pilgu uusi vaatenurki muredele ja rõõmudele, mis meid ümbritsevad. Gümnaasiumis teatriklassis käies pidasin end teatrikaugeks inimeseks, ülikoolis audiovisuaalset meediat õppides pidasin end filmikaugeks inimeseks, nüüd suudan neid kunstivorme haarata ilma akadeemilise sundusest, see annab jõudu ja ideid, et ka ise oma tõlgendusi ümbritsevast paberile ja helisse seada.

Mis on kõige ootamatum asi, mis on sind popkultuuris viimasel ajal puudutanud? Brick Coffees Telliskivis on hea filtrikohv, see puudutas küll ootamatult tugevasti!

■ Küsis **Mariliis Mõttus**

Statibloom. Foto: Tim van den Oudenhoven

■■■■■

Kuulas Andrei Liimets

VIHJE

27 aastat väldanud tume-muusika üritustesari Beats From The Vault kolib Paavli Kultuurivabrikusse! Sarja esimene pidu Paavli toimub 20. juunil ning lisaks BFTV DJdele astub *live*-iga üles industriaali ja *techno*-t kokkusobitav Statibloom Berliinist. Enne pidu toimub aga plaadifirmast Cold Meat Industry rääkiva dokumentaalfilmi „Soul In Flames“ ametlik esilinastus. Vaata lisaks: *bftv.ee*

■■■■■

Kuulas Rasmus Kuningas

■■■■■ suurepärase

■■■■□ väga hea

■■■□□ hea

■■□□□ mittemidagiütle

■□□□□ halb

Kui oma 2023. aastal ilmunud albumil „A letter to us“ oli Miriko julgelt eksperimentaalne ja otsinguline, segades eesti ja inglise keelt ning pannes eepilisi ballaade kõrvuti kleepvmagusate raadiohittidega, siis uuel plaadil on siht palju selgemaks läinud. Ühelt poolt on „make me feel“ tänu sellele ka kahtlemata terviklikum kui mõne aasta tagune album, ent ehk on raamid hoopis liiga lämmatavalt koemale tõmmatud? Pärast paari kuulamist jääb mulle näppude vahele ootamatult vähe, sest need koostisosad, millest Miriko oma kokteili kokku segab, on selle sajandi popmuusikafoonis juba iseenese jaoks jahvatatud ning sinna ongi keeruline midagi uut lisada. Seejuures ei saa väita, et Miriko ei valda noore artistina ootamatult hästi seda, kuidas tuleb pihmet ja kuulajasõbralikku RnBd teha. Tema produktioon on mahlakas ja särav ning kõik on pakendatud nii peenelt, et ega kuulajana po-

legi naljalt ühestki nurgast kinni hakata. Ka eeskujude rida, kes kohe kõrva kargavad, on eeskujulik: näpuotsaga Justin Timberlake'i kineetilisust, pisut Drake'i ülbet seksipiili ning terve sületäis The Weekndi üleelusuuruseid sünte ja teravalt lõikavaid vokaale. Miriko teab, kuidas asju õigesti teha, ning teebki õigesti, ent ehk annaks asjale hinge juurde see, kui vahel mõni asi ka valesti teha... Huvitaval kombel mõjub „make me feel“ aga just eesti popmuusika kontekstis üllatavalt erilisena, sest nii umbes viimane aasta aega on enamiku alustavate artistide pilk olnud suunatud lahjendatud reivi või koledamalt öeldes joomatümaka poole, seega tõstan rõõmuga päidla, et keegi julgelt unistada suuremalt ja proovida küündida maailma suurimate artistide tasemele, mitte ragistada ainult siin kodutiigis. Suund on seega Mirikol õige, jääb üle vaid loota, et ta suudab siit uhkelt edasi minna.

MIRIKO – MAKE ME FEEL

(2025)

■■■□□

Kuulas Kaspar Viilup

EIK – LÕPUTU FESTIVAL

(TIKS, 2025)

„Ma ei saa aru, kas see on räpp, luuletus või ta laulab,“ oli räppar Arop Delfi muusikasaates „Kruvib või ei kruvi?“ EiKi singlit „Rõõmus“ kuulates nõutu. Vist läbisegi kõiki, aga oma 24 eluaasta kohta uskmatal moel juba seitsmendal albumil „lõputu festival“ Eik Erik Sikk õigupoolest ennekõike roki. Vahepeal nüüd ka karjub – just seda ütleb ta juba avamõistkluses „Ma kastan lilli“, et need lood on kaasakarjumiseks. See on justkui endalt tõsimeelsuse heitmine, kaotamata tunnet, et Eik võiks olla kui mitte põlvkonna hääl, siis kahtlemata üks neist. Žanriahelad on siin juba suvetuules kihutavast „Mini Coop-erist“ alates maha rebitud ja blenderisse on heidetud nii Ans. Andur kui ka kõvasti nüüdispunkti *à la* Amyl and the Sniffers või Yard Act, tulemuseks bändimuusika noortele kehadele (mis „annavad veel andeks“, nagu kõlab palas „Noor keha“).

Siin on teretulnud nii noore pungiskeene printsess Riste (kes teeb kaasa ühel plaadi mitmest tipust „Tallinna Experience“) kui ka uue põlvkonna päkapikudisko prints Kermo Murel („Päeva parim Jürgenson“). Omal kohal on nii veidi Fontaines D.C.-d meenutav postpunk „Ma magasin“ kui ka kaunis ballaad „Magnetnorm“. „lõputu festival“ vastab oma pealkirjale – see on elust ja noorusest pulbitsev, lõpuloo nimele kohaselt rõõmus, nakatav ja kaasahaarav album. Kui üldse millegi kallal nokkida, siis lugude järjekorra. Tonaalselt lõhestab plaadi vaibi enim eraldiseisvalt meisterlik „Berliin“, mis meenutab, et enda leidmiseks ei pea mainitud linna kolima. Kokkuvõttes võib parafraseerida popkulturit Ivo Krustokit: olen iga uue EiKi plaadi puhul arvanud, et nüüd on küll tema parim. Nii ka „lõputu festivaliga“. *Rock on!*

HOSTILE – 9X9

(2025)

■■■■□

Kuulas Valner Valme

iga päev akna taga asfalti, tahan muusikast elektroonilist linnulaulu ja kosmost, mitte argipurustusi. Ja siis HOSTILE'i debüütalbum „9X9“. Lõhkumine on ära lõhutud. Stiilipiirid hägustatud. On elektroonilist linnulaulu and kosmost. Leidub isegi nostalgiat („Shift“, „Subsonic“), „Dyspneas“ arvuti ikkagi väriseb. „Hubrises“ on mõjuvam melanhooline taust, mitte bassine pulss. Nostalgia. Nostalgia tuleb ehk sellest, et Kaupluss Aasia lõhuti maha, ja lammutamisele peab vastama iluga: lõpulugu „Fold“. Selle lõpus peomõla, keegi ütleb: „Nii lahe...“ Kohe FOMO. Uus *post-club* vist ongi ambientsem, avaram. Vaba üksteise otsa hakitud katkestustest. Suundi, mida võtta pärast klubi, on ju lõputult. Sa ei saa minna albumil korraga igale poole, aga HOSTILE on mitmed võimalused ära kasutanud.

UUS ENERGIAKRIIS

Energiajookide kuvand on tihedalt seotud elustiili, mässumeelsuse ja eristumisega. Neist on saanud midagi enamat kui lihtsalt kofeiini allikas – need on subkultuuri ja identiteedi sümbolid. Visuaalne keel, bränding ja influencer’ite roll on teinud energiajookide maailmast omamoodi kultuse, mille mõju noortele (ja vanematele) ei tasuks alahinnata.

Kirjutas **Elišabet Kuslap**

Monster Energy või hellitavalt Monsu bränd tõusis esile 2000ndatel, esitledes end mässulise, alternatiivse ja peavoolule vastanduvana. Kuna jõuga ei saa kogukonda infiltrreeruda, kandis vilja rebrändijate otsus¹ jätta Monsteri olemus kindla määratlusega ja lasta see defineerida esimese laine tarbijatel. Sedamoodi siseneti skeidi- ja emokultuuri ning raskema muusika maailma ja energiajooke müüdi kui elustiili osa. Monsterist sai omamoodi meem², mis käib siiani kaasas näiteks emode ja gootide stereotüüpse kujutamisega, kus pika musta tuka ja võrksukkade kõrval on oluliseks aksessuaariks ka purk Monsterit. (Monster pakub väljundit igale subkultuurile – nende vikerkaarelikku valikusse kuulub üle maailma umbes 150 maitset ja värvi.)

Brändi visuaalne keel on teadlikult sihitud. Originaalpurgi tume taust, neonvärvid ja Monsteri küünejälgedest logo torkavad silma. Monsterile on andnud hoogu ka kristlik vandenõuteooria, mille kohaselt koosneb nende „M” kolmest heebrea tähest „vāv”, mis tähistab ka numbrit kuus ja annab tulemuseks 666. Loosung „Unleash the Beast” olevat aga selge viide saatnale ja see, et O sees olev rist läheb juues purgil tagurpidi, on Antikristuse märk. Teooriaga laineid löönud video autor **Christine Weick** (USA kristlik aktivist ja autor) soovis brändi (ja saatana kavalad plaanid) paljastada, aga hoopis suurendas selle tänavakrediti.

MORAALNE DILEMMA? NO PRIIMA

Nüüdseks on brändide lähenemine nihkunud muret tekitavale rajale. Energiajooke turundatakse noortele, kellel ei ole soovitatav neid tarbida. Energiajookides peituv kofeiin tekitab terviseprobleeme, nagu unetus, ärevus, südame rütmihäired jne.³ Mõjutamise suuna loeb kergelt välja visuaalsest keelest. Näiteks Prime Energy purkidel on kasutatud erksaid värve, julgeid kontraste ja selget lõovat kirjatüüpi, mis teevad purgist trendika aksessuaari ja staatuse märgi. See püüab nooremate pilku, tekitades brändilojaalsuse ja tagades joogi taassoetamise.

Selline status on muidugi seotud influencer’ite mõjuga. Prime’i jookide „loojateks” on **Logan Paul** ja **KSI**, liiga suure noortest koosneva jälgijaskonnaga juutuuberid. Kui poodidesse jõudsid Prime Hydrationi pudelid, jooksid lapsed nende peale tormi nii USAs kui ka Suurbritannias, kuna nõudlus oli nii suur. Levinud kahtlusteks on kujunenud, et Prime’i müügi ja hype’i suurendamiseks kasutati nappusele toetuvat turundust, tekitades kunstlikult defitsiidi. Nad ise on väitnud, et põhjuseks olid tootmisprobleemid...⁴ Kuigi siis polnud tegemist energiajookidega, on need omavahel tihedalt seotud. Prime Hydration tuli turule kui sportlik, vitamiinirikas jook – lastele sobiv, justkui tervislik. Seejärel ilmus Prime Energy, mis on visuaalselt praktiliselt identse kujundusega. Pildil on näha sarnase maitsega (Suurbritannias Drip-side ja USAs Ice Pop) tooted. Üks neist on kofeiinita ja teine kofeiiniga. Kuidas peaks laps vahet tegema, kumb on „turvaline” ja kumb sisaldab kofeiini? Kujundus on sarnane, maitsegi sama. Siin tekib küsimus, kas tegu on sihilikult eksitava turundusega. Sarnaselt tegutsevad ka Eesti alkoholitootjad, luues mittealkohoolseid – kuid sarnase välimusega – jooke, et neid saaks tänavapildis eetilisele piires suurelt reklaamida.

Prime’i värvilised pudelid, tempokad ja valjud reklaamklipid on turundusvõtted⁵, mis mõjutavad tuge-

Prime Energy purkidel on kasutatud erksaid värve, julgeid kontraste ja selget lõovat kirjatüüpi, mis teevad purgist trendika aksessuaari ja staatuse märgi.

valt lapsi ja tõmbavad just noorte tähelepanu. Neid värvilisi erksaid pudeleid koguvad trofeedena riigiltele needsamad lapsed, keda see turundus enim sihib.

OTSE SÕÖGILAUALE

Veelgi noorema sihtgrupi püüdmiseks on Prime andnud USA turul koos **MrBeastiga** (maailma suurima ja vägagi noore jälgijaskonnaga juutuuber) välja lastele suunatud toodete komplekti Lunchly. Kui aastakümneid on USA turul sõõtnud lapsi Lunchables, mis toodab lastele kooli kaasapanemiseks mõeldud lõunapaki-kesi, siis sellist ideed ei saanud kasutamata jätta ka nemed. Pakend on muidugi samuti erksate värvide ja lõbusa kirjatüübiga, nagu sihtgrupp eelistab. Toidupakike koosneb pitsa-, nacho- või võikueinest – nüüd ka MrBeasti šokolaadi ja mõnusalt suure Prime’i joogi- ga, mida lapsed peavad hoidma kahe käega. Jook on review-videote kohaselt jube magus ja täiskasvanutele

Sarnase kujundusega Prime’i tooted, millest üks on kofeiiniga ja teine ilma. Toote fotod: drinkprime.com. Kollaaž: Elišabet Kuslap

vaevu joodav. Lisaks sellele on olnud mitu kohtuasja Prime’i joogi ebasobiva koostise tõttu (nt plii- ja elavhõbedasisaldus) – kasvaval lapsel on ikka hea paar perioodilisustabeli elementi lisaks koguda.

PURGIS

Kas on võimalik turundada noortele midagigi ilma hiljem kummitama tulevate tagajärgedeta? Nii kerge on mudida alles arenemisjärgsus sihtgruppe ja kodeerida neid sinule kasulikke otsuseid tegema, kui nad sulle alt üles vaatavad. Kuidas noori kaitsta, kui (tarbimis)käitumist kujundavad iidolid, kes tagajärgede eest sageli ei vastuta? Loodan, et niivõrd suurt eeskjuu andvad isikud seisavad tulevikus paremate, tervislikumate ja vähem tarbimiskultuurile keskendunud toodete eest. Võib-olla on aeg peegelsse vaadata ka turundustiimidel, kes sellise taktika oma plaanidesse kirjutavad...

¹ Creating A Monster. – McLean.

² Tait, A. 2020. A Deep Dive Into the „Goths Love Monster Energy” Meme. – Vice, 30.07.

³ Soovitused energiajookide tarbijatele. – toitumine.ee.

⁴ Pandey, M. 2023. Prime drink: How KSI and Logan Paul Made It So Popular. – BBC, 18.04.

⁵ Children and Parents: Media Use and Attitudes Report. – Ofcom, 19.04.2024.

Elišabet Kuslap on chronically online graafiline disainer.

B. Gilden, „Amber, Kensington, Philadelphia, USA”, 2023

B. Gilden, „Bonne, Columbus, Ohio, USA”, 2014

H. S. Ebbsen, „Cracked Ice, Another Face”, 2016

H. S. Ebbsen, „Anders and Golden Bernes, Modern Masculinity”, 2021

05.06.

NOA LAEV TELLISKIVIS

Kärt Hammeri installatsioon „HELP/APPI” Telliskivi Konteiner galeriis tõukub Vana Testamendi esimese Moosese raamatu Noa laeva loost, kus inimkonda tabab veeuputus, sest maailmas on liiga palju kurjust. Noa ehitab suure pigitatud laeva (ja mustaks värvub ka merekteiner...), millega päästa oma perekond ja üldse loomariigi tulevik. „HELP” pakub sõgedale, kuid kangelaslikule ideele sama sõgeda ning kangelasliku lahenduse. Ehk piisab ka ühest väikesest paadist? Infot: telliskivi.cc

06.06.

ROBOTI TEE 20 AASTAT HILJEM

6. juunil (uksed kell 20.50) toimub Tallinnas klubis HALL ja veebilekandena (kirjastuse :paranoia kanalites Facebookis ja Instagramis) Kiwa raamatu „Roboti tee on nihe” kordustrüki esitus(pidu). „Roboti tee on nihe” ilmus 2004. aastal väiksetiraažilise kunstniku-raamatuna, mida kriitikud nimetasid nullindate silmapaistvaks eksperimentaalkirjanduslikuks teoseks ja mida peetakse jätkuvalt üheks ambitsioonikaimaks postmodernistlikuks tekstiks eesti kirjanduses. Lähemalt: facebook.com/paranoiapublishing

07.06.

MONOLIIT ESTONIA

Liisa Saaremäeli ja Von Krahli trupi uulavastus „Monoliit Estonia” (koostöös elektron.artiga) sulgeb kõrvad arvamusiidrite üldtunnustatud jutule, et sukel-duda segamatult tegevusliidrite maailma. Tallab isse raja, mida polnud enne olemas. Ronib üle aia, mis ees seisab, otseses ja üle kantud tähenduses. Seisab silmitsi nii sellega, mis on aia taga, kui ka nendega, kes üritavad seda kõike takistada. Dramatürg Maike Lond. Esietendus 7. juunil. Vaata: vonkrahli.ee

„Monoliit Estonia”. Foto: press

12.06.

MOOD-PERFORMANCE-TANTS

Kõrgema Kunstikooli Pallas korraldatav iga-aastane moeetendus Mood-Performance-Tants toimub 12. juunil Tartus Samelini saapavabrikus. Etendusel esitletakse Pallase disainivaldkonna lõpetajate kollektisioone, aga nagu ikka, seotakse mood siin *performance’i* ja tantsuga. Tänavu loovad üritusele kordumatu muusikalise kihi Kadri Voorand ja Mihkel Mälgand, kes esitavad oma loomingut improvisatsioonina. Lavastuse autor on Jaanus Tepomees. Info, piletid jm: pallas.art.ee/mood-performance-tants

12.–15.06.

MILLEST SEINAD RÄÄGIVAD?

Rahvusvaheline tänavakunstifestival Stencility toob 12.–15. juunini Tartu tänavatele ligi 20 tänavakunstnikku. Ülikoolilinnas uulitsatel joonistavad neil päevil Krashkid (DE), Pidžin (LT), Trexus (LT), Ettoja (LT), uuk.kivi (EE), Noitakallio (FI), Stryts (LT), 1999 (EE) ja paljud teised. Festival annab ka publikule võimaluse suhelduda tänavakunstimaailma ning uurida, millest seinad räägivad – osaleda saab tänavakunstijämnil (= ühisjoonistamisel), aardejahil, tuuridel, näitustel ja peol. Pilk peale: stencility.ee

13.06.

VARJUD JA ASJAD

13. juunil avaneb Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis eesti-gruusia loomingulise kollektiivi Garbage Kids (Luka Abashidze, Ulla Alla ja Nika Gabiskiria) näitus „Varjud ja asjad” (kuraator Sandra Nuut). Garbage Kidsi praktika peamiseks tööeks on frustratsioon ühiskonna pärast, mis piiratud ressursisidega maailmas ületarbimist soodustab. Seetõttu loovad nad objekte ja mööblit leidmaterjalidest, kasutades talupojatarkest ning traditsioonilisi käsitöötehnikaid. Lähemalt: etdm.ee

Garbage Kids. Foto: Bakar Migniauli

18.06.

REISILE EESTI NOVELLIGA

Traditsiooniline suvekuulutaja kogumiku „Eesti novell” järjekordse kõite kujul on ilmunud! Mõõdund aastat kodumaisest novelliloomingust on noppinud sinna 15 väljapaistvaimat Maria Esko, Margit Lõhmus, Jan Kaus ja Paul Raud. Kogumiku esitluspidu toimub 18. juunil kell 18 Paavli Kultuurivabrikus, kusjuures vaid üheks suvehõltsu elustatakse legendaarne tutvumismäng „Reisile sinuga”. Öhtut juhib loomulikult Maire Aunaste. Kogumikust lähemalt: eestinovell.ee

20.06.

TALLINNA XIX GRAAFIKATRIENNAAL

Tallinna XIX Graafikatriennaal kutsub reedel, 20. juunil kell 18 peanäituse avamispeole Tallinna Kunstihoone Lasnamäe paviljonis. Marika Agu (KKEK) kureeritud peanäitus keskendub graafika kunstimeediumi mõtestamisele meediaarheoloogilisest vaatepunktist. Neljateistkümne kunstniku teosed kutsuvad teekonnale, mille mitmekülgsed lähenemismurgad adresseerivad tänapäeva pretsedenditult info üleküllust. Avamispool astuvad üles Siim Pojeng ning DJ Groove Research (IT), avatud on kokteilibaar. Lähemalt: triennial.ee

TEATER

PORVOO TRAGÖÖDIA ENDLAS

Kitsikus. Hingekitsikus. Ruumikitsikus. Rahakitsikus. Midagi on, aga samas on see kohe otsas. Maailm avar-dub. Vabaneb. Aga ainult mingil määral. Sest jah, kitsi-kus. Laura Jaanhold on toonud Endla Teatri lavale soo-me näitekirjaniku Jari Juutineni näidendi „Julia, Julia!”, mis seob kokku Shakespeare’i õnnetu armastusloo Romeost ja Juliast ning 2004. aastal Porvoos toimunud tragöödia – neljaliikmelise pere surma Soome väikelinnas. Mängukava, piletid jm: endla.ee

GRAAFIKA

POP JA PSÜHHEDELIA PÄRNUS

Pärnus Avangardi suvegaleriis (Supeluse 1) on augusti lõpuni avatud näitus „Pop ja psühhedelia Eesti graafikas”. 1960–1970ndate abstraktseid vormiotsinguid ja graafika toonaseid arenevaid võimalusi esindavad väljapanekul Leonhard Lapin, Evi Tihemets ja Ilmar Paul ning rootsi popkunsti isaks peetav väliseesti kunstnik Enno Hallek. Popkunsti teist, umbkaudu 1990ndatesse paigutuvat lainet esindavad juba Marko Mäetamm ja Kalev Mark Kostabi. Lähemalt: avangardgallery.eu

KUNST

LAHTIMÜÜRITUD?

Punctum galeriis (Alveelaeva 4, Tallinn) saab kuni 6. juulini osa Alexei Gordini isikunäitusest „Kinnimüüritud”, kus kohtuvad maalikunst, fotograafia ja installatsioon. Nüüdisaegset galeriid tajutakse tihti mitte avatud ruumi, vaid suletud süsteemina, mille visuaalne neutraalsus ja sisemine eksponeerimisloogika jätvavad muu teatavast barjäärist. Gordin mõtisklebki näitusega kaasaegse kunsti kättesaadavuse üle, näidates, et tee kunsti juurde nõuab omamoodi isiklikku sisse-murdmisakti. Vaata: punctum.ee

KUNST

EPLIKU LAPSEPÕLV

Tartus Kogo galeriis saab kuni 9. augustini tutvuda skulptori ja installatsioonikunstniku Eike Epliku isiku-näitusega „Ajal, mil kõik muu tundub olulisem”, kus kunstnik pöördub tagasi fantaasiarikasse lapsepõlve-maailma. See on mänguplats kurnatud täiskasvanu-tele, kes on unustanud võluvõime ja vabaduse, mida lapselik avatus ja uudishimu võivad pakkuda. Kapp võib muutuda öökubiks ja väliruum kui keha piken-dus sulada ühte muda või metsaga... Kuraator Selda Pukite. Detailid: kogogallery.ee

Eike Eplik „Erna lapsega”, 2024, detail. Foto: Marje Eelma

Tule õppima RAHVUSVAHELISI SUHTEID magistriõpe

- Õpi uusi lähenemisviise julgeolekule:
 - Venemaa sissetung Ukrainasse on näidanud vajadust keskenduda rohkem meie julgeolekule ja küsida, miks Kesk- ja Ida-Euroopa julgeolekualased teadmised on olulised meie julgeolekust mõtlemise seisukohalt;
 - Süüvige koloniaal- ja impeeriumi laienemise, rassilise, soolise ja klassilise ebavõrdsuse algpõhjustesse.
- Tutvu tipptasemel teooriate, meetodite ja praktikatega rahvusvaheliste suhete valdkonnas.
- Mitmekülgne rahvusvaheline personal, kes toob ekspertteadmisi USAst, Austraaliast, Saksamaalt, Horvaatiast ja Bosnia-Hertsegoviinast ning Eestist.
- Laienda oma silmaringi konfliktide, julgeoleku, inimeste võim maailma poliitikas, uute tehnoloogiate, ökoloogiliste kriiside, relatsioonilise mõtlemise, erinevate globaalsete osalejate ja kontekstide vaheliste suhete ja palju muu osas;
- Saa osaks maailmapoliitikast vaimustunud üliõpilaste kogukonnast ja liitu meie üliõpilaste juhitava *IR Society*'ga.

Tallinna Ülikooli rahvusvaheliste suhete magistriõppekava annab teile kõik vahendid, et läheneda meie aja kõige pakilisematele kriisidele!

Aita kaasa ühele juhtivale julgeolekualase teadustöö keskusele, Kesk- ja Ida-Euroopa julgeolekukeskusele (CEEShub).

Dr Birgit Poopuu

Kogege loomingulisi õppemeetodeid, mis põhinevad uusimatel teadusuuringutel, keskendudes eelkõige kriitilistele perspektiividele ja lähenemisviisidele

Dr Benjamin Klasche

Tule õppima INIMÕIGUSEID DIGITAALSES ÜHISKONNAS magistriõpe

- Kvaliteetne ja mitmekülgne magistriõpe, mis annab süvateadmised inimõiguste erinevatest aspektidest digitaalajastul. Uuri, kuidas tehisintellekt, digitaalne jälgimine ja algoritmiline valitsemine mõjutavad õigust, õiglust ja meie vabadusi.
- Osale rahvusvahelistel konverentsidel ja tippseminaridel – õppejõudude rahvusvahelised võrgustikud (mh Globaalne Digitaalsete Inimõiguste Võrgustik) võimaldavad põnevate ürituste korraldamist, millest üliõpilased osa saavad.
- Tee oma õpingud rahvusvaheliseks õppides Erasmus+ programmi kaudu Lõuna-Euroopas või mujal – aasta, semester või lühiajalised kursused.
- Õpi paindlikult – õhtused loengud alates 16:15, sobivad töö kõrvalt õppimiseks. Õppejõud arvestavad töötavate tudengite vajadustega.
- Sellel õppekaval õppimiseks ei ole teil tarvis üksikasjalikke teadmisi õiguse või digitaliseerimise kohta, vaid lihtsalt entusiasmi ja motivatsiooni omandada vajalikke oskusi ja teadmisi õpingute ajal.

Laialdased karjäärivõimalused peale lõpetamist nii Eestis kui välismaal – nt rahvusvahelised organisatsioonid, tehnoloogiaettevõtted, avalik sektor, mittetulundusühingud ja meediaettevõtted.”

Prof Tiina Pajuste

Õpi maailma tipptegijatelt, mitte ainult õpikutest – lisaks valdkonna tippteadlastele (Eestist ja välismaalt), annavad loenguid ka rahvusvahelised eksperdid OSCE-st ja EL-st.

Prof Walter Rech

TALLINNA ÜLIKOOL

Ühiskonnateaduste
instituut

Kui oled alles oma akadeemilise tee alguses, siis tutvu meie ingliskeelsete bakalaureuseõppe programmidega.

Õigusteadus
(BA)

Poliitika ja
valitsemine (BA)

Interdistsiplinaarsed
sotsiaalteadused (BA)